

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 12 października 2016 r.

Poz. 6076

UCHWAŁA NR XIX/138/2016 RADY MIEJSKIEJ GRABOWA NAD PROSNĄ

z dnia 22 września 2016 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2016-2019"

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U z 2016, poz. 446), art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2016-2019", stanowiący załącznik dla uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Grabów nad Prosną.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego i wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca
Rady Miejskiej
(-) Genowefa Poręba

Załącznik
do uchwały Nr XIX/138/2016
Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną
z dnia 22 września 2016 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ
NA LATA 2016-2019**

Opracowanie
Konsultacja

dr Ewa Andrzejewska
mgr Anna Woźniak
mgr Romka Bartkowiak

Kalisz 2015

Spis treści.

strona

1. Wstęp.	4.
1.1. Przedmiot i cel opracowania.	4.
1.2. Położenie i charakterystyka warunków naturalnych gminy.	5.
1.3. Rys historyczny i kulturowy miasta i gminy.	6.
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	8.
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	9.
3.1. Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	12.
3.2. Europejska polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	13.
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	14.
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	14.
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.	14.
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupelnieniem Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020.	16.
4.1.3. Założenia koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.	18.
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa:	19.
4.2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020.	19.
4.2.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.	21.
4.2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z Wojewódzkim Wielkopolskim Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.	26.
4.2.4. Relacje z innymi dokumentami o zasięgu wojewódzkim, związanymi z problematyką dziedzictwa kulturowego.	28.
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	29.
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.	29.
5.1.1. Uwarunkowania wynikające ze strategii rozwoju gminy.	29.
5.1.2. Uwarunkowania wynikające z planu rozwoju lokalnego.	32.
5.1.3. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.	34.
5.1.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.	40.
5.1.5. Uwarunkowania wynikające z Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Grabów nad Prosną.	41.
5.1.6. Uwarunkowania wynikające z Planów Odnowy Miejscowości.	46.
5.1.7. Uwarunkowania związane z ochroną przyrody i potrzebą zachowania równowagi ekologicznej.	52.
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Grabów nad Prosną.	53.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

5.3. Obiekty zabytkowe na terenie miasta i gminy objęte prawnymi formami ochrony.	54.
5.4. Obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji.	57.
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy.	71.
5.6. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych.	73.
5.7. Zasoby muzealne.	74.
5.8. Zabytki archeologiczne.	75.
5.8.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Grabów.	75.
5.8.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.	76.
5.8.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną.	76.
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy. Analiza szans i zagrożeń.	78.
6.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie miasta i gminy.	78.
6.2. Stan zachowania zabytków ruchomych na terenie miasta i gminy.	80.
6.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.	80.
6.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych.	82.
6.5. Najistotniejsze zagrożenia środowiska kulturowego gminy.	82.
7. Założenia programowe, priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Grabów nad Prosną.	84.
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.	90.
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.	92.
10. Niektóre źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	94.
11. Wybrana bibliografia.	98.

1. Wstęp.

1.1. Przedmiot i cel opracowania.

Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2016-2019 jest całościową i wieloletnią strategią ochrony zabytków położonych w granicach administracyjnych gminy Grabów nad Prosną, realizowaną dostępnymi środkami – zarówno prawnymi (m.in. zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego), jak i finansowymi (przeznaczeniem w budżecie miasta i gminy środków finansowych na realizację zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz pozyskaniem środków zewnętrznych). Należy zaznaczyć, iż wymiar materialny dotyczący zagadnień ochrony zabytków ściśle związany jest z ich niemniej istotnym walorem niematerialnym, pozwalającym budować indywidualną, lokalną świadomość miejsca.

Jest to drugi z kolei dokument o takim charakterze. Poprzedni *Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Grabów nad Prosną na lata 2010-2013* przyjęty był Uchwałą nr XXXI/223/2010 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 28 czerwca 2010 r. i z racji okresu, jaki obejmował, uległ już dezaktualizacji.

Nowy *Program*, będący instrumentem koordynującym wdrażanie lokalnych polityk przestrzennych, powinien przyczynić się do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez określenie działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych. Jego zadaniem jest również uświadamianie potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego wśród społeczeństwa gminy. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale społeczności lokalnej. Środkiem realizacji tych założeń jest ustalenie w *Programie* uwarunkowań, dotyczących zasad finansowania i organizacji działań ochronnych w stosunku do środowiska kulturowego oraz działań edukacyjnych, czyli:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych;
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, promocyjnych, turystycznych i innych, mających na celu propagowanie znajomości zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym celem *Programu* jest wskazanie zadań, jakie winny być realizowane w zakresie będącym jego przedmiotem. Zadania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako regionu administracyjnego, do wszystkich obiektów zabytkowych i całości problematyki opieki nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych jest pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie opieki nad zabytkami oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Program opieki nad zabytkami, już z samej ustawowej definicji, jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji.

1.2. Położenie i charakterystyka warunków naturalnych gminy.

Miejsko-wiejska gmina Grabów nad Prosną zlokalizowana jest w południowej części województwa wielkopolskiego i wchodzi w skład powiatu ostrzeszowskiego, obejmując jego północno-centralny obszar. Od północy graniczy z gminą Sierszowice w powiecie ostrowskim, od południa z gminami Doruchów oraz Galewice w województwie łódzkim, od wschodu z gminami Kraszewice i Czajków, natomiast od zachodu z gminami Ostrzeszów i Mikstat.

Gmina zajmuje powierzchnię 123,55 km² i obejmuje: Grabów nad Prosną – jedyny ośrodek miejski – oraz szesnaście wsi sołeckich: Bobrowniki, Bukownicę, Chlewo, Dębicze, Giżyce, Grabów Pustkowie, Grabów Wójtostwo, Kopeć, Książenice, Kuźnicę Bobrowską, Marszałki, Palaty, Siekierzyn, Skrzynki, Smolniki, Zawady. Ogółem gmina liczy 8049 mieszkańców, w tym miasto – 2060 oraz teren wiejski – 5989 mieszkańców¹.

Pod względem geograficzno-morfologicznym obszar gminy należy do makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej, mezoregionów Kotliny Grabowskiej i Wysoczyzny Wieruszowskiej². Zachodnia część gminy położona jest w makroregionie Wału Trzebnickiego oraz mezoregionie Wzgórz Ostrzeszowskich. Kotlina Grabowska, jako pradolina Proсны, odznacza się płaskim ukształtowaniem o nieckowatym obniżeniu z dnem wysypanym piaskami lodowcowo-rzecznymi, gdzie występują wydmy. Teren Wysoczyzny Wieruszowskiej, wyniesionej na poziom od 170 do 208 m n.p.m., charakteryzuje krajobraz moreny falistej o deniwelacjach dochodzących do 10 m i łagodnych spadkach nie przekraczających 5 % nachylenia. W zasięgu wysoczyzny występują rozległe obniżenia o szerokości 1 – 1,5 km, o dnach usytuowanych na wysokości 170-172 m n.p.m. Z kolei obszar Wzgórz Ostrzeszowskich obejmuje pasmo wzniesień rozciągnięty na osi Mikstat – Ostrzeszów – Twardogóra z najwyższym wzniesieniem w Kobylej górze (284 m n.p.m.).

Gmina Grabów nad Prosną położona jest w środkowym biegu rzeki Proсны. Jej dolina stanowi oś odpływu wód powierzchniowych i podziemnych. Przez obszar gminy przepływają ponadto: Struga Torzeniecka (Potok Torzeniecki), Struga spod Zalesia i Młynówka. Wszystkie te ciekі uchodzą do Proсны z jej lewej strony, tworząc lokalny system wodny koncentrujący się głównie w centralnej i zachodniej części gminy. Z prawej, zachodniej strony brak jest dopływów wód powierzchniowych. W tej części na płaskich, częściowo zwydmionych terenach Kotliny Ostrzeszowskiej, dość licznie występują obszary podmokłe. Dolina Proсны w swym odcinku północnym, sięgającym od południowych granic Grabowa po granicę gminy, pozostaje w zasięgu planowanego na Prośnie zbiornika retencyjnego „Wielowieś Klasztorna”³.

Poza tą zmianą, pozostającą nadal w sferze projektów, rzeźba terenu objętego granicami administracyjnymi gminy nie ulega istotnym przeobrażeniom związanym z działalnością człowieka i w znacznym stopniu zachowała swój pierwotny charakter, co czyni gminę atrakcyjną pod względem przyrodniczym i turystycznym.

¹ Wg danych Urzędu Miasta i Gminy w Grabowie nad Prosną z dnia 22.08.2015 r.

² Podział wg J. Kondrackiego, por.: idem, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2002, s. 162-163.

³ W przypadku realizacji zredukowanej wersji planu (II) obszar gminy znajdzie się poza zasięgiem oddziaływania zbiornika w Wielowsi Klasztornej; por.: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabów nad Prosną*, oprac. autorska pracownia proj. J. i M. Świtoń, mpis 1999-2000, s. 20.

Ukształtowanie terenu, położenie i rodzaj gleb przeciętnej lub niskiej jakości, występujących na obszarze gminy zadecydowały o tym, iż użytki rolne zajmują 8 777 ha, czyli 71,3 % powierzchni omawianego obszaru⁴. Dominuje gospodarka rolna oparta na rolnictwie indywidualnym; nieco mniej znaczącym działem gospodarki jest leśnictwo.

Sieć drogowa w gminie Grabów jest dobrze rozwinięta. Tworzą ją drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Obszar gminy przecina biegnąca z północy na południe droga wojewódzka nr 450, łącząca Kalisz z Kępem i Wieruszowem. W Grabowie, stanowiącym ważny lokalny węzeł drogowy, krzyżują się z nią: droga wojewódzka nr 447, prowadząca z Antonina i Mikstatu, a także droga 449, zapewniająca połączenie z Sycowem i Błaszczkami, a dalej – już drogą krajową – z Łodzią. Pozostałą sieć komunikacyjną stanowią drogi powiatowe i gminne o łącznej długości 130,4 km, z czego ponad 75 % to drogi utwardzone. Przez wschodnią część gminy oraz przez miasto Grabów przebiega również – funkcjonująca do 1999 roku – linia kolejowa łącząca Namysłaki z Ostrzeszowem. Otwarta ponownie od 30.08.2008 r. funkcjonuje jako turystyczna kolej drezynowa, pod zwyczajową nazwą „Toczka Grabowska”.

1.3. Rys historyczny i kulturowy miasta i gminy.

Ślady osadnictwa i aktywności człowieka na obszarze południowej Wielkopolski, obejmującej m. in. teren obecnej gminy i miasta Grabów nad Prosną, sięgają środkowego (ok. 120 tys. – ok. 40 tys. lat p.n.e.) i schyłkowego paleolitu (około 10 000 r. p.n.e.). Na omawianym terenie pozostały również czytelne ślady kultur: ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, ceramiki sznurowej, a także – należącej do epok brązu – kultury unietyckiej. Ponadto zarejestrowano pozostałości po osadnictwie kultury łużyckiej, pomorskiej i przeworskiej, z którą wiąże się ożywienie gospodarcze i handlowe; wówczas przez południową część Wielkopolski południkowo przebiegał słynny szlak handlowy, zwany sambijskim.

W okresie wczesnego średniowiecza kształtował się obecny układ urbanistyczny Grabowa. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1264 roku i mówią o Grabowie jako o wsi królewskiej (starostwie niegrodowym) dzierżawionej przez wojewodę poznańskiego Beniamina Zarembę. Starostwo niegrodowe obejmowało trzy klucze: grabowski, kuźnicki i mikstacki. Kolejne zapisy źródłowe pochodzą z 1391 i 1366 roku; późniejszy wspomina już o tutejszym zamku, będącym siedzibą starostów. 20 sierpnia 1416 roku, na prośbę ówczesnego tenutariusza Marcina z Kalinowy Zaremby, król Władysław Jagiełło nadał Grabowowi w Wiślicy przywilej lokacyjny na prawie magdeburskim. Jako herb miasta przyjęto wizerunek pelikana karmiącego własną krwią swoje pisklęta (geneza herbu i nazwy miasta nie została rozstrzygnięta).

Urząd starosty grabowskiego pełnili najczęściej kolejni Zarembowie: po Janie z Kalinowy († 1504 r.) Jan, starosta wielkopolski, później Jędrzej z Oporowa (ok. 1531 r.) i ponownie Zarembowie: Wacław, kasztelan nakielski (ok. 1548 r.), Krzysztof, kasztelan nakielski i starosta wieluński, następnie Jędrzej, po śmierci którego przez pewien czas starostwem zarządzała wdowa po nim, natomiast w pocz. XVII w. syn, Marcin. Przyczynił

⁴ Dane wg *Studium uwarunkowań ...*, dz. cyt., s. 15.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

się on do sprowadzenia do miasta franciszkanów i toczył spory graniczne z właścicielem Przedborowa, Stanisławem Busińskim. Kolejnym starostą grabowskim był syn Marcina, Stanisław Zaremba, późniejszy biskup kijowski i opat sulejowski; następnym jego brat, Marcin. W początku XVII w. Grabów przeszedł w ręce Jana Kazimierza Krasińskiego, wojewody płockiego, następnie Jana z Urbanic Urbańskiego, kasztelana kowalewskiego, Marcina Radziwiłła, krojczego wielkiego, dalej syna Jana – Wojciecha Urbańskiego. W 1712 r. starostwo grabowskie nadane zostało przez króla Augusta II Janowi Jerzemu Przebendowskiemu, później trafiło w ręce Michała Radziwiłła, który był ostatnim pełniącym ten urząd do czasu swej śmierci w 1831 r.; w 1797 roku został on nawet zatwierdzony na tym stanowisku przez króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II.

Dzięki korzystnemu położeniu na szlaku handlowym miasto rozwijało się dobrze do połowy XVI wieku, kiedy to zniszczyły je pożary i wojny. W 1628 roku powstał tu nowy zamek, ale dotrwał tylko do czasów „potopu” szwedzkiego 1655-60. Wojenna pożoga nawiedzała miasto jeszcze kilkanaście razy do czasów zaborów, w 1662 r. ludność miasta została zdziesiątkowana przez epidemię, a w 1665 r. miasto, jako własność królewska, zostało splądrowane przez rokoszan Jerzego Lubomirskiego. Boleśnie dała się Grabowowi we znaki wojna północna lat 1700-1721 – miasto leżało na szlaku przemarszu wojsk szwedzkich, za sprzyjanie Augustowi II zniszczyły je zwolennicy Stanisława Leszczyńskiego; na miasto spadły też epidemie, pożary, głód i grabieże żołądków. Niespokojnym czasem były też lata konfederacji barskiej 1768-72. Okolice Grabowa były wówczas miejscem przemarszów i potyczek.

11 marca 1783 roku w Grabowie rozpoczęła prace Komisja Dobrego Porządku. Spisano przywileje miasta i cechów, zinwentaryzowano dobra. Od r. 1795 aż do końca I wojny światowej – z krótką przerwą w latach 1807-1815 – miasto znajdowało się w granicach Prus. Kongres wiedeński w 1815 r. wytyczył granicę prusko-rosyjską na rzece Prośnie, na ponad 100 lat sytuując położony na zachodnim brzegu rzeki Grabów w roli pruskiego miasta granicznego. Wiek XIX, szczególnie od 1871 r., to okres presji germanizacyjnej i oporu przeciwko niej dominującej w mieście ludności polskiej. Mieszkańcy czynnie uczestniczyli w powstaniach, działało Towarzystwo Czytelni Ludowych. W 1905 r. miasto liczyło 1806 mieszkańców, w tym niemal 84% Polaków, 11% Niemców i 6% Żydów. 82% ludności Grabowa stanowili katolicy, protestanci zaś niecałe 12%.

W 1910 r. Grabów uzyskał połączenie kolejowe ze stolicą powiatu – Ostrzeszowem. W 1919 r. miasto znalazło się w granicach odrodzonego państwa polskiego, zaś Proсна straciła swoją graniczną funkcję. Dzięki temu w okresie międzywojennym zaznaczyło się przyspieszenie rozwoju Grabowa, który stał się ośrodkiem handlowym i usługowym także dla obszarów położonych w dawnym zaborze rosyjskim.

W latach 1975-1998 miasto administracyjnie należało do woj. kaliskiego, a przed rokiem 1975 i od 1999 do powiatu ostrzeszowskiego.

Parafia w Grabowie erygowana została zapewne w 1400 r. i należała – początkowo w ramach dekanatu sycowskiego, później zaś, w ramach archiprezbiteriatu i dekanatu ostrzeszowskiego – do diecezji wrocławskiej. Przyjmuje się, że najstarszą świątynią w mieście był drewniany kościół pw. św. Mikołaja, wzmiankowany w XV w. Po jego pożarze w 1662 r. wzniesiono murowany kościół, ukończony w 1684 r. Został on uszkodzony przez wicher w 1797 r., spalony w 1830 r. i odbudowany w l. 1870-73 z inicjatywy ks. Seweryna Nawrockiego. Kościół parafialny był uposażony folwarkiem Goździec, placem do wyszynku i ziemią.

W Grabowie istniał też – nie zachowany już – kościółek św. Ducha z niewielkim szpitalem. Świątynia spłonęła w 1712 r., została odbudowana w 1759 r. i istniała do 1821 r., kiedy podjęto decyzję o jej rozbiórce.

Franciszkanów sprowadził do Grabowa ojciec Antoni Ferdynand Wilczek, korzystając ze wsparcia finansowego ówczesnego starosty grabowskiego Marcina Zaremby. Zakonnikom oddano niewielki, drewniany, położony na przedmieściu kościółek NMP. W 1642 r. i 1658 r. zbudowano murowany klasztor i kościół dla franciszkanów. W 1715 r. zabudowania spłonęły; odbudowywano je w l. 1733-41. Po pożarze kościoła parafialnego od 1830 r. do 1841 r. kościół pofranciszkański pełnił funkcję kościoła parafialnego. W 1830 r. przeprowadzono kasatę zakonu franciszkańskiego.

Źródła z 1773 r. wzmiankują istnienie w Grabowie drewnianego ratusza, który był ustawiony w centralnej partii rynku. Budynek nie zachował się.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Obowiązek opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 i 3-6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz.1446, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą, zgodnie z którym:

- wójt (burmistrz lub prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami;
- gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada miasta i gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie miasta i gminy.

Art. 87 ust. 2. ustawy określa następujące cele gminnego programu opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawę do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez gminy stanowi ewidencja zabytków, o czym traktuje art. 21 ustawy. Gminną ewidencję zabytków w

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy prowadzi burmistrz. Powinna ona uwzględniać:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- a także inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ponadto w art. 7 ust. 1. punkcie 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.) zawarty został zapis, w myśl którego wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Określono je w następujący sposób: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury), ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym, ochrona zabytków i całości dziedzictwa kulturowego zagwarantowana została w podstawowym akcie prawnym jakim jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Treść art. 5. i 6. stanowi, że konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki, jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi, stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z zapisem umieszczonym w art. 82. Ustawy Zasadniczej, dbałość i troska o dobro wspólne jest obowiązkiem każdego obywatela Państwa Polskiego.

Opisane powyżej uwarunkowania prawne wynikające z zapisów Konstytucji RP stanowią m.in., że sprawowanie ochrony i opieki nad zabytkami jest ważną dziedziną, w której realizuje się polityka kulturalna państwa. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postaci historyczne, idee wyrażające się m.in. ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury.

W polskim systemie prawnym kompleksowe uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapisane zostały w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz.1446, z późn. zm.). Reguluje ona w sposób całościowy podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz określa formy ich ochrony, kompetencje poszczególnych organów ochrony zabytków na szczeblu zarówno administracji rządowej, jak i samorządowej, a także stwarza formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania, itd.

Zgodnie z art. 3 ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawodawca wyodrębnił trzy grupy zabytków:

- zabytki nieruchome, czyli innymi słowy zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości bądź zespoły nieruchomości – głównie budynki albo innego rodzaju budowle i konstrukcje trwale powiązane z gruntem, ale też parki, układy urbanistyczne, zespoły budowlane, krajobrazy kulturowe, cmentarze czy inne miejsca warte upamiętnienia,
- zabytki ruchome, czyli rzeczy ruchome, przedmioty, części przedmiotów lub zespoły rzeczy ruchomych, spełniające definicję zabytku.
- zabytki archeologiczne, czyli zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów oraz zabytki ruchome, będące tymi wytworami.

W ustawie rozróżnione zostały dwa podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Zgodnie z artykułem 4, ochrona zabytków stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega w szczególności na podejmowaniu przez nie działań mających na celu: 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami pozostaje domeną właścicieli oraz posiadaczy zabytków i polega na zapewnianiu warunków: 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku; 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Ponadto ustawa definiuje takie pojęcia, jak: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Według art. 6 ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome, będące w szczególności: a) krajobrazami kulturowymi, b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, c) dziełami architektury i budownictwa, d) dziełami budownictwa obronnego, e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, f) cmentarzami, g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome, będące w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

materiałami bibliotecznymi, f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać też nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy, wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 3) utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W zakresie ochrony zabytków ustawa nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- prawo utworzenia, po uprzednim zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora, parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16 ust.1-6 art. 17);
- obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony oraz ustaleń programu opieki nad zabytkami dla:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych (art.19 ust.1 pkt.3);
- obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4);
- przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, a także:
 - wstrzymanie wszelkich prac mogących uszkodzić lub zniszczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
 - zabezpieczenie, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsce jego odkrycia,

- zawiadomienie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni (art. 32 ust. 1 pkt 1, 2, 3, ust. 2);
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna (art. 71 ust. 1 i 2);
- udzielanie przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym odrębnymi przepisami, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81 ust.1 i 2).
- art. 19 ust. 1 ustawy określa, iż w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowym planie uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenie;
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - parków kulturowych.
- ust. 1a ustawy stanowi, że w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- w ust. 1b zapisano, że w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
 - ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
- ust. 2 ustala, iż w przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego
- ust. 3. określa, iż w w/w studium i planie ustala się – w zależności od potrzeb – strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

3.1. Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W artykule 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.) zostały określone zadania

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

własne gminy, w tym obejmujące sprawy kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wśród innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zapisanych w obowiązujących ustawach, wymienić należy:

- ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz.199, z późn. zm);
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz.140, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz.1232, z późn.zm.);
- ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 782);
- ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406);
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późn.zm.)

Ochrona zabytków przechowywanych w muzeach, w bibliotekach i w archiwach ustalona została w następujących aktach prawnych:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 987);
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz.642);
- ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz.1446).

3.2. Europejska polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Z faktu członkostwa Polski w Unii Europejskiej wynika zależność od norm prawodawstwa unijnego. Ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej stanowią jeden z fundamentów Unii Europejskiej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich. Zaakcentowane to zostało m.in. w wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, będącego głównym aktem prawa pierwotnego Unii Europejskiej (obok Traktatu o Unii Europejskiej).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

Opracowanie *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* zgodnie z art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, należy do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony zabytków. *Krajowy program* na okres 4 lat uchwała Rada Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Co 2 lata minister przedstawia Radzie Ministrów sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 86 ust.1-2). Dokument określa cele, kierunki oraz zadania organów i jednostek administracji publicznej, jak również warunki i sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017 przyjęty został uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. Wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa, określony w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju, jako instrument wykonawczy dla *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* (zwaną dalej SRKS). Uwzględnia także odniesienia do innych strategii zintegrowanych kluczowych dokumentów planistycznych państwa tj.: *Koncepcji Planistycznego Zagospodarowania Kraju 2030, Strategii Sprawne państwo 2020, Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony. Miasta, Obszary Wiejskie* oraz Unii Europejskiej tj. *Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*.

Jednym ze strategicznych założeń *Krajowego Programu* jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Jest ono wyrazem przekonania, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Uchwalenie *Krajowego Programu* pozwoli ujednoczyć politykę konserwatorską w wymiarze ogólnokrajowym oraz ułatwi skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami.

W *Krajowym Programie* zdiagnozowano stan ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

1. organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
2. stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków,
3. systemów informacji o zabytkach, komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

W oparciu o *Diagnozę* przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego)* sformułowano cel

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

główny Krajowego Programu tj.: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Cel główny wdrażany jest poprzez **trzy cele** szczegółowe:

1. **Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,**
2. **Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,**
3. **Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.**

W ramach trzech celów szczegółowych określone zostały kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.

Kierunki działań:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomości.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomości.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.
7. Realizacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

Kierunki działań:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Kierunki działań:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały także zagadnienia horyzontalne, rozumiane jako tematy przewodnie, których problematyka została poruszona w co

najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Wskazują one priorytety w obszarze ochrony zabytków przyjęte do realizacji do 2016 r. Są to:

1. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.);
2. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
3. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
4. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
5. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2016 r.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupelnieniem Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020.

Strategiczne cele polityki państwa zostały przedstawione w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* oraz w *Uzupelnieniu Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020*.

Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 zostało uchwalone przez Radę Ministrów w 2005 r. Bazuje ono na przyjętej przez RM Narodowej Strategii Kultury (dalej NSRK) na lata 2004-2013 i rozszerza jej zakres do roku 2020. Stanowi podstawę dla mecenatu państwa w dziedzinie kultury oraz realizacji nowej polityki kulturalnej, uwzględniającej realia wynikające z funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Uzupelnienia obejmowały w szczególności następujące kwestie:

- aktualizację diagnozy zawartej w NSRK na lata 2004-2013,
- rozszerzenie celów NSRK o cele zawarte w projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013,
- opracowanie systemu realizacyjnego NSRK, opracowanie systemu wdrażania i monitoringu NSRK.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zawiera opis 11 programów operacyjnych, które precyzują, w jaki sposób będzie ona realizowana pod względem finansowania działalności kulturalnej ze środków Ministra Kultury:

- 1) Program operacyjny „Promocja twórczości”,
- 2) Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”,
- 3) Program operacyjny „Promocja czytelnictwa”,
- 4) Program operacyjny „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”,
- 5) Program operacyjny „Obserwatorium kultury”,
- 6) Program operacyjny „Promocja kultury polskiej za granicą”,
- 7) Program operacyjny „Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą”,
- 8) Program operacyjny „Promesa Ministra Kultury”,
- 9) Program operacyjny „Media z kulturą”,
- 10) Program operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”,
- 11) Program operacyjny „Znaki Czasu”.

Programy operacyjne obejmują okres 2005-2020, a alokacja finansowa jest ogłaszana przez Ministra Kultury na dany rok budżetowy. Programy są podstawą ubiegania się o środki Ministra Kultury na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Realizacja projektów mieszczących się w programach operacyjnych przebiega według zasad równego traktowania i niedyskryminacji. Za istotne uznano również, aby projekty umożliwiały poszerzenie udziału niepełnosprawnych w życiu kulturalnym.

Problematyki ochrony i opieki nad zabytkami dotyczy **Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”**. Posiada on charakter horyzontalny. Za jego realizację odpowiedzialne są dwie instytucje: Departament Ochrony Zabytków oraz Departament Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program dotyczy również placówek emigracyjnych oraz zabytków polskich i z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju.

Celami programu są:

- 1) poprawa stanu zachowania zabytków;
- 2) zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego);
- 3) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- 4) zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- 5) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- 6) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Realizacja założeń programu odbywa się w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- **Priorytet 1 „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych”** – poprawa stanu zachowania zabytków, działania rewitalizacyjne, konserwacyjne, modernizacyjne, adaptacja i ochrona obiektów zabytkowych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków, prace

dokumentacyjne, działania mające na celu zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- **Priorytet 2 „Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych”** – zakup dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, a także starodruków i archiwaliów, konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji.

4.1.3. Założenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030.

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągnięcia, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki.

Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

- 1) rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
- 2) zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
- 3) zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
- 4) rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
- 5) wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
 - 6) ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
 - 7) dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
 - 8) kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
 - 9) zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
 - 10) prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
 - 11) zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
 - 12) edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa:

4.2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020.

Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do uchwalenia strategii rozwoju województw. *Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020* określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne ze *Strategii* stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym również zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Misją województwa określoną w *Strategii* jest: „Skupienie wszystkich podmiotów działających na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu i poprawy warunków życia oraz uzyskanie efektu synergii poprzez stworzenie spójnej koncepcji wykorzystania środków publicznych”. Celem generalnym jest „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu

życia mieszkańców”. Celowi generalnemu podporządkowane są cele strategiczne i cele operacyjne.

Wyznaczono cztery cele strategiczne:

1. Dostosowanie przestrzeni do wymagań XXI wieku.
2. Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województw.
3. Wzrost kompetencji mieszkańców i promocja zatrudnienia.
4. Wzrost spójności i bezpieczeństwa społecznego.

W *Strategii* określone zostały następujące priorytety w zakresie ochrony i wykorzystania istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego w województwie wielkopolskim:

- promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego miasta i obszarów miejskich - budowa marki i wizerunku regionu;
- zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz rozwój turystyki;
- zapewnienie warunków rozwoju duchowego, w tym kształcenia, kultury, podróży, dostępu do informacji, rozwoju różnych form aktywności społecznej;
- ochrona i kształtowanie środowiska oraz jego zasobów, środowiska kulturowego oraz tożsamości narodowej i regionalnej;
- rewitalizacja miast, terenów przemysłowych i powojkowych wraz z poprawą ogólnodostępnej infrastruktury usług i wypoczynku.

Najbardziej bezpośredni wpływ na opiekę nad zabytkami mają cele strategiczne nr 1 i 2 oraz wyszczególnione w nich, wybrane cele operacyjne.

Cel strategiczny 1. „Dostosowanie przestrzeni do wymagań XXI wieku”, będzie osiągnąć poprzez realizację min. następujących celów operacyjnych:

- **Cel operacyjny 1.3:** Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego. „Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych”.

Cel ten będzie realizowany poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury.
- ochronę dorobku kulturowego.
- wspieranie działań powiększających dorobek kulturalny regionu.
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Realizacja tego celu ma nie tylko za zadanie wzmożenie integracji społecznej i promocji regionu, ale również zwiększenie rozwoju gospodarczego poprzez stworzenie bazy dla turystyki i usług kulturalnych. Monitorowanie osiągniętych powyższych celów strategii i ich ocena w wyżej wymienionym zakresie odbywać się będzie poprzez następujące dane:

- powierzchnia i kubatura odrestaurowanych / zrewaloryzowanych obiektów dziedzictwa kulturowego
- liczba uczestniczących w imprezach kulturalnych oraz odwiedzających muzea;
- liczba nowych i zmodernizowanych obiektów kultury.

- **Cel operacyjny 1.8:** Restrukturyzacja obszarów o niewłaściwym potencjale rozwojowym. Cel ten będzie realizowany m.in. poprzez:

- rewitalizację dzielnic miast, terenów przemysłowych i powojkowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- realizacja tego celu ma wyrównać zróżnicowany poziom poszczególnych regionów.

Cel strategiczny 2: „Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa”, będzie osiąganym m. in. poprzez:

- **Cel operacyjny 2.4:** Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez:
 - inwestycje w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym, z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska.

Realizacja tego celu ma przyczynić się do rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych wykorzystujących przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty regionu i tym samym przyczynić się do zwiększenia udziału w gospodarce regionu.

4.2.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Zasady kształtowania przestrzeni i oraz kierunki zagospodarowania określone zostały w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego* przyjętym Uchwałą nr XLIII/628/2001 z 26.XI.2001 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2002 r., nr 35, poz. 1052) oraz w zmianach do tegoż planu, przyjętych na sesji nr XLVI Sejmiku Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2010 r., nr 155, poz. 2953).

Podstawowym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa, między innymi poprzez rozważne zarządzanie obszarem województwa oraz ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego, stanowiące jedno z trzech górnych założeń Planu.

„Zrównoważony rozwój” pojmowany jest jako:

- ład społeczny zmierzający do poprawy jakości życia mieszkańców;
- ład ekonomiczny gwarantujący efektywny rozwój społeczno-gospodarczy;
- ład ekologiczny (ekorozwój);
- ład przestrzenny wyrażający się dążeniem do harmonijności, uporządkowania i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego* zostały określone zasady uzyskania ładu przestrzennego, które zamierza się uzyskać poprzez:

- likwidację bezładu występującego głównie: na obszarach wiejskich, gdzie nieuporządkowana i zdegradowana struktura ruralistyczna stanowi tło chaotycznej struktury funkcjonalnej, w rejonach nielegalnej zabudowy rekreacyjnej realizowanej w miejscach podlegających szczególnej ochronie ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich nie tylko w odniesieniu do poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również przy zagospodarowaniu zabytkowych układów urbanistycznych;

- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów;
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.
- kreowanie przestrzeni harmonijnej i pięknej; dotyczy to zarówno terenów już obecnie zainwestowanych, terenów projektowanych pod zabudowę, jak i krajobrazów otwartych.

Z treści *Planu* wynika, iż jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa kulturowego Wielkopolski są **zachowane historyczne struktury przestrzenne miast i wsi**, które znajdują bezpośrednie odzwierciedlenie w zagospodarowaniu przestrzennym całego regionu. Historycznie pierwsze miasta powstawały z dawnych grodów kasztelańskich i osad targowych. W XIII w. poprzez wprowadzenie powszechnie panujących w Europie norm przestrzennych i gospodarczych, zwanych prawem niemieckim, wykształciły się specyficzne przestrzenie miejskie. Elementami tych przestrzeni stały się rynki i place miejskie, ulice, pasma zieleni, doliny rzeczne, dominanty przestrzenne wież kościołów i ratuszy oraz zabudowa mieszkaniowa i usługowa, kształtowana w kwartałach. Zabytkowe założenia miast i miasteczek z okresu średniowiecznych lokacji, a także te powstałe w późniejszych okresach, są na ogół dobrze zachowane, czytelne w planach i stanowią ogromny dorobek kultury materialnej regionu. Przestrzenie otwarte Wielkopolski posiadają własną rozpoznawalną specyfikę. Jest ona związana nie tylko z fizjonomią terenu – przewagą krajobrazów równinnych – lecz również z tradycyjnie wysoką kulturą rolą. Powszechny w Wielkopolsce typ krajobrazu komponowanego został ukształtowany świadomie, w wyniku działalności człowieka, przy zastosowaniu takich elementów jak: pielęgnowane przez lata aleje przydrożne, pasy zadrzewień śródpolnych i parki dworskie. Podobnie widocznymi w przestrzeni przejawami kultury wsi wielkopolskiej są układy przestrzenne wsi: ulicówki, owalnice, wielodrożnice – z akcentami dominant kościołów oraz tradycyjną zabudową.

Regionalna tożsamość Wielkopolski na przestrzeni wieków tworzona była również dzięki kulturalnemu dziedzictwu mniejszości wyznaniowych, w tym elementy kultury żydowskiej reprezentowane przez licznie zachowane synagogi i cmentarze. Część tego dziedzictwa stanowią również pomniki i tablice pamiątkowe upamiętniające eksterminację ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej. Równie istotna dla Wielkopolski była długotrwała obecność protestantyzmu, datująca się od XVI w. Zachowane obiekty architektury, będące wyrazem kultury protestanckiej, to przede wszystkim zbory oraz cmentarze.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego – Polityka Przestrzenna.

Zasady kształtowania przestrzeni miejskiej mają być wg *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego* egzekwowane poprzez:

- ochronę dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte;
- respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzania zakresu ochrony prawnej;
- wykorzystanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- harmonijne rozwijanie przestrzeni publicznych – ulic i placów; uwzględnianie takich elementów jak: skwery, parki, aleje, ogrody; wyznaczenie miejsc pod parkingi,
- utrzymywanie powierzchni biologicznie czynnych w obrębie terenów zurbanizowanych w formie korytarzy zieleni,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, zapewnienie sprawnego transportu publicznego oraz wprowadzenie ułatwień w ruchu pieszym i rowerowym,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich, w tym szczególnie śródmieść, osiedli zabudowy wielorodzinnej i przestrzeni publicznych,
- włączenie problematyki społecznej i gospodarczej do procesów planistycznych.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego* określono zasady kształtowania obszarów wiejskich, które obejmują:

- ochronę charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelnii, kapliczek, krzyży i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności etnicznej form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach województwa,
- maksymalną ochronę rolniczej przestrzeni produkcyjnej przez tworzenie zwartych układów zabudowy i unikanie rozpraszania zabudowy,
- porządkowanie przestrzeni publicznych, np. wewnątrz placowych i tworzenie miejsc integracji społecznej,
- wydobywanie w układzie przestrzennym elementów kompozycji ruralistycznej: dominant przestrzennych, osi widokowych, ekspozycji, sylwet, dolin, skarp, charakterystycznych form terenowych, grup zieleni, alei, rozłogów itp.,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury, takich jak: drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.,
- zabezpieczanie terenów o różnych funkcjach, wzbogacających monofunkcyjną zabudowę wiejską – usługowych, produkcyjnych, sportowych, rekreacyjnych, sakralnych, itp.

Za główne i najważniejsze zasady w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu na terenie Wielkopolski uznaje się:

- realizację zasad ochrony przyrody i krajobrazu województwa wielkopolskiego zgodnie z celami strategicznymi zapisanymi w Strategii oraz innymi uchwalonymi politykami i strategiami dotyczącymi ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- utrwalenie spójnego systemu przyrodniczego zapewniającego prawidłowe funkcjonowanie przestrzeni przyrodniczej i uwzględniającego istniejące i projektowane obszary objęte ochroną prawną w nawiązaniu do założeń krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA ,
- opracowanie i wdrażanie planów ochrony obszarów objętych ochroną prawną, w tym szczególnie obszarów Natura 2000, zachowanie obszarów ważnych dla ochrony

- różnorodności florystycznej i faunistycznej oraz siedliskowej, wyróżnionych na podstawie dostępnych badań i publikacji, jako potencjalnych form ochrony przyrody,
- zachowanie i odtwarzanie ciągłości przestrzennej systemów przyrodniczych (m.in. korytarzy ekologicznych leśnych, dolinnych i innych) stanowiących drogi migracji roślin, zwierząt i grzybów, umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemu przyrodniczego województwa,
 - ochronę różnorodności biologicznej akwenów poprzez zapewnienie wystarczających zasobów wodnych, umiarkowane użytkowanie jezior, zbiorników wodnych, stawów rybnych,
 - tworzenie nowych form ochrony przyrody, zmianę rangi ochrony lub granic istniejących już obszarów objętych ochroną prawną w miarę wzbogacania wiedzy przyrodniczej i potrzeb lokalnej społeczności,
 - zachowanie zabytkowych parków pałacowych, klasztornych, zamkowych i dworskich oraz opieka nad nimi, z uwagi na istotne znaczenie jakie pełnią dla ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych obszarów wiejskich.

Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Jedną z istotnych cech określonych w *Planie*, na którą należy zwrócić szczególną uwagę, jest troska i sukcesywnie rewaloryzowane środowisko kulturowe, wzmacniające poczucie tożsamości z miejscem urodzenia oraz wpływające na podniesienie jakości ładu przestrzennego i przynoszące wymierne korzyści gospodarcze poprzez uzyskiwanie dochodów z turystyki.

Najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego to:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej jakości przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą

Polityka ochrony dóbr kultury.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego* szczególną wagę przykładana jest do ochrony obszarowej, a więc ochrony całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrony krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów. Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych, wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Ochrona całych historycznych układów przestrzennych miast obejmuje takie elementy, jak: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, doliny rzeczne, dominanty przestrzenne wież kościołów i ratuszy, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej.

Zabytkowych założeń miasteczek, miast i byłych miast z okresu średniowiecznych lokacji oraz z okresów późniejszych jest w Wielkopolsce kilkadziesiąt. Niezbędne jest poszerzenie listy miast, posiadających zabytkowe układy urbanistyczne, które powinny być poddane rewaloryzacji. Należy koniecznie zastosować jednolite dla całego województwa kryteria przy kwalifikowaniu układów urbanistycznych na tę listę – skorygować dysproporcje, wynikające z poprzedniego układu administracyjnego. Uzupełnienie listy miast posiadających zabytkowe układy urbanistyczne umożliwi opracowanie regionalnego systemu wsparcia dla działań w kierunku podejmowania rewaloryzacji zespołów staromiejskich.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Kompleksowa ochrona architektury wiejskiej wraz z układami przestrzennymi i podziałami własnościowymi jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka, a więc przede wszystkim na terenach parków krajobrazowych i parków kulturowych oraz w rejonach kulturotwórczych. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej jako obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi, w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej. Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych, uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat. Ważne, aby środowiska lokalne – wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast, stowarzyszenia miłośników historii i zabytków oraz lokalne środowiska biznesowe w coraz większym stopniu występowały z inicjatywami kompleksowych rewaloryzacji, przeprowadzanych w oparciu o dokumentację historyczną i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Wytyczanie szlaków kulturowo – historycznych.

Jednym z ważniejszych działań, mających na celu promowanie walorów kulturowych województwa, jest modernizacja i utrzymywanie istniejących oraz udostępnianie wybranych obiektów i miejsc w systemie kulturowych szlaków tematycznych.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa, po dokonaniu oceny zasobów zabytków i towarzyszącym im innych atrakcji turystycznych, proponuje się utworzenie kulturowych szlaków tematycznych m.in.:

- szlaki kulturowe związane z narodzinami państwa: Szlak Bursztynowy, Szlak Świętego Wojciecha;
- szlak dziedzictwa archeologicznego, szlaki o tematyce wyzwoleniczej;
- szlaki dziedzictwa wielokulturowego (kultury ludowej, kapliczek i krzyży przydrożnych, cmentarzy żydowskich, cmentarzy protestanckich, świątyń polichromowanych, bożnic i synagog, miejsc kultu katolickiego, renesansowych kaplic grobowych, kościołów drewnianych i szachulcowych, katedr i kościołów, klasztorów, budowli gotyckich);
- szlaki dworców i kolei, historyczne szlaki komunikacyjne (pocztowe, trakty historyczne), szlaki dotyczące rolnictwa, rzemiosła i techniki (m.in. miast tkackich, folwarków, browarów). Niektóre z wymienionych powyżej szlaków mogą mieć charakter ponadregionalny i mogą być tworzone przy współpracy z sąsiednimi województwami.

4.2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z Wojewódzkim Wielkopolskim Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28.10.2013 r. Zgodnie z art. 87. 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, celem dokumentu jest:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zadaniem podstawowym Samorządu Województwa Wielkopolskiego jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym: nieruchomym, ruchomym i archeologicznym, znajdującym się w jego władaniu.

W Programie określono 5 celów:

Cel I. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków.

Cel II. Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Cel III. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków.

Cel IV. Promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.

Cel V. Upowszechnianie wiedzy o regionie.

W ramach głównych kierunków wskazane zostały niżej wymienione zadania realizacyjne:

Cel I. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków.

L.p.	Zadanie
1.	Opieka nad zabytkami nieruchomymi. <ul style="list-style-type: none"> 1. 1. Poprawa stanu zachowania, modernizacja, rozbudowa i konserwacja obiektów zabytkowych będących własnością Samorządu Województwa. 1. 2. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa wielkopolskiego <i>Wskazane jest coroczne zwiększenie środków na dofinansowanie prac konserwatorskich.</i> 1. 3. Podejmowanie działań na rzecz upowszechniania wiedzy o źródłach pozyskiwania funduszy na rzecz prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego.
2.	Opieka nad zabytkami ruchomymi. <ul style="list-style-type: none"> 2. 1. Dofinansowanie konserwacji obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego. <i>Wskazane jest coroczne zwiększenie środków na dofinansowanie prac konserwatorskich.</i>
3.	Opieka nad zabytkami archeologicznymi. <ul style="list-style-type: none"> 3. 1. Kontynuacja archeologicznych badań w jednostkach podległych Samorządowi Województwa Wielkopolskiego.
4.	Opieka nad dziedzictwem niematerialnym. <ul style="list-style-type: none"> 4. 1. Podejmowanie działań związanych z rozpoznawaniem dziedzictwa niematerialnego województwa wielkopolskiego. 4. 2. Gromadzenie wiedzy o regionie, odtwarzanie i upowszechnianie zanikających odrębności regionalnych.

Cel II. Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.

L.p.	Zadanie
1.	Ochrona stanowisk archeologicznych, obiektów zabytkowych, panoram widokowych założeń urbanistycznych, dominat krajobrazowych, cennych założeń zieleni, szlaków kulturowych poprzez odpowiednie zapisy w wojewódzkim planie zagospodarowania przestrzennego.

Cel III. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków.

L.p.	Zadanie
1.	Wspieranie działań na rzecz wpisania na listę Pomników Historii szczególnie cennych obiektów zabytkowych z terenu województwa.
2.	Wspieranie inicjatywy na rzecz wpisania „Pradoliny Noteci” na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Cel IV. Promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.

L.p.	Zadanie
1.	Promocja muzeów prowadzonych przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego.
2.	Promowanie wiedzy o zabytkach archeologicznych na terenie województwa.
3.	Wspieranie inicjatyw promujących Szlak Piastowski.
4.	Promocja Wzgórza Lecha w Gnieźnie jako Znak Dziedzictwa Europejskiego.
5.	Promocja już istniejących Pomników Historii położonych na terenie województwa.
6.	Wspieranie inicjatyw promujących międzynarodowe szlaki kulturowe: św. Jakuba, Cysterski, Romański.
7.	Wspieranie Europejskich Dni Dziedzictwa.
8.	Wspieranie wydawnictw promujących dziedzictwo wielkopolskie.
9.	Wydawanie regionalnych publikacji.
10.	Wspieranie wydawania regionalnych publikacji.

Cel V. Upowszechnianie wiedzy o regionie.

L.p.	Zadanie
1.	Wspieranie konkursów dla dzieci i młodzieży dotyczących dziedzictwa Wielkopolski.
2.	Wspieranie organizacji imprez, widowisk, wydarzeń artystycznych i folklorystycznych, mających na celu promocję bogactwa kulturowego, (w tym niematerialnego dziedzictwa) Wielkopolski.
3.	Wspieranie działań edukacyjnych promujących „małe ojczyzny”.

4.2.4. Relacje z innymi dokumentami o zasięgu wojewódzkim, związanymi z problematyką dziedzictwa kulturowego.

W związku z tym, iż dotychczasowa „Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim na lata 2007-2013” obejmowała okres do 2013 roku, zaistniała konieczność opracowania „Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku”. Sejmik Województwa Wielkopolskiego podjął dnia 23 lutego 2015 roku Uchwałę Nr IV/70/15 w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu prac nad „Strategią rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku”.

Nowa *Strategia* określać będzie priorytety, działania i zadania w zakresie rozwoju turystyki na poziomie województwa. Wdrożenie Strategii sprzyjać będzie kreowaniu markowych produktów turystycznych województwa wielkopolskiego, będących podstawą budowy wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie. Prowadzić ma również do wzmocnienia pozycji województwa na rynku turystycznym, zwiększenia ruchu turystycznego oraz rozwoju infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Strategia będzie spójna z obowiązującymi dokumentami krajowymi oraz dotychczasowym dorobkiem programowym województwa, w szczególności Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Szlaki Turystyczne:**a) pieszy**

Przez teren miasta i gminy Grabów nad Prosną przebiega obecnie jeden szlak pieszy (T-508) o zasięgu powiatowym: **zielony szlak turystyczny** o długości 48 km, łączący: Grabów – Marszałki – rezerwat Pieczysko – Rezerwat Jodły Ostrzeszowskie – Ostrzeszów – Bałczyne – Marcinki - Kobylą Górę – Rzetnię – Domanin PKP.

b) rowerowy

Rowerowa Pętla Południowej Wielkopolski to projekt, który został zrealizowany przez Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Wrota Wielkopolski” oraz Stowarzyszenie „Ostrzeszowska Lokalna Grupa Działania” w ramach działania 421 „Wdrażanie projektów współpracy” objętego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, którego celem było wytyczenie 350 km szlaku rowerowego przebiegającego przez powiaty kępiński i ostrzeszowski.

c) spływy kajakowe

Przebiegająca przez okolice Grabowa rzeka Proсна stanowi dużą atrakcję turystyczną dla amatorów spływów kajakowych. To jedna z ciekawszych form aktywnego spędzania wolnego czasu z możliwością bezpośredniego kontaktu z przyrodą. **Szlak kajakowy na rzece Prośnie liczy ok. 25 km.** Na przeważającej długości prowadzi w otoczeniu pól i łąk, w większości w szpalerach wierzbowych. Jest łatwy do pokonania, jednak miejscami trzeba trochę pomanewrować, aby przepłynąć pod opadającymi drzewami, krzakami i gałęziami. Organizacją profesjonalnych spływów kajakowych zajmuje się Grabowskie Towarzystwo Kajakowe we współpracy z Grabowskim Centrum Organizacji Sportu i Rekreacji. Trasa spływu rozpoczyna się na Błoniach w Grabowie nad Prosną. Dalej prowadzi przez Giżyce do Kani, a kończy się w miejscowości Przystajnia.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.**5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.****5.1.1. Uwarunkowania wynikające ze strategii rozwoju gminy.**

Ustawa o samorządzie gminnym stanowi, że do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, a zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do podstawowych zadań gminy.

Przepisy te mają duży wpływ na formułowanie celu nadrzędnego (misji), albowiem zaspokajanie potrzeb wspólnoty jest tym, do czego gmina została powołana. Uchwałą nr XXXV/265/2014 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 10 września 2014 roku przyjęta została *Strategia Rozwoju Gminy Grabów nad Prosną na lata 2014-2022*.

Biorąc powyższe pod uwagę, w *Strategii* zdecydowano się przyjąć następujące brzmienie misji rozwoju gminy Grabów nad Prosną: „Gmina Grabów nad Prosną, poprzez wykorzystanie potencjału społecznego i zasobów przyrodniczych oraz dużych możliwości rozwoju gospodarczego, integrując lokalną społeczność, dbając jednocześnie o stan

środowiska naturalnego i rozwój kultury, prowadzi do poprawy jakości życia mieszkańców gminy. Skuteczne zaspakajanie ich potrzeb odbywać się będzie dzięki możliwości korzystania ze środków Unii Europejskiej”.

Cel główny został sformułowany jako: „Wzrost jakości życia w gminie poprzez poprawę warunków w sferach: przestrzennej, społeczno-gospodarczej, turystycznej i środowiskowej”.

Przeprowadzona diagnoza otoczenia strategicznego gminy i jej potencjału pozwoliły na ustalenie celów strategicznych zmierzających do realizacji misji gminy Grabów nad Prosną. Są to cele ambitne, realne i mierzalne.

Jako cele strategiczne określono:

1. Prowadzenie gospodarki przestrzennej gminy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.
2. Wzrost jakości usług mających na celu zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności.
3. Gospodarczy rozwój gminy oraz zwiększanie jej atrakcyjności inwestycyjnej.
4. Rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej przy wykorzystaniu istniejącego potencjału kulturowo-przyrodniczego.
5. Dążenie do poprawy stanu środowiska naturalnego.

Celom strategicznym zostały przypisane cele szczegółowe. Jako przyjęte do realizacji kierunki działań, mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, należy wymienić:

W ramach **celu strategicznego 1**: Prowadzenie gospodarki przestrzennej gminy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, następujące cele szczegółowe:

1. 1. Zapewnienie ładu w przestrzeni publicznej
1. 4. Rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-turystycznej (w tym także sportowej).

W ramach **celu strategicznego 2**: Wzrost jakości usług mających na celu zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności, następujący cel szczegółowy:

2. 5. Umocnienie poczucia przynależności regionalnej oraz rozwój aktywności obywatelskiej.

W ramach **celu strategicznego 4**: Rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej przy wykorzystaniu walorów potencjału kulturowo-przyrodniczego, następujące cele szczegółowe:

4. 1. Promocja gminy z wykorzystaniem walorów potencjału turystyczno-rekreacyjnego.
4. 2. Rewitalizacja obiektów i miejsc o wysokich walorach kulturowych (zabytkowych).

W ramach **celu strategicznego 1**: **Prowadzenie gospodarki przestrzennej gminy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju**, cel szczegółowy **1.1. Zapewnienie ładu w przestrzeni publicznej**, wskazane zostały następujące działania mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego:

- a) Opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego;
- b) Poprawa stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej i obiektów kulturalnych;
- c) Dbanie o estetykę otoczenia w gminie;
- d) Uporządkowanie zieleni oraz zadrzewienia przy drogach;
- e) Systematyczna inwentaryzacja obiektów kulturalnych i przyrodniczych.

W ramach celu szczegółowego **1. 4. Rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-turystycznej** (w tym także sportowej) wskazane zostały następujące działania mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- a) Rozbudowa infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej przy rzekach i szlakach turystycznych;
- b) Budowa nowych ścieżek rowerowych;
- c) Budowa tras edukacyjno-turystycznych;
- d) Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie budowania ciągów pieszo-rowerowych;
- e) Regulacja szlaku kajakowego;
- f) Rozwój infrastruktury towarzyszącej szlakom kajakowym;
- g) Budowa pomostów na rzece Prośnie dla ruchu lokalnego i turystycznego.

W ramach celu strategicznego **2: Wzrost jakości usług mających na celu zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności, cel szczegółowy 2. 5. Umocnienie poczucia przynależności regionalnej oraz rozwój aktywności obywatelskiej**, wskazane zostały następujące działania mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego:

- a) Utworzenie lokalnej telewizji internetowej oraz lokalnego serwisu informacyjnego;
- b) Wydanie gminnej gazety;
- c) Zwiększanie poczucia przynależności regionalnej od najmłodszych lat szkolnych;
- d) Rozbudowa Izby Pamiątek lub budowa muzeum Ziemi Grabowskiej;
- e) Organizacja wydarzeń kulturalnych integrujących społeczność lokalną.

W ramach celu strategicznego **4: Rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej przy wykorzystaniu walorów potencjału kulturowo-przyrodniczego**, w celu szczegółowym: **4.1. Promocja gminy z wykorzystaniem walorów potencjału turystyczno-rekreacyjnego**, wskazane zostały następujące działania mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego:

- a) Poszerzenie oferty turystycznej oraz systematyczna jej aktualizacja;
- b) Wydanie broszur promujących zasoby gminy;
- c) Zwiększanie zaangażowania gminy w promocję potencjału gminy;
- d) Promocja lokalnych produktów i tradycji;
- e) Współpraca z różnymi organizacjami działającymi na terenie gminy w zakresie rozwoju turystyki;
- f) Szersze wspieranie działań kulturalno-sportowo-artystycznych;
- g) Odpowiednie oznakowanie walorów przyrodniczych i kulturalnych;
- h) Odpowiednia ochrona tych walorów;

Natomiast w celu szczegółowym **4.2. Rewitalizacja obiektów i miejsc o wysokich walorach kulturowych (zabytkowych)**, wskazane zostały następujące działania mające istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego:

- a) Zabiegi mające na celu ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego;
- b) Renowacja zabytków na terenie gminy;
- c) Pozyskiwanie środków zewnętrznych na procesy rewitalizacji;
- d) Rewitalizacja centrum miasta;
- e) Odpowiednie oznakowanie obiektów zabytkowych i pomników przyrody;
- f) Inwentaryzacja zabytków oraz ocena ich stanu;
- g) Usystematyzowanie ewidencji zasobów kulturowych.

5.1.2. Uwarunkowania wynikające z planu rozwoju lokalnego.

Plan rozwoju lokalnego miasta i gminy Grabów nad Prosną, przyjęty został Uchwałą Rady Gminy Nr XVII/136/2004 z dnia 19 listopada 2004 roku. Zapisy istotne dla dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami zawarte zostały w rozdziałach 7.5 i 7.6 dokumentu.

W rozdziale 7.5. pt. *Kultura*, zawarto zapis odnoszący się do Izby Pamiątek w Grabowie, gromadzącej unikalne w skali kraju zbiory związane z pszczelarstwem, a także eksponaty związane z historią regionu związane z postaciami dwóch wybitnych grabowian: dra Władysława Biegańskiego, lekarza, logika, filozofa, jednego z pierwszych metodologów sztuki lekarskiej oraz prof. Teofila Ciesielskiego, botanika, specjalisty w zakresie pszczelarstwa. Plan zakłada rozszerzenie zbiorów, m. in. o pamiątki po Stefanie Szmaju, artyście grafiku urodzonym w Grabowie Pustkowie (Książenicach). Do 2015 r. zrealizowany został postulat poprawy warunków ekspozycji, która została przeniesiona do zaadaptowanych pomieszczeń poklasztornych i wyposażona w nowe gabloty i ścianki wystawowe. Zbiory, na których pieczę merytoryczną sprawują pracownicy Centrum Kultury, spisano w księgach inwentarzowych.

W dziedzinie rekreacji i turystyki (rozdz. 7.6) stwierdzono, iż obszar gminy Grabów nad Prosną jest predysponowany do rozwoju szeregu odmian turystyki i rekreacji. Jako cechą charakterystyczną lasów w gminie wskazano ich znaczne rozdrobnienie i rozproszenie, co w połączeniu z bogatą zielenią śródpolną tworzy bardzo ciekawy, urozmaicony krajobraz, stwarzający wrażenie znacznie większej lesistości obszaru gminy, niż ma to miejsce w rzeczywistości. Obszary doliny Prozny tworzą kompleksy łąk przeplatane zakrzaczeniami i zadrzewieniami zieleni śródpolnej i razem z meandrującym korytem rzeki bardzo urozmaicają i uatrakcyjniają krajobraz płaskiej doliny rzecznej. Znaczne rozproszenie zabudowy zagrodowej siedliskowej w południowej i centralnej części gminy, w połączeniu z często malowniczą lokalizacją wśród enklaw leśnych, sprzyja rozwojowi agroturystyki. Zwrócono również uwagę na interesujące zabytki architektoniczne w gminie.

Uznano, iż turystyczną szansą gminy jest przepływająca przez jej obszar rzeka Proсна, której stan czystości wody ocenia się na II klasę. Planowany zbiornik retencyjny na Prośnie Wielowieś Klasztorna wg ostatnich decyzji co do jego wielkości, znajdzie się poza obszarem gminy, wobec czego jego wpływ na zmiany stosunków wodnych i klimatu dla gminy Grabów będzie znikomy, natomiast sprzyjać będzie wykorzystaniu gospodarczemu walorów turystycznych gminy. Jako miejsca przeznaczone dla sportu wskazano w Grabowie nad Prosną Stadion Miejski z nowym kortem tenisowym przy ul. Przemysłowej, ponadto wytypowano do tych celów miejsce w Bukownicy (przy Osiedlu Grabowskim) oraz mniejsze miejsca do gier w Palatach (przy osiedlu mieszkaniowym), przy szkołach w Bobrownikach, Marszałkach, Skrzynkach, a także przy OSP w Książenicach.

Imprezy cykliczne w gminie, to:

- Bieg Sokola w Bukownicy (czerwiec);
- Wyścig Górali w Bukownicy (sierpień);
- Wyścig Kolarski w Grabowie nad Prosną (kwiecień);
- Gminny Turniej Tenisa Stołowego (zima, wybrana placówka szkolna);
- Festyn Rodzinny na Błoniach w Grabowie nad Prosną (okres wakacji letnich);
- Festyn Dobroczynny w Grabowie nad Prosną (okres wiosenno-letni);
- Festiwal Kolęd i Pastorałek w Grabowie nad Prosną (styczeń).

Jako podstawowe problemy rozwojowe w obszarze turystyki, rekreacji i promocji gminy, pomimo zachowania wielu zabytków kultury sięgających wczesnego średniowiecza (jak grodzisko w Smolnikach) czy kultury łużyckiej (cmentarzysko w Bukownicy), a także zabytków przyrody, czy też zielonego szlaku turystyki pieszej (T-508), wskazano brak zorganizowanych form turystyki i infrastruktury turystycznej. Zauważono niewykorzystanie naturalnych walorów gminy (krajobrazy, czyste środowisko, a przede wszystkim rzeka, która płynie w gminie na odcinku 15 km).

Duże nadzieje wiąże się z budową zbiornika „Wielowieś Klasztorna”, na którym można będzie uprawiać sporty wodne. Zbiornik, oprócz walorów rekreacyjnych i widokowych, spełniać będzie funkcje gospodarcze – zapobiegać zbyt dużym wylewom rzeki. Wskazano, iż istotne znaczenie ma wyznaczenie w planach zagospodarowania przestrzennego dostatecznej ilości terenów pod infrastrukturę turystyczną i wypoczynkową oraz pod budownictwo mieszkaniowe na wsi i w mieście.

Na terenach w okolicy targowiska miejskiego, które przeznaczone są na rekreację, pobudowana jest harcówka i kilka domków kempingowych. Od paru lat inwestycje na tym terenie nie są prowadzone ze względu na brak funduszy i inwestorów. Podkreślono, iż wskazane są zachęty dla osób podejmujących działalność agroturystyczną, także dla osób wchodzących z działalnością gospodarczą w obszar dostarczania usług kulturalno-turystycznych i tworzących rozwój tej bazy.

Dla zainteresowania gminą i jej walorami potrzebne są ciągłe działania informacyjne i promocyjne ze strony gminy. Uznano, iż niewystarczająca jest promocja w zakresie rozwoju turystyki oraz w zakresie spraw z otoczenia rolnictwa. W działaniach na rzecz pozyskania inwestorów zewnętrznych należy skierować się w szczególności na inwestorów z branży turystycznej, inwestorów tworzących ośrodki rozrywki i rekreacji dla młodzieży. Obecnie oferowane instrumenty wsparcia dla inwestorów tworzących nowe miejsca pracy są zbyt skromne. W działaniach promocyjnych należy szczególną uwagę skierować na promowanie lokalnych liderów rozwoju – przedsiębiorstwa, instytucje, firmy, organizacje. Należy zwiększyć ilość i częstotliwość wydawania informatorów o gminie.

Wśród najpilniejszych zadań przewidzianych do realizacji ujęto następujące, istotne dla dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami:

- 2.3.** Kontynuacja prac rewitalizacyjnych Parku Miejskiego (d. park dworski) i zieleńców w Grabowie;
- 3.** Stworzenie warunków do rozwoju turystyki i rekreacji
- 3.1.** Wyznaczenie maksymalnej ilości terenów pod infrastrukturę turystyczną i wypoczynkową w planie zagospodarowania przestrzennego;
- 3.4.** Opracowanie projektu zbiornika małej retencji z funkcją rekreacyjną.

Zapisano szczegółowe zadania i projekty, zarówno wymagające realizacji – również długoterminowej – zgłoszone przez radnych, pracowników merytorycznych w UMiG Grabów nad Prosną, kierowników jednostek organizacyjnych gminy oraz przez samorządy wszystkich jednostek pomocniczych Miasta i Gminy Grabów nad Prosną. Nie wszystkie pozostają w zakresie działania władz samorządowych gminnego szczebla. Wybór tych zadań, istotnych dla zagadnień dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami, przedstawia się następująco:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Lp.	Miejscowość	Określenie zadania
1.	Grabów n. Prosną	- budowa chodnika przy ul. Ostrzeszowskiej, Kolejowej, Szkolnej - urządzenie placu zabaw przy ul. Kolejowej, Łąkowej i Orzeszkowej - system informacji wizualnej miasta (częściowo zrealizowany) - budowa ścieżki rowerowej w kierunku Grabów Wójtostwo (w trakcie realizacji)
2.	Bukownica	- wykonanie oświetlenia, drogi do cmentarza i bramy cmentarnej - włączenie do oczyszczalni ścieków przy Domu Pomocy Społecznej w Marszałkach
3.	Chlewo	- poszerzenie terenu cmentarza i drogi dojazdowej - zagospodarowanie parku zabytkowego
4.	Giżyce	- poprawa bezpieczeństwa drogowego przy wysepce usytuowanej przy kapliczce w kierunku kościoła
5.	Marszałki	- urządzenie pieszego szlaku, - włączenie kanalizacji wsi do oczyszczalni ścieków przy Domu Pomocy Społecznej w Marszałkach

Pozostałe zadania, tj. remont dworku i zabytkowej oficyny w Parku Miejskim, renowacja Parku Miejskiego, budowa deptaku przy ul. Ostrowskiej w Grabowie oraz adaptacja pomieszczeń przyklasztornych dla potrzeb Centrum Kultury zostały zrealizowane w latach 2010-2015.

5.1.3. Zależności wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy.

Podstawowym dokumentem w sferze kształtowania polityki przestrzennej jest *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabów nad Prosną*, opracowane przez autorską pracownię projektową architektów Jacka i Marleny Świtoń, które przyjęte zostało Uchwałą Nr XXIV/159/2000 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 listopada 2000 r. Studium posiada również zapisy dotyczące ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego (przywołane w dalszej części rozdziału).

Jako podstawowe uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe miasta i gminy wskazano co następuje: Obszar gminy Grabów nad Prosną charakteryzuje dominacja gleb przeciętnej i niskiej jakości, 5, 6, 7 i 9 klasy. Lasy zajmują 2 542 ha, co stanowi 20,6 % powierzchni gminy. Ich charakterystyczną cechą jest znaczne rozdrobnienie i rozproszenie kompleksów leśnych, co skutkuje brakiem specyficznych ekosystemów.

Struktura funkcjonalno-przestrzenna jednostek osadniczych charakteryzuje się występowaniem jedyne go ośrodka gminnego o funkcji usługowej i administracyjnej, jakim jest miasto Grabów, będące siedzibą drobnego przemysłu i przetwórstwa rolno-spożywczego. Ku niemu ciążą wsie Książenice, Grabów Wójtostwo, Pałaty i część Giżyc. Z kolei wsie Bukownica, Marszałki, Chlewo, Giżyce, Skrzyńki i Dębicze działają jako ośrodki podstawowe, natomiast wsie Grabów Pustkowie, Smolniki, Siekierzyn, Kuźnica Bobrowska

i Bobrowniki, to wsie o charakterze zachowawczym, o znacznym rozproszeniu zabudowy i bez ukształtowanego porządku urbanistycznego.

Liczba ludności gminy waha się, zachowując słabą tendencję zwyżkową. Saldo migracji w gminie zachowuje wartości dodatnie – przewiduje się zwiększenie zainteresowania ludności terenami wiejskimi jako miejscem do zamieszkania, będzie to jednak głównie ludność w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym niemobilnym.

Prognozowany jest dalszy rozwój miasta Grabowa jako jednostki osadniczej i zwiększenie na jego terenie ruchu budowlanego. Podobne zjawiska przewidywane są we wsiach ciągnących ku miastu, czyli Palatach i Książenicach. Wskazuje się również na potencjał rozwojowy wsi Bukownica, Marszałki, Chlewo, Grabów Pustkowie i Grabów Wójtostwo oraz Giżyce, natomiast jako wsie posiadające możliwości rozwoju w oparciu o turystykę, zwłaszcza agroturystykę i ruchy migracyjne, wymieniane są Bobrowniki, Kuźnica Bobrowska, Dębicze i Skrzynki. Wsiami o charakterze zachowawczym pozostaną Smolniki i Siekierzyn.

Obszar gminy uznano za predestynowany do rozwoju wszelkich odmian turystyki i rekreacji. Wzdłuż rzeki Prosną zaproponowano utworzenie niewielkich zbiorników wodnych (stawów) o charakterze retencyjnym, rekreacyjnym i hodowlanym. Przewiduje się rekreacyjne i krajoznawcze wykorzystanie rzeki Prosną poprzez urządzenie kąpielisk, pól biwakowych i stanowisk wędkarskich oraz udostępnienie rzeki do krótkich spływów kajakarskich. Na obszarze całej gminy, ze szczególnym uwzględnieniem Bobrownik, Kuźnicy Bobrowskiej, Dębicz, Skrzynek, Siekierzyna, zaproponowano rozwój gospodarstw agroturystycznych z bazą turystyki rowerowej, pieszej, zbieractwa runa leśnego i jazdy konnej. Zaplanowano trasy rekreacyjnych dróg rowerowych, wymagające jedynie oznakowania. Wyznaczono też tereny pod zespoły urządzeń turystycznych z zabudową. Wskazano również obszary ekstensywnej zabudowy letniskowej i ustalono jej parametry. Sformułowano warunki użytkowania i zagospodarowania na obszarze chronionego krajobrazu „Wzgórze Ostrzeszowskie i Kotlina Odolanowska” oraz „Dolina Rzeki Prosną i Kotlina Grabowska”.

W treści dokumentu umieszczone zostały następujące zapisy związane z zabytkowymi obszarami i obiektami stanowiącymi materialne dziedzictwo kulturowe.

W studium (Rozdział 9.6. „Obiekty i obszary chronione. Definicje i wymogi”, Podrozdział 9.6.1. „Strefy ochrony konserwatorskiej”) oraz w załączniku graficznym do niego wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej i ustalono dla nich następujące polityki przestrzenne:

Strefa „A” szczególnej ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A” szczególnej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym, a także teren wpisany do rejestru zabytków. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny pod względem historycznym i kulturowym. W strefie tej obowiązuje bezwzględny priorytet wymogów konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową.

Wymogi sformułowane dla strefy „A”:

1. Należy zachować historyczny układ przestrzenny: rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych i kompozycję zieleni oraz poszczególne historyczne elementy tego układu: zabudowę (z wyłączeniem obiektów kolidujących), zieleni, nawierzchnie ulic, placów i chodników, cieków i zbiorniki wodne oraz historyczne obiekty techniczne;
2. Należy konserwować zachowane elementy układu przestrzennego;

3. Poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych należy bezwzględnie zachować i utrzymać we właściwym stanie technicznym; obiekty zniszczone lub zaniedbane należy poddać rewaloryzacji z dostosowaniem funkcji do wartości obiektu;
4. Należy dążyć do odtworzenia zniszczonych obiektów lub elementów zespołów; w niektórych wypadkach zaleca się zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej;
5. Obiekty dysharmonizujące należy usunąć lub pozostawić do śmierci technicznej; dopuszcza się ich przekształcenie zgodnie z zaleceniami podanymi dla nowej zabudowy. Analogicznie, tzn. usuwając lub przekształcając, należy postępować w stosunku do innych elementów zniekształcających założenie historyczne (np. nasadzeń zieleni);
6. Należy utrzymać utrwalone funkcje historyczne oraz dostosować funkcje współczesne do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych elementów, a funkcje uciążliwe i degradujące wyeliminować;
7. Pierwszeństwo mają wszelkie działania odtworzeniowe i rewaloryzacyjne dotyczące zabudowy, sieci komunikacyjnych oraz przyrodniczych elementów krajobrazu;
8. W przypadku inwestycji nowych należy preferować te, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu lub zespołu;
9. Należy dostosować nową zabudowę do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali i bryły oraz nawiązać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową zabytkową;
10. Umieszczanie reklam i innych tablic, dysharmonizujących z zabytkowym budynkiem lub otoczeniem jest zabronione. Dopuszczalne jest umieszczanie tablic informacyjnych lub szyldów w miejscach na to wyznaczonych, we właściwej, nieagresywnej formie. Lokalizację i projekty tych elementów należy uzgadniać z Urzędem Ochrony Zabytków;
11. Podziały nieruchomości oraz zmiany własnościowo-prawne należy uzgadniać z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków. W niektórych przypadkach mogą być one niedopuszczalne;
12. Wszelkie zamierzenia i działania inwestycyjne lub remontowe na obszarze strefy „A” należy uzgadniać z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków;
13. Wszelkie działania poniżej poziomu terenu na obszarze strefy „A” szczególnej ochrony konserwatorskiej winny być uzgodnione z Inspekcją ds. archeologicznych właściwego oddziału Urzędu Ochrony Zabytków i przeprowadzone pod nadzorem i za zezwoleniem właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

Inwestor winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań studialnych archeologicznych, architektonicznych, urbanistycznych, stratygraficznych, dendrologicznych, dendrochronologicznych itp. w przypadku postawienia takich wymogów przez odpowiednie służby (Ochrony Zabytków, Nadzór Budowlany, itd.)

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej:

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego miejscowości lub jej części, np. rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, jej powiązania z zielenią i krajobrazem zachowały się w stosunkowo dobrym stanie i całość stanowi wartość kulturową w skali lokalnej.

W strefie „B” obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, np. rozplanowanie dróg, ulic i placów, układ działek, linie zabudowy, kompozycje wnętrz architektonicznych, kompozycje zieleni, tereny zielone;
2. Należy zachować obiekty o wartościach zabytkowych; zniszczone lub zaniedbane należy poddać rewaloryzacji z dostosowaniem funkcji do wartości i charakteru obiektu;
3. Elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie. Dopuszcza się pozostawienie ich do śmierci technicznej lub przekształcenie zgodnie z zaleceniami podanymi dla nowej zabudowy;
4. W niektórych przypadkach wskazane jest uzupełnienie zabytkowego zespołu o nowe obiekty, usytuowane w miejscach dawnej zabudowy;
5. Nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne;
6. Umieszczanie reklam lub innych tablic, dysharmonizujących z zabytkowym budynkiem lub otoczeniem jest niedopuszczalne. Możliwe jest umiejscawianie tablic informacyjnych lub szyldów w miejscach na to wyznaczonych, we właściwej, nieagresywnej formie. W przypadkach spornych lub wątpliwych lokalizację i projekty tych elementów należy konsultować z właściwym oddziałem Służby Ochrony Zabytków;
7. Wszelkie zamierzenia i działania inwestycyjne należy konsultować z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego obejmuje tereny harmonijnego współistnienia krajobrazu przyrodniczego z historyczną zabudową lub obszary o wyglądzie ukształtowanym w wyniku działalności ludzkiej.

W strefie „K”, z uwagi na podlegający ochronie charakter relacji między obiektami przyrodniczymi a kubaturowymi, obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, np. rozplanowanie dróg i zabudowy, linie zabudowy, układ działek oraz kompozycje zieleni;
2. Należy utrzymywać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym; winno się uwolnić jego obszar od elementów dysharmonizujących, rekultywować tereny zielone, a w przypadku wprowadzania nowych elementów winny one podnosić estetyczne wartości tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym;
3. Należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem układu urbanistycznego. Z tego powodu należy wykluczyć inwestycje wymagające znacznych przeobrażeń krajobrazu;
4. Nowa zabudowa winna być harmonijnie wpisana w otaczający krajobraz oraz dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły. Należy kontynuować dotychczasowy układ działek siedliskowych oraz

- rozplanowanie na nich zabudowy. Nowa zabudowa winna odpowiadać następującym zaleceniom: wysokość 1-2 kondygnacji, dachy strome o symetrycznych połaciach i kącie nachylenia ok. 40°, kryte ceramicznie. Wskazane jest operowanie drobną formą architektoniczną oraz twórcze nawiązywanie do miejscowej tradycji budowlanej, tj. kontynuowanie tradycji stosowania ceglanego lica ścian zewnętrznych oraz urozmaicenia dachów wystawkami;
5. Umieszczanie reklam lub innych tablic, dyszharmonizujących z zabytkowym budynkiem lub otoczeniem jest niedopuszczalne. Możliwe jest umiejscawianie tablic informacyjnych lub szyldów w miejscach na to wyznaczonych, we właściwej, nieagresywnej formie. W przypadkach spornych lub wątpliwych lokalizację i projekty tych elementów należy konsultować z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków;
 6. Wszelkie zamierzenia i działania inwestycyjne należy konsultować z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków.

Otulina krajobrazowa.

„Otulinę krajobrazową” wprowadzono celem ochrony panoramy oraz charakteru miasta Grabowa. Objęte nią obszary nie posiadają same w sobie walorów zabytkowych (z wyjątkiem terenów i obiektów zaznaczonych jako zabytkowe), natomiast lokalizowane w niej inwestycje mają wpływ na wizerunek miasta. W tej strefie obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy utrzymać zachowane elementy historycznego układu przestrzennego oraz istniejące obiekty zabytkowe (również cmentarze);
2. Nie dopuszcza się realizacji inwestycji powodujących znaczne, degradujące przeobrażenia krajobrazu;
3. Nowa zabudowa winna być tak projektowana, aby nie deformowała sylwety lub panoramy miasta, musi więc mieć ograniczoną wysokość i operować drobną formą architektoniczną. Ponadto należy ją zharmonizować z wiejską zabudową typową dla całej gminy, jaka dominuje również na przedmieściach Grabowa (wysokość 1-2 kondygnacji, dachy strome o symetrycznych połaciach i kącie nachylenia ok. 40°, kryte ceramicznie). To zharmonizowanie może polegać jedynie na dostosowaniu formy zewnętrznej całego kompleksu do przedstawionych wymagań. Dopuszczalne jest również stosowanie barier optycznych, np. pasów zieleni.
4. Umieszczanie reklam lub innych tablic, deformujących sylwetę lub panoramę miasta jest niedopuszczalne. Dopuszcza się umiejscowienie tablic informacyjnych oraz reklam w sposób niekolidujący z widokiem miasta oraz we właściwej, nieagresywnej formie. W przypadkach spornych lub wątpliwych lokalizację i projekty tych elementów należy konsultować z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków;
5. Wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z właściwym oddziałem Urzędu Ochrony Zabytków.

Strefa „E” ochrony ekspozycji.

Strefa „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Wymogi konserwatorskie w strefie „E” ustalane są każdorazowo indywidualnie dla poszczególnych obszarów. W strefie tej stosuje się (alternatywnie) następujące zapisy:

1. Całkowity zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych;
2. Zalecenia dotyczące nowej zabudowy (np. ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy, proporcji bryły i dachu i in.);

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

3. Zakaz zalesiania obszarów położonych w tej strefie;
4. Konieczność wykonania dodatkowych opracowań (np. panoram miejscowości lub jej fragmentów);
5. Zakaz umieszczania reklam lub innych tablic, dysharmonizujących z zabytkowym obiektem i deformujących jego sylwetę;

W przypadkach proponowania rozwiązań niezgodnych z niniejszymi wytycznymi lub nieprzewidzianych niezbędne będzie uzyskanie pozytywnej opinii właściwego oddziału Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa „W” ochrony reliktyw archeologicznych

Strefa „W”, dotycząca ochrony reliktyw archeologicznych, obejmuje stanowiska archeologiczne podlegające ochronie konserwatorskiej. Na obszarze strefy „W” wprowadzono następujące wymagania konserwatorskie.

1. „zakazana jest wszelka działalność budowlana, inwestycyjna nie zawiązana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją tego terenu;
2. dopuszcza się jedynie prowadzenie prac:
 - porządkowych
 - konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych w celu ich ekspozycji w terenie
 - przystosowanie terenu do pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kulturowych lub innych zaaprobowanych uprzednio przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Wszelkie działania ochrony reliktyw archeologicznych na terenie strefy „W” muszą być uzgodnione z Inspekcją Zabytków Archeologicznych właściwego oddziału Urzędu Ochrony Zabytków i prowadzone pod nadzorem i za zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Prace budowlane lub ziemne muszą być poprzedzone wyprzedzającymi badaniami archeologicznymi prowadzonymi na koszt Inwestora, który winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań studiów archeologicznych architektonicznych, stratygraficznych, dendrochronologicznych i innych”.

W studium ujęto również zapis: „Rejon występowania zabytków archeologicznych”.

Rejon występowania stanowisk archeologicznych obejmuje obszar o stwierdzonej lub domniemanej zawartości ważnych reliktyw archeologicznych. Na obszarze tej strefy obowiązują następujące wymagania konserwatorskie:

1. „wszelkie zamierzenia inwestycyjne (także zażądanie infrastruktury technicznej oraz inne wykopy ziemne) na tym obszarze winny być uzgodnione z Inspekcją Zabytków Archeologicznych właściwego oddziału Służby Ochrony Zabytków, a prace ziemne prowadzone pod nadzorem archeologiczno – konserwatorskim. Ze względu na możliwość stwierdzenia w trakcie prac reliktyw archeologicznych inwestor winien liczyć się z koniecznością zmiany technologii prowadzenia robót;
2. w przypadku dokonania znalezisk archeologicznych prace budowlane winny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych. Wyniki tych badań decydują o możliwości kontynuowania prac budowlanych, konieczności zmiany technologii lub ewentualnie o ich zaniechaniu lub zmianie przeznaczenia terenu.
3. bez uzgodnienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, nie wnikających w głąb gruntu, oraz prac rolniczych”.

5.1.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.

Politykę przestrzenną dla terenu miasta i gminy oraz ogólne kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem uwarunkowań, celów i kierunków polityki przestrzennej województwa określono w „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabów nad Prosną*”. Stanowi ono materiał wyjściowy do sporządzenia wszelkich planów miejscowych na terenie miasta i gminy oraz materiał pomocniczy do przygotowania decyzji o warunkach zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego dla tych terenów, gdzie nie ma planów miejscowych.

Miasto Grabów nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały uchwalone dla poszczególnych fragmentów miasta i zawierają zapisy gwarantujące ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym również archeologicznego. Na obszarze miasta Grabowa obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr XVII/115/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 4 listopada 2008 r. (Uchwała ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego Nr 240, poz. 4177 z dnia 17 grudnia 2008 r.) w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Grabów nad Prosną w rejonie ulicy Ostrowskiej;
 - W rozdziale I zatytułowanym „Ustalenia ogólne”, w §5 wprowadzono zapis: „Na obszarze planu obowiązuje następujące ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: przed przystąpieniem do prac ziemnych inwestor jest zobowiązany do uzyskania pozwolenia na ich prowadzenie stosownego organu ochrony zabytków”.
- Uchwała Nr XVII/114/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 4 listopada 2008 roku (Uchwała ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego Nr 240, poz. 4176 z dnia 17 grudnia 2008 r.) w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Grabów nad Prosną w rejonie ulicy Grodzkiej;
 - W rozdziale I zatytułowanym „Ustalenia ogólne” w § 6 wprowadzono zapis: „Na obszarze planu obowiązuje następujące ustalenie dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: przy wszelkich pracach ziemnych, naruszających strukturę gruntu związanych z prowadzonymi inwestycjami, nakazuje się uzyskanie pozwolenia stosownego organu ochrony zabytków”.

Zapis dotyczący ochrony zabytków archeologicznych zawiera też „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przebiegu linii elektroenergetycznej 400 KW przez teren gminy Grabów nad Prosną sołectwa Grabów Wójtostwo, Palaty, Giżyce”, uchwalony w 2007 r. W tekście Uchwały Nr IX/54/2007 zapisano: „Przed przystąpieniem do wykopów w miejscach osadzenia słupów należy wykonać archeologiczne prace ratownicze, dokumentacyjno-zabezpieczające; na 7 dni przed przystąpieniem do robót ziemnych należy powiadomić o tym Delegaturę UOZ w Kaliszu”.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Ponadto w dniu 28 września 2001 r. uchwalono plan zagospodarowania przestrzennego dla trzech obszarów, na których tereny przeznaczono pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne. W Grabowie nad Prosną jest to teren przy ul. 21-go Stycznia (wg uchwały Nr XXXI/211/2001), na którym przygotowano 24 działki budowlane; w Bukownicy - teren przy drodze wojewódzkiej nr 449 (wg uchwały Nr XXXI/212/2001), na którym wyodrębniono 14 działek; w Grabowie Wójtostwie – teren przy drodze wojewódzkiej nr 450 (wg uchwały Nr XXXI/213/2001) z 12 działkami budowlanymi.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Przy podejmowaniu wszelkiej działalności inwestycyjnej konieczne jest:

- wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, tj. układów urbanistycznych, ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków. Zapis ten winien być zamieszczony w następującym brzmieniu: **„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.”**
- respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych;
- uwzględnianie przez inwestorów wytycznych dotyczących ochrony dziedzictwa archeologicznego określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach i opiniach wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.1.5. Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Grabów nad Prosną.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Grabów nad Prosną na lata 2008-2013 przyjęty został uchwałą nr XVI/110/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 4 września 2008 roku.

„Rewitalizacja” definiowana jest jako proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych dzielnicach miast przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców, stanu środowiska naturalnego i kulturowego, przywrócenia ładu przestrzennego oraz ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych. Celem rewitalizacji jest nie tylko ożywienie gospodarcze i społeczne, ale także zwiększenie potencjału turystycznego tych obszarów poprzez wsparcie kompleksowych projektów działań technicznych takich jak: remonty, modernizacja infrastruktury podstawowej oraz renowacja zabudowy, w tym szczególnie obiektów o wartościach architektonicznych i znaczeniu historycznym. Projekty rewitalizacji miast będą wdrażane w powiązaniu z projektami z zakresu ożywienia gospodarczego oraz rozwiązywania problemów społecznych.

Miasto Grabów nad Prosną odznacza się wielowiekową metryką. W jego złożonej strukturze urbanistycznej występują części o wyeksploatowanej zabudowie, zużytej infrastrukturze technicznej (komunalnej), a jednocześnie posiadające cenne obiekty zabytkowej architektury (rezydencjonalnej i sakralnej) będącej dziedzictwem kulturowym.

W dokumencie określono trzy strefy rewitalizacji:

- 1. STREFA REWITALIZOWANA „A” - CENTRUM MIASTA**, która obejmuje tereny przylegające do ulic – Szkolnej, Placu Wolności, Kolejowej, Kaliskiej i Przemysłowej. Wybrana do rewitalizacji strefa w dużej części objęta jest strefą ochrony konserwatorskiej. Na jej terenie znajdują się ważne z punktu widzenia lokalnej społeczności obiekty użyteczności publicznej – Urząd Miasta i Gminy oraz szkoła podstawowa. Strefa obejmuje również Plac Wolności (urządzony zielenią skwer z obeliskiem) oraz poewangelicki kościół. W naturalny sposób teren strefy jest miejscem pobytu i załatwiania ważnych spraw większości mieszkańców miasta i gminy. Jest zatem oczywistym, że powinien stanowić wizytówkę miasta. Dotyczy to głównie obiektów użyteczności publicznej (szkoła i UMIG), gdzie planowana jest wymiana okien, elewacji, pokryć dachowych, przez co będą one bardziej estetyczne i funkcjonalne. Na uwagę zasługują również planowane działania w obrębie Placu Wolności, który ma szansę stać się prawdziwą przestrzenią publiczną, ze stylowymi ławkami, elementami niskiej zieleni, właściwym i estetycznym oświetleniem. Dodatkowo w strefie tej będzie realizowane zadanie polegające na rewitalizacji budynku i terenu przylegającego do poewangelickiego kościoła przy ul. Kaliskiej. Tutaj plany obejmują naprawę dachu, oszklenie otworów okiennych i rekonstrukcję terenu wokół kościoła.

PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE w Strefie „A”:

1. Rewitalizacja siedziby Urzędu Miasta i Gminy (zadanie w końcowej fazie realizacji; w 2015 r. remont dachu).
2. Rewitalizacja kościoła poewangelickiego w Grabowie nad Prosną.
3. Rewitalizacja terenu przy Placu Wolności w Grabowie nad Prosną.
4. Rewitalizacja budynku Szkoły Podstawowej w Grabowie nad Prosną (w 2014 r. odnowiono elewacje szkoły i uporządkowano jej otoczenie).

Dzięki realizacji planowanych zadań w znaczący sposób poprawi się estetyka przestrzeni publicznej. Odnowione fasady budynków, uporządkowane i w przemyślany sposób zagospodarowane tereny zielone podniosą jakość życia lokalnych mieszkańców, zwiększą atrakcyjność miejscowości dla potencjalnych turystów. Wzrost poziomu życia w mieście ma szansę ograniczyć niekorzystne zjawisko emigracji młodych i wykształconych osób z terenu miasta, które mogą uznać poziom życia w nim za satysfakcjonujący. Przeprowadzane działania rewitalizacyjne mogą przyczynić się do powstania nowych miejsc pracy (w usługach i turystyce), a przez to pośrednio do ograniczenia bezrobocia, ubóstwa i patologii. Ponadto poprawa stanu budynków szkoły i urzędu miejskiego przyniesie wymierne oszczędności w postaci obniżenia kosztów eksploatacji obiektów, podniesie jakość obsługi interesantów, pozwoli na osiąganie lepszych efektów dydaktycznych i wychowawczych w procesie nauczania. Szczegółowe wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania zostaną zamieszczone w części dotyczących konkretnych przedsięwzięć w ramach programu rewitalizacji.

- 2. STREFA REWITALIZOWANA „B” – CENTRUM MIASTA**, której obszar wytyczony jest przebiegiem ulicy Klasztornej, dalej przez Rynek Władysława Jagiełły, przez ulicę Grodzką,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

łączną, do Placu Powstańców Wielkopolskich, przez ul. Godlewskiego, Kaliską i z powrotem do Rynku Władysława Jagiełły.

Wytyczona strefa „B” to ściśle centrum miasta. Centralną jej częścią jest Rynek Władysława Jagiełły. Wokół rynku rozlokowanych jest wiele ważnych z punktu widzenia lokalnej społeczności punktów handlowych i usługowych. Dzięki temu obszar rynku stanowi miejsce krzyżowania się aktywności mieszkańców – aktywności ekonomicznej, towarzyskiej, rekreacyjnej. Ponadto z uwagi na swoje centralne położenie stanowi wizytówkę miasta dla odwiedzających je turystów. Wokół zlokalizowanych jest również wiele stylowych budynków mieszkalnych z częścią usługową, obiekty sakralne, jak również ważne z punktu widzenia mieszkańców Centrum Kultury.

PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE w strefie „B”:

1. Rewitalizacja budynku komunalnego przy ul. Grodzkiej w Grabowie nad Prosną.
2. Rewitalizacja budynku Centrum Kultury w Grabowie nad Prosną.
3. Rewitalizacja Rynku Władysława Jagiełły w Grabowie nad Prosną.

Zrealizowane zadania inwestycyjne pozwolą na podniesienie estetyki miasta, przez co wzrośnie jego atrakcyjność turystyczna. Dzięki temu możliwe będzie utrzymanie (lub przyrost) miejsc pracy w szeroko rozumianych usługach i turystyce. Inwestycje w obiekty komunalne – Centrum Kultury i budynek mienia komunalnego pozwolą na ograniczenie kosztów eksploatacji związanych z niższymi wydatkami na ogrzewanie, jak również poprzez ograniczenie uciążliwych, cząstkowych remontów. Zwiększy się również funkcjonalność obiektów, co w przypadku Centrum Kultury może zwiększyć liczbę osób korzystających z instytucji kultury, zaś w przypadku budynku przy ul. Grodzkiej podniesie jakość życia jego lokatorów i przyczyni się do zahamowania postępującej dewastacji obiektu. Skumulowane efekty rewitalizacji mają szansę oddziaływać również na prywatnych właścicieli obiektów na tym terenie, którzy obserwując postęp prac i ich widoczne efekty zdecydują się na podjęcie działań zmierzających do poprawy estetyki posiadanych obiektów. Szczegółowe wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania zostaną zamieszczone w części dotyczących konkretnych przedsięwzięć w ramach programu rewitalizacji.

3. STREFA REWITALIZOWANA „C” – PÓŁNOCNA CZĘŚĆ MIASTA, która obejmuje tereny dawnego cmentarza ewangelickiego w północnej części miasta. Wytyczona strefa obejmuje tereny nieczynnego cmentarza ewangelickiego. Jest to obszar ogrodzony, z nielicznymi odwiedzanymi grobami, nieużytkowany.

PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE w strefie „C”:

1. Rewitalizacja cmentarza poewangelickiego w Grabowie nad Prosną.

Zrealizowane zadanie inwestycyjne pozwoli na przywrócenie nekropolii jej właściwego charakteru. Uporządkowany teren z wytyczonymi kwaterami, alejkami, zielenią wysoką i niską stworzy warunki do dbania mieszkańców o groby swych bliskich.

Przyjęty Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Grabów nad Prosną nie jest dokumentem zamkniętym. Władze samorządowe oczekują od partnerów społecznych zgłaszania zadań, które mogłyby być zrealizowane w ramach rewitalizacji.

Warunkiem realizacji inwestycji będzie pozyskanie na nie środków strukturalnych oraz możliwości finansowe partnerów społecznych. Partnerami, którzy mogą zgłaszać projekty są:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną;
- podmioty działające na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego wybrane zgodnie z prawem zamówień publicznych;
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną;
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki oświatowe;
- jednostki kultury;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych;
- instytucje otoczenia biznesu;
- administracja rządowa;
- partnerzy społeczni i gospodarczy;
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- porozumienia w/w podmiotów;
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Działania w ramach rewitalizacji mogą obejmować niżej wymienione zakresy prac:

- porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem;
- remont lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne, w tym: remont, przebudowa instalacji: grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodno-kanalizacyjnych w budynkach wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu (budowa, remont, przebudowa małej architektury, ogrodzeń);
- renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym (z wyjątkiem indywidualnych mieszkań) znajdujących się na rewitalizowanym terenie powiązana z ich adaptacją na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy. Obejmować może m.in. działania wspierające prace konserwatorskie, odnowienie zabudowań itp.;
- prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu przyczyniające się do podniesienia atrakcyjności turystycznej i kulturalnej terenu objętego działaniami rewitalizacyjnymi;
- wyburzenie budynków pod cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, gospodarcze, turystyczne lub rekreacyjne;
- remont lub przebudowę lub przystosowanie budynków i infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych;
- budowa, przebudowa, modernizacja infrastruktury służącej bezpieczeństwu na rewitalizowanym terenie, w tym m.in. budowa lub remont oświetlenia oraz zakup i instalacja systemów monitoringu;
- adaptacja, przebudowa lub remonty budynków i przestrzeni użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem na cele edukacyjno-społeczne znajdujących się na terenie rewitalizowanym w tym m.in. przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi, poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, Warsztaty Terapii

Zajęciowej oraz obiekty służące pomocą społeczną. Priorytetowo będą traktowane projekty zakładające adaptacje budynków, które przyczynią się do rozwoju działalności gospodarczej i wzrostu zatrudnienia

- przebudowa, wymiana lub remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach publicznych, usługowych;
- regeneracja, rehabilitacja zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych, w tym remont lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki, kosze na śmieci), miejsc rekreacji, terenów zielonych (zieleni wysoka, niska i trawniki) oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków;
- remonty lub przebudowa infrastruktury technicznej, szczególnie w zakresie ochrony środowiska na obszarze rewitalizowanym, w tym:
 - budowa, remonty lub przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
 - budowa, remonty lub przebudowa kanalizacji deszczowej,
 - wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych (poza celami mieszkaniowymi) w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów zawierających azbest podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
 - budowa, remonty lub przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody;
- poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu, w tym:
 - budowa, rozbudowa, modernizacja lub remont dróg lokalnych na rewitalizowanym terenie i ich połączeń z siecią dróg publicznych,
 - budowa, remonty lub przebudowa chodników i przejść dla pieszych oraz wszelkiej infrastruktury pozwalającej na zwiększenie bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów (np. ścieżki rowerowe), wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia;
- remont lub przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego, kulturalnego;
- remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i przestrzeni dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości;
- przedsięwzięcia promocyjne, doradcze, szkoleniowe, edukacyjne, kulturalne, mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym – tylko w ramach projektu inwestycyjnego na zasadzie crossfinancingu (maksymalnie 10% kosztów kwalifikowalnych projektu);
- renowacja i adaptacja istniejących na terenie rewitalizowanym budynków stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych, w celu przygotowania do użytkowania nowoczesnych socjalnych budynków mieszkalnych o dobrym standardzie tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego;
- renowacja wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych – tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- renowacja i adaptacja istniejących na terenie rewitalizowanym budynków stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych, w celu przygotowania do użytkowania nowoczesnych socjalnych budynków mieszkalnych o dobrym standardzie tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego;
- renowacja wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych – tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego.

Przy kwalifikowaniu zgłaszanych projektów do umieszczenia w Lokalnym Programie Rewitalizacji w pierwszej kolejności (po spełnieniu kryteriów formalnych) będą brane pod uwagę działania dotyczące budynków wpisanych do rejestru zabytków lub też wobec których postulowane jest ich wpisanie na tę listę. Dodatkowym kryterium, które będzie brane pod uwagę, będzie również wiek obiektu (popierane będzie odnawianie budynków zbudowanych przed 1945 r.).

5.1.6. Uwarunkowania wynikające z Planów Odnowy Miejscowości.

Plan Odnowy Miejscowości stanowił dokument niezbędny przy ubieganiu się o dofinansowanie w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.

Zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Rolnictwa oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego plan winien zawierać podstawowe elementy takie jak: charakterystyka miejscowości, inwentaryzacja zasobów służących odnowie oraz analiza mocnych i słabych stron miejscowości, a także wykaz i opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej 7 lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości, w kolejności wynikającej z przyjętych priorytetów rozwoju miejscowości z podaniem szacunkowych kosztów ich realizacji.

Zadania inwestycyjne i przedsięwzięcia aktywizujące społeczność lokalną, nie ograniczały się tylko do tych, które kwalifikowały się do wsparcia w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”.

Dla Grabowa nad Prosną oraz wszystkich 16 wsi sołeckich opracowane i uchwalone zostały Plany Odnowy Miejscowości, które wpisują się w Strategię Rozwoju Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2008-2015, Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego, Strategię Rozwoju Kraju, Narodową Strategią Spójności oraz Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007- 2013.

Ponadto Plan Odnowy Miejscowości jest dokumentem niezbędnym do aplikowania o środki w ramach programu „Wielkopolska Odnowa Wsi 2013-2020” przyjętego Uchwałą Nr XXXII/635/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2013 r. oraz nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020, w ramach WRPO 2014+.

1. Plan Odnowy Miejscowości Grabów nad Prosną przyjęty Uchwałą nr XXX/217/2010 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 kwietnia 2010 r. oraz zmieniony Uchwałą nr

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

XXXII/236/2010 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 25 sierpnia 2010 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2010-2020 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego Grabowa nad Prosną	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Modernizacja obelisku na Placu Wolności*	2010
Budowa parkingów*	2011-2015
Budowa nowej i modernizacja istniejącej sieci oświetlenia ulicznego na terenie miasta	2011-2020
Rewitalizacja rynku, placów, obiektów zabytkowych i zagospodarowanie terenów zielonych	2011-2020
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej miasta	2011-2020
Poprawa infrastruktury drogowej na terenie miasta poprzez budowę dróg i chodników, a także wymianę nawierzchni	2010-2020
Budowa ścieżki edukacyjnej i spacerowej*	2014-2015
Budowa drogi obwodowej dla miasta Grabowa – II etap	2015-2020
Budowa kąpieliska	2018-2020

*zadania zrealizowane do końca 2015 r.

2. Plan Odnowy Miejscowości Bobrowniki przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/193/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 grudnia 2009 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr XXXI/225/2010 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 28 czerwca 2010 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2017 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Bobrowniki	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa parkingów*	2014-2015
Budowa dróg gminnych i powiatowych	2010-2016
Budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2009-2017
Remont zabytkowych kapliczek przydrożnych i krzyży - odnowa 3 kapliczek	2010-2016

*zadania zrealizowane do końca 2015 r.

3. Plan Odnowy Miejscowości Bukownica przyjęty Uchwałą Nr XXV/174/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 9 września 2009 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr V/19/2015 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 10 marca 2015 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2019 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Bukownica	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodników i ścieżek rowerowych	2013-2019
Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości lub przydomowych oczyszczalni ścieków	2012-2019
Remont zabytkowych kapliczek przydrożnych i krzyży	2015-2017

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Przygotowanie projektu i wdrożenie strony internetowej promującej wieś Bukownica	2015-2019
Wydanie publikacji prezentujących historię miejscowości Bukownica	2015-2019

4. Plan Odnowy Miejscowości Chlewo przyjęty Uchwałą Nr XVIII/121/2012 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 1 sierpnia 2012 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr XXV/183/2013 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 8 maja 2013 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2012-2020 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Chlewo	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodników*	2012-2014
Renowacja zabytkowego parku przy kościele	2013-2014
Renowacja zabytkowego drewnianego kościoła**	2013-2016

* zadanie zrealizowane

** zadanie częściowo zrealizowane

5. Plan Odnowy Miejscowości Dębicze przyjęty Uchwałą Nr XXXI/226/2010 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 28 czerwca 2010 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr IX/43/2015 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 25 czerwca 2015 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2012-2020 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Dębicze	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Wymiana nawierzchni na drogach gminnych i powiatowych oraz budowa nowych dróg	2013-2017
Budowa parkingów	2015-2020
Budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2011-2020
Utworzenie i budowa turystycznego szlaku rowerowego w kierunku lasów rzeki Prozny	2015-2020
Przebudowa kładki przez rzekę Prosną na wysokości miejscowości Małe Dębicze	2015-2020

6. Plan Odnowy Miejscowości Giżyce przyjęty Uchwałą Nr XXIV/165/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 26 czerwca 2009 r. oraz Uchwałą Nr V/20/2015 z dnia 10 marca 2015 r. i Nr XI/70/2015 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 29 października 2015 r., zmieniającą uchwałę w sprawie zatwierdzenia Planu Odnowy Miejscowości Giżyce.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2016 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Giżyce	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa parkingu przy kościele**	2011-2014
Budowa chodnika**	2011-2016

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Budowa oświetlenia	2015-2016
Remont zabytkowych kapliczek**	2014 (częściowo zrealizowane)
Budowa ciągu pieszo-rowerowego przy drodze wojewódzkiej nr 449 na odcinku od Giżyc do Palat	2015-2016

* zadania zrealizowane

** zadanie częściowo zrealizowane

7. Plan Odnowy Miejscowości Grabów Pustkowie przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/192/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 grudnia 2009 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2017 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Grabów Pustkowie	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodnika*	2012-2015
Oświetlenie	2010-2017
Remont zabytkowych kapliczek i krzyży przydrożnych*	2013

*zadanie zrealizowane

8. Plan Odnowy Miejscowości Grabów-Wójtostwo przyjęty Uchwałą Nr XXIV/164/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 26 czerwca 2009 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2015 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Grabów-Wójtostwo	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Remont zabytkowych kapliczek i przydrożnych krzyży**	2010-2013

**zadanie częściowo zrealizowane

9. Plan Odnowy Miejscowości Kopeć przyjęty Uchwałą Nr XXV/175/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 9 września 2009 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr V/18/2015 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 10 marca 2015 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2017 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Kopeć.	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodnika	2010-2012
Remont zabytkowych kapliczek *	2010*

*zadanie zrealizowane

10. Plan Odnowy Miejscowości Książenice przyjęty Uchwałą Nr XXIV/167/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 26 czerwca 2009 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr XXIX/202/2013 z dnia 24 października 2013 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2020 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Książenice.	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodników i infrastruktury drogowej w miejscowości Książenice	2011-2020

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości lub przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2009-2020
Oświetlenie dróg gminnych i powiatowych na terenie wsi	2009-2020
Remont zabytkowych kapliczek i przydrożnych krzyży	2009-2020
Zagospodarowanie terenów wokół świetlicy wiejskiej**	2013-2020

** zadanie częściowo zrealizowane

11. Plan Odnowy Miejscowości Kuźnica Bobrowska przyjęty Uchwałą Nr XIII/87/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 17 marca 2008 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2008-2015 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Kuźnica Bobrowska.	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Modernizacja mostu	2012-2015
Oświetlenie	2009-2013
Budowa chodnika*	2014-2015

*zadanie zrealizowane

12. Plan Odnowy Miejscowości Marszałki przyjęty Uchwałą Nr XIX/133/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 18 grudnia 2008 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2008-2015 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Marszałki	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa parkingów	2009-2012
Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości lub przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2009-2010
Oświetlenie dróg gminnych i powiatowych na terenie wsi	2009-2015
Zagospodarowanie terenów w centrum miejscowości (chodniki, skwery)	2010-2015
Remont zabytkowych kapliczek i przydrożnych krzyży*	2013
Zagospodarowanie skweru przy P. Domagale	2014-2015

*zadanie zrealizowane

13. Plan Odnowy Miejscowości Palaty przyjęty Uchwałą Nr XXV/176/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia w z dnia 9 września 2009 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2019 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Palaty	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodników i ścieżek rowerowych *	2013-2016
Remont kapliczek i krzyży*	2010
Zagospodarowanie kąpieliska wraz z infrastrukturą towarzyszącą	2013-2016

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Oświetlenie dróg gminnych i powiatowych na terenie wsi	2010-2019
Budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2014-2016

*zadanie zrealizowane

14. Plan Odnowy Miejscowości Siekierzyn przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/195/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 grudnia 2009 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2019 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Siekierzyn	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa chodników	2010-2016
Budowa krzyża i kapliczki	2010
Oświetlenie dróg lokalnych i powiatowych	2010-2019
Budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	2014-2016

15. Plan Odnowy Miejscowości Skrzyńki przyjęty Uchwałą Nr XV/103/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 27 czerwca 2008 r., zmieniony Uchwałą nr XI/71/2015 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 29 października 2015 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Odnowy Miejscowości Skrzyńki.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2008-2015 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Skrzyńki	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Remont budynku byłej szkoły i budynku gospodarczego*	2008-2009
Kanalizacja sanitarna	2013
Oświetlenie	2009-2012
Budowa kolejnego odcinka chodnika *	2009-2013

*zadanie zrealizowane

16. Plan Odnowy Miejscowości Smolniki przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/194/2009 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 30 grudnia 2009 r.

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2009-2019 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Smolniki	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Remont zabytkowych kapliczek i przydrożnych krzyży**	2011

** zadanie częściowo zrealizowane

17. Plan Odnowy Miejscowości Zawady przyjęty Uchwałą Nr XV/104/2008 Rady Miejskiej Grabowa nad Prosną z dnia 27 czerwca 2008 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Planowane zadania inwestycyjne w latach 2008-2015 mające wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości Zawady	
Nazwa zadania	Harmonogram realizacji
Budowa placu zabaw	2010
Kanalizacja sanitarna	2013
Oświetlenie	2009-2012
Budowa kolejnego odcinka chodnika*	2009-2013

*zadanie zrealizowane

5.1.7. Uwarunkowania ochrony przyrody i potrzebą zachowania równowagi ekologicznej.

Obszar gminy położony w dolinie Proсны, tworzy rozproszony i rozdrobniony kompleks leśny, co z szerokim obszarem łąk i bogatą zielenią śródpolną tworzy ciekawy, a zarazem urozmaicony krajobraz stwarzający dogodne warunki do rozwoju agroturystyki.

W granicach administracyjnych gminy Grabów nad Prosną znalazł się teren objęty ochroną prawną jako strefa chronionego krajobrazu. Jest nim „Dolina rzeki Proсны i Kotlina Grabowska”, uznana za obszar chronionego krajobrazu Rozporządzeniem Nr 65 Wojewody Kaliskiego z dnia 20 grudnia 1996 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Kaliskiego Nr 1/97). Powierzchnia tego obszaru wynosi 94400 ha. W dolinie Proсны, w jej części przybrzeżnej oraz w starorzeczach, zanotowano łącznie ok. 50 różnego typu zbiorowisk roślinnych. Wszystkie należą do naturalnych bądź seminaturalnych. Powtarzający się regularnie rytm występowania na przemian brzegów wklęsłego i wypukłego nadaje Prośnie szczególny walor krajobrazowy. Skarpy przybrzeżne koryta właściwego rzeki są porośnięte wysoką roślinnością łągową – fragmentami leśnymi, a przede wszystkim przez zarośla wiklinowe (*Salicetum triandro-viminalis*).

Ochroną prawną objęty jest też teren „Wzgórza Ostrzeszowskie i Kotlina Odolanowska”, uznany za obszar chronionego krajobrazu Rozporządzeniem Nr 63 Wojewody Kaliskiego z dnia 7 września 1995 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Kaliskiego Nr 5/95).

Obszary leśne zajmują 22,6% powierzchni gminy. Wskaźnik lesistości kształtuje się na poziomie 22,3%. Ponadto część lasów na terenie gminy zakwalifikowano do grupy lasów ochronnych (wodo- i glebochronnych), a siedemnaście drzew uznanych zostało za pomniki przyrody. Na terenie gminy znajduje się rezerwat przyrody „Wawrzynek Wilczyko” o powierzchni 1,04 ha.

Na obszarze gminy występuje 17 pomników przyrody. Są to m.in.:

- lipa drobnolistna o obwodzie 284 cm i wys. 26 m;
- dąb szypułkowy o obwodzie 340 cm i wys. 16 m;
- dąb szypułkowy o obwodzie 310 cm i wys. 20 m;
- dwie lipy szerokolistne o obwodach 270 i 260 cm i wys. 25 m;
- dąb bezszypułkowy o obwodzie 98 cm;
- cis pospolity.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Polityka przestrzenna w zakresie kształtowania systemu przyrodniczego i ochrony wartości przyrodniczych w strefie obszaru chronionego ma za zadanie:

- zabezpieczenie terenów o dużych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych;
- utrzymanie różnorodności biologicznej;
- ochronę wód powierzchniowych i podziemnych;
- ograniczenie zagrożenia powodziowego;
- rekultywację terenów zdegradowanych;
- zwiększenie dostępu do terenów rekreacyjnych;
- kształtowanie korzystnych warunków aerosanitarnych.

Zadania te powinny być realizowane poprzez :

- ochronę prawną istniejących cennych zasobów środowiska przyrodniczego;
- kształtowanie nowych, wzajemnie ze sobą powiązanych struktur przyrodniczych;
- wyłączenie terenów istotnych przyrodniczo z zabudowy lub wprowadzenie standardów zagospodarowania, które będą zabezpieczały przed niekorzystnym ich przekształcaniem i pomogą w eliminacji głównych zagrożeń na terenach o szczególnej wrażliwości.

Kształtowanie systemu przyrodniczego gminy polegać powinno na:

- ochronie systemu przyrodniczego przed naporem inwestycyjnym na tereny cenne przyrodniczo, z uwzględnieniem istniejących wartości przyrodniczych i niewystarczającej powierzchni urządzonych terenów rekreacyjnych,
- utrzymaniu korzystnych warunków aerosanitarnych,
- dostosowaniu zasad i sposobu zagospodarowania do istniejących uwarunkowań, wynikających z:
 - ustanowionych stref ochronnych ujęć wody,
 - ustanowionego obszaru o zaostrzonych rygorach, gdzie nakłada się szczególny obowiązek ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z wód systemu dolinnego,
- zmniejszaniu zagrożenia powodziowego poprzez:
 - wyznaczenie terenów zalewowych, nie przeznaczonych do obwałowania,
 - budowanie wałów przeciwpowodziowych,
 - zakaz inwestowania na terenach zalewowych.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Grabów nad Prosną.

Centrum gminy stanowi miasto Grabów nad Prosną z ośrodkiem w postaci czworobocznego rynku, z którego narożników wybiega pięć ulic; jedna ulica wybiega ponadto pośrodku pierzei wschodniej. Na południowy-wschód od rynku położony jest kościół parafialny, natomiast na zachód od niego, na dawnym przedmieściu kościół pofranciszkański z klasztorem. Nieopodal od niego rozciąga się zespół dworski z parkiem. Na północ od rynku, przy drodze z Kalisza zlokalizowany jest kościół ewangelicki. Pozostała zabudowa miasta niejednolita – w pierzejach Rynku znajdują się zarówno piętrowe

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

kamieniczki, jak i parterowe, małomiasteczkowe domy; na dawnych przedmieściach sąsiadują ze sobą wille i typowo wiejskie zagrody.

Osadnictwo na pozostałym obszarze gminy ma charakter niejednorodny. W zachodniej oraz wschodniej części gminy przeważają zwarte jednostki osadnicze. Należą do nich Bukownica, Chlewo i Skrzynki o ulicowym charakterze lub takiejże genezie. Wyjątkiem pod tym względem są Dębicze, odznaczające się nietypowym, promienisto-radialnym układem. Na północ i na południe od Grabowa znajdują się osady o luźnej, amorficznej strukturze: Bobrowniki, składające się z licznych przysiółków oraz Grabów Wójtostwo, z rozrzuconymi w terenie zagrodami, niekiedy skupionymi po dwie lub trzy.

Na obszarze gminy znajdowało się niegdyś kilka folwarków. Do dziś zachowały się trzy założenia: w Grabowie, Giżycach i Marszałkach oraz relikty czwartego, w Chlewie. Czytelny jest też układ szcztakowo zachowanego folwarku w Kuźnicy Bobrowskiej.

Najczęściej spotykanym typem budynku wiejskiego jest prostopadłościenna budowla założona na rzucie prostokąta, nakryta dwuspadowym dachem o kącie nachylenia pości 40-45°. Zazwyczaj są to jednokondygnacyjne budynki z poddaszem, najczęściej podpiwniczone, niekiedy urozmaicone wystawkami lub naczółkami. Często elewacje tych budynków są ceglane, nietynkowane. Budynki inwentarskie i gospodarcze bywają niekiedy wyższe, o kondygnacji poddasza wykorzystywanej na cele magazynowe.

Charakterystycznym elementem wielu wsi są nadal kapliczki, pochodzące z różnego czasu.

5.3. Obiekty zabytkowe na terenie miasta i gminy objęte prawnymi formami ochrony.

W ramach powyżej scharakteryzowanego krajobrazu kulturowego szczególnie cenne obszary i obiekty zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Na obszarze miasta i gminy brak obiektów uznanych za pomnik historii lub parków kulturowych.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NA TERENIE MIASTA I GMINY GRABÓW ⁵					
Miejscowość i adres	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Ilość obiektów	Własność
Bobrowniki	- kościół pw. św. Barbary - dzwonnica - cmentarz	704/Wlkp/A	08.11.1969 26.08.2008	3	parafia rzymskokatolicka
Bukownica	kościół par. pw. śś. Filipa i Jakuba Apostołów	757/A*	08.11.1969	1	parafia rzymskokatolicka
Chlewo	kościół par. pw. św. Marcina	526/Wlkp/A	31.12.1990	1	parafia rzymskokatolicka

⁵ Źródło: poznan.wuoz.gov.pl oraz Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu, stan z dn. 29.10.2015 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Giżyce	- kościół par. pw. Przemienienia Pańskiego - dzwonnica - cmentarz kościelny - ogrodzenie	97/Wlkp/A	12.07.2002	4	parafia rzymskokatolicka
Giżyce	dwór drewniany	Kl. N-73/4/54 [26/A]**	11.01.1954	1	prywatna
Grabów n. Prosną	relikty archeologiczne starego miasta Grabowa	702/A*	14.03.1995	-	komunalna (miasto i gmina)
Grabów n. Prosną	kościół pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja	760/A*	15.11.1969	1	parafia rzymskokatolicka
Grabów n. Prosną ul. Kaliska 31	kościół ewangelicki cmentarza przykościelny	710/Wlkp/A	23.09.2008	2	komunalna (powiat)
Grabów n. Prosną ul. Klasztorna 12	- kościół pofranciszkański pw. NMP Niepokalanie Poczętej - klasztor pofranciszkański, ob. muzeum, biblioteka i mieszkania	654/1-2/Wlkp/A	30.12.1990	1	parafia rzymskokatolicka
Grabów n. Prosną	zespół dworski: - dwór - park - rządcówka	220/Wlkp/A	18.03.2005	3	komunalna (gmina) prywatna
Grabów n. Prosną Rynek Wł. Jagiello 10	dom	522/Wlkp/A	12.01.1983	1	prywatna
Marszałki	zespół sierocińca: - dawny sierociniec, ob. DPS - kościół, ob. par. pw. Chrystusa Króla - willa, ob. Plebania - czworaki - wozownia - 2 budynki gospodarczo-mieszkalne - park	631/Wlkp/A	16.02.1998	8	komunalna (powiat) parafia rzymskokatolicka

WPISY DO REJESTRU ZABYTKÓW NA TERENIE MIASTA I GMINY GRABÓW – – DECYZJE UCHYLONE					
Miejscowość i adres	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Ilość obiektów	Własność
Grabów n. Prosną	układ urbanistyczny	677/A*	15.06.1993	-	uchylona 20.06.1994
Grabów n. Prosną	zespół stacji kolejowej: - budynek dworca z ekspedycją kolejową - budynek gospodarczy - wodociągowa wieża ciśnień	745/Wlkp/A	27.04.2009	3	uchylona 14.05.2009

* numer rejestru w księdze dawnego woj. kaliskiego (w l. 1975-98)

** numer rejestru w księdze dawnego woj. poznańskiego (przed 1975 r.)
pozostałe numery rejestru – w księdze woj. wielkopolskiego (po 01.01.1999 r.)

1. **Relikty archeologiczne (nawarstwienia kulturowe) starego miasta Grabowa** od czasów starożytnych po okres nowożytny wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu nr 702/A z dn. 14.03.1995 r. Granice wpisu wytyczają ulice: Kaliska, Kępińska, Klasztorna, Grodzka, Biegańskiego (por. też rozdz. 5.8.)
2. **Kościół par. pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny i św. Mikołaja w Grabowie** przy ul. Grodzkiej 12, wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr 760/A z dn. 15.11.1969 r. Zbudowany w latach 1662-1684, na miejscu dwóch starszych kościołów kolejno zniszczonych przez pożary. Konsekrowany w 1741 r., uszkodzony przez wicher w 1797 r., spalony w 1830 r. i odbudowany w l. 1870-73 z inicjatywy ks. Seweryna Nawrockiego, remontowany w l. 1948-49. Trójnawowa bazylika, wzniesiona w stylu barokowym, po odbudowie pozbawiona cech stylistycznych.
3. **Kościół pofranciszkański, ob. filialny pw. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej oraz klasztor pofranciszkański w Grabowie** przy ul. Klasztornej 12, wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 654/1-2/Wlkp/A z dn. 30.12.1990 r. [scalone starsze wpisy z 30.12.1990 r. i 02.11.1965 r.]. **Kościół** zbudowany w l. 1642-1658 r., spalony w 1715 r. i odbudowany w l. 1733-41; do 1830 do 1841 r., po pożarze kościoła parafialnego pełnił jego funkcję. Wczesnobarokowy, z późnobarokowym wnętrzem i wyposażeniem. **Klasztor** wzniesiony przed 1642 r. jako filialny franciszkanów kaliskich, po pożarze odbudowany w l. 1723-26. W 1830 r. przeprowadzono kasatę zakonu; ob. w budynku klasztornym mieszczą się mieszkania i muzeum (Izba Pamiątek); część pomieszczeń po bibliotece nieużytkowana. We wnętrzach zachowana barokowa stolarka drzwiowa i stiuki z czasu odbudowy klasztoru.
4. **Kościół ewangelicki w Grabowie** przy ul. Kaliskiej 31, wraz z otaczającym go terenem **cmentarza przykościelnego** wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 710/Wlkp/A z dn. 23.09.2008 r. Kościół wzniesiony w 1887 r., prawdopodobnie z udziałem cieśli K. Kalusa z saksońskiego Schönfeld, czynnego również przy budowie kościoła ewangelickiego w Wieruszowie. Neogotycki, jednowieżowy, o ceglanych elewacjach. Nieczynny jako obiekt sakralny, wykorzystywany obecnie jako pracownia plastyczna.
5. **Zespół dworsko-parkowy w Grabowie, złożony z dworu, rządówki i parku**, położony przy ul. Kolejowej 6-8, wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 220/Wlkp/A z dn. 18.03.2005 r. Dwór, ob. budynek administracyjny Urzędu Miasta i Gminy w Grabowie, zbudowany na przełomie XVIII/XIX w., przebudowany po 1908 r. w stylu neobaroku z elementami secesji. Park zakładany w latach 1830-40, z późniejszymi, dziewiętnasto- i dwudziestowiecznymi przekształceniami.
6. Z domów mieszkalnych stanowiących zabudowę Rynku w Grabowie do rejestru zabytków wpisany jest **dom przy Rynku nr 10 w Grabowie**. Decyzja o wpisaniu do rejestru zabytków Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 522/Wlkp/A pochodzi z dn. 12.01.1983 r. Budynek wzniesiony po 1830 r., murowany, parterowy, nakryty wysokim dachem naczółkowym, przebudowany w XX w.
7. **Kościół pw. św. Barbary w Bobrownikach, filialny kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Kostki w Doruchowie**, wpisany wraz z **dzwonnica** i otaczającym go

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

cmentarzem do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 704/Wlkp/A z dn. 26.08.2008 r. [scalenie starszych wpisów, m. in. z dn. 08.09.1969 r.]. Drewniany, jednonawowy kościół o konstrukcji zrębowej, zwieńczony sygnaturką, zbudowany w 1735 r., odnawiany w 1832 r. i 1910 r. Dzwonnica z 1 poł. XIX w. murowana, klasycystyczna, przepruta półkoliście zwieńczoną wnątką.

8. **Kościół parafialny p.w. śś. Filipa i Jakuba Apostołów w Bukownicy** wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr 757/A z dn. 08.11.1964 r. Murowany, zbudowany w 1776 r. w stylu barokowym, przebudowany na przeł. XIX i XX w.
9. **Kościół parafialny p.w. św. Marcina w Chlewie** wpisany jest do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 526/Wlkp/A z dn. 31.12.1990 r. Kościół drewniany konstrukcji zrębowej, zbudowany w 1651 r., jednonawowy z trójbocznie zamkniętym, węższym prezbiterium i niską wieżą od zachodu.
10. **Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego w Giźycach** wpisany jest wraz z **dzwonnica** i otaczającym go **cmentarzem** oraz **ogrodzeniem** do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 97/Wlkp/A z dn. 12.07.2002 r. Kościół murowany, neoklasycystyczny, zbudowany w 1870 r., jednonawowy, o otynkowanych elewacjach. Murowana dzwonnica z tegoż roku.
11. **Drewniany dwór w Giźycach** wpisany jest do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr [26/A] Kl. N-73/4/54 z dn. 11.01.1954 r. Zbudowany ok. poł. XVIII w., przebudowany na początku XX w., konstrukcji zrębowej, nakryty czterospadowym dachem polskim łamanym z wystawkami.
12. **Zespół sierocińca, ob. Domu Opieki Społecznej w Marszałkach**, na który składają się: **budynek dawnego sierocińca, kościół, dawna willa, ob. plebania, czworaki, wozownia, dwa budynki gospodarcze oraz park**, wpisany jest do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków nr 631/Wlkp/A z dn. 16.02.1998 r. Zespół zbudowany w 2 poł. XIX w. przez hrabinę Bismarck von Bohlen. W sierocińcu mieści się Dom Pomocy Społecznej, a dawna willa pełni funkcję plebanii dla księdza diecezjalnego.

5.4. Obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji.

Gminna ewidencja zabytków dla miasta i gminy Grabów nad Prosną została zrealizowana w latach 2008-2009 (ukończona we wrześniu 2009 r.). Jej zasób przedstawia się następująco (wg stanu z dnia 29.10.2015 r. i danych uzyskanych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegaturze w Kaliszu):

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
1	Grabów n. Prosną	Biegańskiego	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 30-te XX w.
2	Grabów n. Prosną	Biegańskiego	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
3	Grabów n. Prosną	Biegańskiego	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
4	Grabów n. Prosną	Biegańskiego	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
5	Grabów n. Prosną	Biegańskiego	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
6	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
7	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
8	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
10	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	3 ćw. XIX w., przebudowany
11	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
12	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	3/4 ćw. XIX w.
13	Grabów n. Prosną	Godlewskiego	10	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	3 ćw. XIX w.
14	Grabów n. Prosną	Grodzka	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	3/4 ćw. XIX w.
15	Grabów n. Prosną	Grodzka	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
16	Grabów n. Prosną	Grodzka	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
17	Grabów n. Prosną	Grodzka	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
18	Grabów n. Prosną	Grodzka	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
19	Grabów n. Prosną	Grodzka	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I.30-te XX w., odbud. po 1945 r.
20	Grabów n. Prosną	Grodzka	8	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
21	Grabów n. Prosną	Grodzka	10	budynek strażnicy granicznej ob. dom	-	ok. 1900 r.
22	Grabów n. Prosną	Grodzka	12	plebania parafii pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja	zespół kościoła parafialnego	4 ćw. XIX w.
23	Grabów n. Prosną	Grodzka	12	kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja	zespół kościoła parafialnego	1662-1684, 1870-1873 r.
24	Grabów n. Prosną	Grodzka	12	krzyż przydrożny wielofigurowy	zespół kościoła parafialnego	1858 r.
25	Grabów n. Prosną	Grodzka	12	ogrodzenie kościoła pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja	zespół kościoła parafialnego	k. XIX w.
26	Grabów n. Prosną	Grodzka	13	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
27	Grabów n. Prosną	Kaliska	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
28	Grabów n. Prosną	Kaliska	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
29	Grabów n. Prosną	Kaliska	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.

⁶ Figury z krzyża przeniesione do kościoła par. (por. rozdz. 5.6.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
30	Grabów n. Prosną	Kaliska	5	budynek mleczarni ob. dom mieszkalny	zespół mleczarni	1884 r.
31	Grabów n. Prosną	Kaliska	5	budynek mleczarni ob. magazyn	zespół mleczarni	po 1928 r.
32	Grabów n. Prosną	Kaliska	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
33	Grabów n. Prosną	Kaliska	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1930 r.
34	Grabów n. Prosną	Kaliska	8	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
35	Grabów n. Prosną	Kaliska	9	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
36	Grabów n. Prosną	Kaliska	11	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
37	Grabów n. Prosną	Kaliska	12	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
38	Grabów n. Prosną	Kaliska	13	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 20-te XX w.
39	Grabów n. Prosną	Kaliska	14	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
40	Grabów n. Prosną	Kaliska	15	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
41	Grabów n. Prosną	Kaliska	16	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
42	Grabów n. Prosną	Kaliska	18	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
43	Grabów n. Prosną	Kaliska	19	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1900 r.
44	Grabów n. Prosną	Kaliska	21	budynek handlowy	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
45	Grabów n. Prosną	Kaliska	22	budynek szkoły ewangelickiej, ob. zesp. szkół rolniczych	zespół szkolny	po 1910 r.
46	Grabów n. Prosną	Kaliska	25	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1900 r.
47	Grabów n. Prosną	Kaliska	27	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
48	Grabów n. Prosną	Kaliska	27a	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
49	Grabów n. Prosną	Kaliska	31	kościół ewangelicki	zespół kościoła ewangelickiego	1887 r.
50	Grabów n. Prosną	Kaliska	31	ogrodzenie kościoła ewangelickiego	zespół kościoła ewangelickiego	1887 r.
51	Grabów n. Prosną	Kępińska	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
52	Grabów n. Prosną	Kępińska	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
53	Grabów n. Prosną	Kępińska	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
54	Grabów n. Prosną	Kępińska	8	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 30-te XX w.
55	Grabów n. Prosną	Kępińska	9	zajazd ob. budynek mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	II poł. XIX w.
56	Grabów n. Prosną	Kępińska	10	dom mieszkalny	-	I. 30-te XX w.
57	Grabów n. Prosną	Kępińska	13	synagoga ob. sala spotkań Świadków Jehowy	zabytkowy zespół urbanistyczny	1857 r.
58	Grabów n. Prosną	Kępińska	15	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
59	Grabów n. Prosną	Kępińska	19	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	3 ćw. XIX w.
60	Grabów n. Prosną	Klasztorna	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1910 r.
61	Grabów n. Prosną	Klasztorna	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
62	Grabów n. Prosną	Klasztorna	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
64	Grabów n. Prosną	Klasztorna	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
65	Grabów n. Prosną	Klasztorna	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
66	Grabów n. Prosną	Klasztorna	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 20-te XX w.
67	Grabów n. Prosną	Klasztorna	9	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
68	Grabów n. Prosną	Klasztorna	12	klasztor franciszkański, ob. centrum kultury, muzeum, biblioteka i mieszkania	zespół klasztorny	1642 r., odbud. 1723-1726 r.
69	Grabów n. Prosną	Klasztorna	12	budynek gospodarczy nr 1 klasztoru	zespół klasztorny	k. XIX w.
70	Grabów n. Prosną	Klasztorna	12	budynek gospodarczy nr 2 klasztoru	zespół klasztorny	k. XIX w.
71	Grabów n. Prosną	Klasztorna	12	ogrodzenie zespołu klasztornego	zespół klasztorny	k. XIX w.
72	Grabów n. Prosną	Klasztorna	14	kościół klasztorny franciszkański pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, ob. filialny	zespół klasztorny	1642-58, odbud. 1733-41
73	Grabów n. Prosną	Klasztorna	14	ogrodzenie kościoła franciszkańskiego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	zespół klasztorny	4 ćw. XIX w.
74	Grabów n. Prosną	Klasztorna	15	budynek handlowo-usługowy	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
75	Grabów n. Prosną	Kolejowa	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1900 r.
76	Grabów n. Prosną	Kolejowa	2	pastorówka, ob. dom mieszkalny	zespół sakralny kościoła ewangelickiego	4 ćw. XIX w.
77	Grabów n. Prosną	Kolejowa	4	budynek poczty, ob. dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
78	Grabów n. Prosną	Kolejowa	4	zabudowania gospodarcze poczty, ob. magazyny	zespół poczty	po 1900 r.
79	Grabów n. Prosną	Kolejowa	6	rządcówka - oficyna	zespół parkowo-dworski i folwarczny	1 poł. XIX w.
80	Grabów n. Prosną	Kolejowa	6-8	park	zespół parkowo-dworski	I. 1830-40
81	Grabów n. Prosną	Kolejowa	6-8	ogrodzenie parku	zespół parkowo-dworski	k. XIX w.
82	Grabów n. Prosną	Kolejowa	8	dwór, ob. siedziba Urzędu Miasta i Gminy	zespół folwarczny	XVIII/XIX w., przebud. po 1908 r.
83	Grabów n. Prosną	Kolejowa	11	dom mieszkalny	-	I. 20-te XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
84	Grabów n. Prosną	Kolejowa	14	dom mieszkalny	-	I. 20 XX w.
85	Grabów n. Prosną	Kolejowa	18	dom mieszkalny	-	ok. 1910 r.
86	Grabów n. Prosną	Kolejowa	21	dom pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	zespół kolejowy	po 1910 r.
87	Grabów n. Prosną	Kolejowa	23	dom pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	zespół kolejowy	po 1910 r.
88	Grabów n. Prosną	Kolejowa	30	budynek dworca kolejowego	zespół kolejowy	1910 r.
89	Grabów n. Prosną	Kolejowa	30	budynek gospodarczy z rampą	zespół kolejowy	po 1910 r.
90	Grabów n. Prosną	Kolejowa	30	budynek gospodarczy kolei	zespół kolejowy	po 1910 r.
91	Grabów n. Prosną	Kolejowa		krzyż przydrożny	-	1886 r.
92	Grabów n. Prosną	Łąkowa	3	dom mieszkalny	-	1904 r.
93	Grabów n. Prosną	Łąkowa/ Rataja		zespół stodoł nr 1	zespół stodoł	4 ćw. XIX w.
94	Grabów n. Prosną	Łąkowa/ Rataja		stodoła nr 2	zespół stodoł	4 ćw. XIX w.
95	Grabów n. Prosną	Mickiewicza	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 20 XX w.
96	Grabów n. Prosną	Mickiewicza	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1918 r.
97	Grabów n. Prosną	Mickiewicza	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1910 r.
98	Grabów n. Prosną	Mickiewicza	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
99	Grabów n. Prosną	Mickiewicza	8	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
100	Grabów n. Prosną	Młyńska	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
101	Grabów n. Prosną	Młyńska	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	I. 20-te XX w.
102	Grabów n. Prosną	Młyńska	3	budynek mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
103	Grabów n. Prosną	Młyńska	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
104	Grabów n. Prosną	Młyńska	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
105	Grabów n. Prosną	Młyńska	12	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
106	Grabów n. Prosną	Młyńska	14	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1910 r.
107	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	dom młynarza, ob. budynek mieszkalny	zespół zagrody młyńskiej	przed 1870 r.
108	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	Młyn, ob. budynek gospodarczy	zespół zagrody młyńskiej	po 1840 r.
109	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	budynek turbiny	zespół zagrody młyńskiej	4 ćw. XIX w.
110	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	budynek maszyny parowej, ob. magazyn	zespół zagrody młyńskiej	4 ćw. XIX w.
111	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	stajnie i spichlerz, ob. budynek gospodarczy	zespół zagrody młyńskiej	4 ćw. XIX w.
112	Grabów n. Prosną	Młyńska	16	stodoła, ob. magazyn	zespół zagrody młyńskiej	k. XIX w.
113	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki	zespół cmentarza ewangelickiego	pocz. XIX w.
114	Grabów n. Prosną	Ostrowska		ogrodzenie cmentarza ewangelickiego	zespół cmentarza ewangelickiego	pocz. XIX w./ k. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
115	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek Dietrich Robert i Karoline	zespół cmentarza ewangelickiego	ok. 1938 r.
116	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek Fidelak Karoline i Albert	zespół cmentarza ewangelickiego	ok. 1933 do 1936 r.
117	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek Kosibór Michał	zespół cmentarza ewangelickiego	ok. 1929 r.
118	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek Pokowietz Christian	zespół cmentarza ewangelickiego	ok. 1919 r.
119	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek Witte Ferdinand	zespół cmentarza ewangelickiego	ok. 1887 r.
120	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek (napisy nieczytelne)	zespół cmentarza ewangelickiego	I. 30-te XX w.
121	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz ewangelicki - nagrobek (napisy nieczytelne)	zespół cmentarza ewangelickiego	I. 20-te XX w.
122	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	zespół cmentarza parafialnego	poł. XIX w.
123	Grabów n. Prosną	Ostrowska		ogrodzenie cmentarza parafialnego	zespół cmentarza parafialnego	k. XIX w.
124	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - grobowiec rodziny Dirskich	zespół cmentarza parafialnego	I. 30-te XX w.
125	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - grobowiec Grabowska Rozalia	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1882 r.
126	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Jaskowski Ryszard	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1905 r.
127	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Kantecka Józefa i Antonina	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1930 r.
128	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Krzymańska Antonina	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1930 r.
129	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - grobowiec rodziny kucharskich	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1903 r.
130	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek rodziny Lesiewiczów	zespół cmentarza parafialnego	po 1931 r.
131	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - grobowiec rodziny Parzyków	zespół cmentarza parafialnego	I. 20-te XX w.
132	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Pohl Jan	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1895 r.
133	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - grobowiec rodziny Ruszyńskich	zespół cmentarza parafialnego	po 1910 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
134	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Serafinowski Józef	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1925 r.
135	Grabów n. Prosną	Ostrowska		cmentarz parafialny - nagrobek Wichrzycka Teodozja	zespół cmentarza parafialnego	po 1910 r.
136	Grabów n. Prosną	Ostrzeszowska	4	przedszkole sióstr salezjanek	-	k. XIX w.
137	Grabów n. Prosną	Ostrzeszowska	5	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
138	Grabów n. Prosną	Parkowa	2	dom mieszkalny	zespół parkowo- dworski i folwarczny	k. XIX w.
139	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
140	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	2	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
141	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
142	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1892 r.
143	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
144	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
145	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
146	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	8	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
147	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	9	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
148	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	10	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
149	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	11	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
150	Grabów n. Prosną	Pl. Powstańców Wielkopolskich	12	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
151	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
152	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	1	oficina	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
153	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	2	hotel, ob. budynek usługowo - mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1906 r.
154	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
155	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
156	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	5	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. poł. XIX w.
157	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1830 r.
158	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
159	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	8	dom mieszkalny z oficyną	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1880 r.
160	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	9	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
161	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	10	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1830 r.
162	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	14- 15	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
163	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	16	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1830 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
164	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	17	dom mieszkalny z oficynami	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w. (oficyny - k. XIX w.)
165	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	18	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
166	Grabów n. Prosną	Rynek Wł. Jagiełły	19	dom mieszkalny i restauracja	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
167	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	1	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
168	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	3	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
169	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	4	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	2 poł. XIX w.
170	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	6	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	4 ćw. XIX w.
171	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	7	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	po 1900 r.
172	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	9	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
173	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	10	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	k. XIX w.
174	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	11	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	1 ćw. XX w.
175	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	12	budynek poczty	zespół poczty (zabytkowy zespół urbanistyczny)	1 ćw. XX w.
176	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	12	budynek gospodarczy poczty	zespół poczty (zabytkowy zespół urbanistyczny)	1 ćw. XX w.
177	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	14	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1900 r.
178	Grabów n. Prosną	Sienkiewicza	16	dom mieszkalny	zabytkowy zespół urbanistyczny	ok. 1900 r.
179	Bobrowniki	-	1	sześciorak, ob. budynek mieszkalny	zespół folwarczny	1 ćw. XX w.
180	Bobrowniki	-	4	kościół filialny p.w. św. Barbary	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	1787; 1831-32
181	Bobrowniki	-	4	dzwonnica	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	1 poł. XIX w.
182	Bobrowniki	-	4	nagrobek: Józef Madaliński (1774-1809) kapitan wojsk polskich ur. w Bobrownikach	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	ok. 1809 r.
183	Bobrowniki	-	4	nagrobek bez inskrpcji - grobowiec rodziny Belinów (Władysław Belina 1833 - 1910)	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	1 poł. XIX w.
184	Bobrowniki	-	4	nagrobki w otoczeniu kościoła bez inskrpcji - Józef (1857-1916) i Jadwiga (1864- 1931) Genge	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	k. XIX w.
185	Bobrowniki	-	4	nagrobek bez inskrpcji - Ignacy Wiewiórowski (1823-1870)	zespół sakralny kościół filialny pw. św. Barbary	ok. 1870 r.
186	Bobrowniki	-	8	obora ob. magazyn	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.
187	Bobrowniki	-	13	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
188	Bobrowniki	-	14	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
189	Bobrowniki	-	15	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
190	Bobrowniki	-	20	graniczna komora	zespół strażnicy	k. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
				celna, ob. dom	granicznej	
191	Bobrowniki	-	20	budynki gospodarcze	zespół strażnicy granicznej	k. XIX w.
192	Bobrowniki	-	23	dom mieszkalny		4 ćw. XIX w.
193	Bobrowniki	-	25	budynek szkoły podstawowej	zespół szkoły podstawowej	4 ćw. XIX w.
194	Bobrowniki	-	25	budynek gospodarczy z lodownią	zespół szkoły podstawowej	4 ćw. XIX w.
195	Bobrowniki	-	38	budynek granicznej strażnicy, ob. dom	-	k. XIX w.
196	Bobrowniki	-	71	dom mieszkalny	-	po 1910 r.
197	Bobrowniki	-	73	budynek mieszkalno - gospodarczy	-	4 ćw. XIX w.
198	Bobrowniki	-	91	dwór ob. dom mieszkalny	zespół dworsko - folwarczny Kolebki	4 ćw. XIX w.
199	Bobrowniki	-	91	stodoła i obora	zespół dworsko - folwarczny Kolebki	4 ćw. XIX w.
200	Bobrowniki	-	98-101	czworak, ob. dom mieszkalny	zespół dworsko - folwarczny Kolebki	4 ćw. XIX w.
201	Bobrowniki	-	110	dom mieszkalny	-	1912 r.
202	Bobrowniki	-		figura przydrożna św. Józefa	-	l. 30-te XX w.
203	Bukownica	-	1	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
204	Bukownica	-	2	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
205	Bukownica	-	3	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
206	Bukownica	-	4	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
207	Bukownica	-	6	dom mieszkalny	-	1934 r.
208	Bukownica	-	7	dom mieszkalny	-	1912 r.
209	Bukownica	-	8	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
210	Bukownica	-	11	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
211	Bukownica	-	13	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
212	Bukownica	-	26	dom mieszkalny z częścią gospodarczą	-	ok. 1900 r.
213	Bukownica	-	34	dom mieszkalny	-	ok. 1900 r.
214	Bukownica	-	36	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
215	Bukownica	-	40	budynek szkoły, ob. mieszkalny	zespół szkoły	k. XIX w.
216	Bukownica	-	44	dom mieszkalny	-	ok. 1930 r.
217	Bukownica	-	45	dom mieszkalny	-	ok. 1910 r.
218	Bukownica	-	46	dom mieszkalny	-	po 1910 r.
219	Bukownica	-	49	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w., przebudowany
220	Bukownica	-	53	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
221	Bukownica	-	72	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
222	Bukownica	-	73	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
223	Bukownica	-	75	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
224	Bukownica	-	82	młyn	-	l. 20-te XX w.
225	Bukownica	-	83	dom mieszkalny	-	l. 20-te XX w.
226	Bukownica	-	87	kościół parafialny pw. św. Apostołów Filipa i Jakuba	zespół sakralny kościoła parafialnego	1776 r.
227	Bukownica	-	87	ogrodzenie kościoła	zespół sakralny kościoła	1869 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
				parafialnego	parafialnego	
228	Bukownica	-	87	grota Matki Boskiej przy kościele parafialnym	zespół sakralny kościoła parafialnego	1935 r.
229	Bukownica	-	87	dom katechetyczny	zespół sakralny kościoła parafialnego	I. 30-te XX w.
230	Bukownica	-	87	plebania	zespół sakralny kościoła parafialnego	1856 r.
231	Bukownica	-	111	dom mieszkalny		po 1900 r.
232	Bukownica	-	113	dom mieszkalny		ok. 1910 r.
233	Bukownica	-	114	dom mieszkalny		1935 r.
234	Bukownica	-	195	budynek dworca kolejowego ob. dom mieszkalny	zespół dworca linii kolejowej Ostrzeszów - Namysłów	ok. 1914 r.
235	Bukownica	-	195	budynek gospodarczy i szalet	zespół dworca linii kolejowej Ostrzeszów - Namysłów	ok. 1914 r.
236	Bukownica	-		cmentarz parafialny	zespół cmentarza parafialnego	poł. XIX w.
237	Bukownica	-		cmentarz parafialny - ogrodzenie	zespół cmentarza parafialnego	1900 r.
238	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Czemplik Marcin	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1918 r.
239	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Dziekan Idzi	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1916 r.
240	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Gosławski Leokadia	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1924 r.
241	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Komin Mikołaj	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1907 r.
242	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Mituła Edmund	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1907 r.
243	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Sadowska Marianna	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1926 r.
244	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Stempin Jan	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1935 r.
245	Bukownica	-		cmentarz parafialny - nagrobek Woydo Felicitas	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1907 r.
246	Chlewo	-	1	budynek szkoły, ob. budynek mieszkalny	zespół szkoły	4 ćw. XIX w.
247	Chlewo	-	1	budynek gospodarczy szkoły	zespół szkoły	po 1900 r.
248	Chlewo	-	3	dom mieszkalny		1934 r.
249	Chlewo	-	5a	plebania	zespół kościoła parafialnego	4 ćw. XIX w.
250	Chlewo	-	15	dom mieszkalny		1 ćw. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
251	Chlewo	-		kościół parafialny pw. św. Marcina	zespół kościoła parafialnego	1651 r.; 1794 r.(dobudowa wieży)
252	Chlewo	-		ogrodzenie kościoła parafialnego pw. św. Marcina	zespół kościoła parafialnego	4 ćw. XIX w.
253	Chlewo	-		kościół parafialny pw. św. Marcina - nagrobek	zespół kościoła parafialnego	k. XIX w.
254	Chlewo	-	osp	budynek osp	przy zespole sakralnym	I. 30-te XX w.
255	Chlewo	-		oficyna dworska ob. budynek mieszkalny	zespół dworsko-parkowy i folwarczny	k. XIX w.
256	Chlewo	-		park dworski	zespół parkowo-dworski i folwarczny	poł. XIX w.
257	Chlewo	-		figura Matki Boskiej	zespół parkowo-dworski	ok. 1800 r.
258	Chlewo	-		cmentarz parafialny	zespół cmentarza parafialnego	p. XX w.
259	Chlewo	-		cmentarz parafialny - nagrobek Gruszka Antonina	zespół cmentarza parafialnego	1918 r.
260	Chlewo	-		cmentarz parafialny - nagrobek Krawczyk Wiktoria	zespół cmentarza parafialnego	1921 r.
261	Chlewo	-		cmentarz parafialny - nagrobek Ratajczakówna Róża-Eugenia	zespół cmentarza parafialnego	1935 r.
262	Chlewo	-		cmentarz parafialny - nagrobek Ratajska Anna	zespół cmentarza parafialnego	1929 r.
263	Chlewo	-		cmentarz parafialny - nagrobek Suski Michał	zespół cmentarza parafialnego	1925 r.
264	Chlewo	-		stary cmentarz parafialny	zespół starego cmentarza parafialnego	poł. XIX w.
265	Chlewo	-		stary cmentarz parafialny - nagrobek Kozłowska Katarzyna	zespół starego cmentarza parafialnego	1896 r.
266	Chlewo	-		stary cmentarz parafialny - nagrobek Tomala Mariana	zespół starego cmentarza parafialnego	1893 r.
267	Dębicze	-	21	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
268	Dębicze	-	28	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
269	Dębicze	-	29	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
270	Dębicze	-	31a	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
271	Dębicze	-	42	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
272	Dębicze	-	43	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
273	Dębicze	-	52	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
274	Dębicze	-	55	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
275	Dębicze	-	59	dom mieszkalny	-	1929 r.
276	Dębicze	-	68	dom mieszkalny	-	1903 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
277	Dębicze	-	74	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
278	Dębicze	-	75	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
279	Dębicze	-	85	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
280	Dębicze	-	88	dom mieszkalny	-	ok. 1910 r.
281	Giżyce	-	3	kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego	zespół kościoła parafialnego	1878 r.
282	Giżyce	-	3	dzwonnica kościelna	zespół kościoła parafialnego	1878 r.
283	Giżyce	-	3	ogrodzenie kościoła	zespół kościoła parafialnego	ok. 1880 r.
284	Giżyce	-	3	cmentarz przy kościele	zespół kościoła parafialnego	1880 r.
285	Giżyce	-	3	nagrobek Sadowska Eleonora i Helena - cmentarz przy kościele pw. Przemienienia Pańskiego	zespół kościoła parafialnego	1919 r.
286	Giżyce	-	3	nagrobek - Sadowska Wirginia, Antoni, Stanisław, Helena - cmentarz przy kościele pw. Przemienienia Pańskiego	zespół kościoła parafialnego	1 ćw. XX w.
287	Giżyce	-	3	zabudowa gospodarcza plebanii	zespół kościoła parafialnego	po 1900 r.
288	Giżyce	-	4	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
289	Giżyce	-	8	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
290	Giżyce	-	40	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
291	Giżyce	-	40 a	budynek szkoły podstawowej z częścią mieszkalną	-	1 ćw. XX w.
292	Giżyce	-	43	dwór, ob. budynek mieszkalny	zespół parkowo - dworski	1775 r.
293	Giżyce	-	43	park dworski	zespół parkowo - dworski	poł. XIX w.
295	Giżyce	-	51	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
296	Giżyce	-	52	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
297	Giżyce	-	53	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
298	Giżyce	-	63	dom mieszkalny	-	1 ćw. XX w.
299	Giżyce	-	69	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
300	Giżyce	-	70	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
301	Giżyce	-		cmentarz parafialny	zespół cmentarza parafialnego	poł. XIX w.
302	Giżyce	-		ogrodzenie cmentarza par.	zespół cmentarza parafialnego	k. XIX w.
303	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Dutkowski Felicjan	zespół cmentarza parafialnego	1878 r.
304	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Klimczakówna Marylka	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1939 r.
305	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Kubasik Józef	zespół cmentarza parafialnego	1936 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
306	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Kubasik Konstancja	zespół cmentarza parafialnego	1931 r.
307	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Maślak Marcin	zespół cmentarza parafialnego	1926 r.
308	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Pietrzykowski Józef	zespół cmentarza parafialnego	1912 r.
309	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek ks. Skwierczyński Augustyn, proboszcz parafii	zespół cmentarza parafialnego	ok. 1900 r.
310	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Trenkel Jan	zespół cmentarza parafialnego	1924 r.
311	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Wiltrakis Maria	zespół cmentarza parafialnego	1902 r.
312	Giżyce	-		cmentarz parafialny - nagrobek Zajączkowski Wawrzyniec	zespół cmentarza parafialnego	1911 r.
313	Giżyce	-		stary cmentarz parafialny	-	II poł. XVIII w.
314	Giżyce - Akacyjki	-	3	dom mieszkalny	-	1932 r.
315	Giżyce - Akacyjki	-	13	dom mieszkalny	-	1936 r.
316	Giżyce - Jeziorki	-	2	dom mieszkalny	-	pocz. XX w.
317	Giżyce - Wirginy	-	1	dom mieszkalny	-	k. XIX w./ XX w.
318	Giżyce - Wirginy	-	15	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
319	Grabów Wójtostwo	-		cmentarz żydowski	zespół cmentarza żydowskiego	po 1820 r.
320	Grabów Wójtostwo	-	25	rządówka, ob. dom mieszkalny	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.
321	Kielpin	-	103	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
322	Kielpin	-	106	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
323	Kielpin	-	107	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
324	Kopec	-	20a	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
325	Kopec	-	38	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
326	Kuźnica Bobrowska	-	7	chlewnia, ob. budynek mieszkalny i obora	zespół parkowo - dworski i folwarczny	4 ćw. XIX w.
327	Kuźnica Bobrowska	-	7	stodoła	zespół parkowo - dworski i folwarczny	pocz. XX w.
328	Kuźnica Bobrowska	-	8	spichlerz	zespół parkowo - dworski i folwarczny	4 ćw. XIX w.
329	Kuźnica Bobrowska	-	8	stodoła i obora	zespół parkowo - dworski i folwarczny	4 ćw. XIX w.
330	Kuźnica Bobrowska	-	9	dwór ob. budynek mieszkalny	zespół parkowo - dworski i folwarczny	ok. poł. XIX w./ k. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
331	Kuźnica Bobrowska	-		park dworski	zespół parkowo - dworski i folwarczny	II poł. XIX w.
332	Kuźnica Bobrowska	-	11	dom młynarza	zespół zagrody młyńskiej	I. 20-te XX w.
333	Kuźnica Bobrowska	-	11-11a	młyn	zespół zagrody młyńskiej	I. 20-te XX w.
334	Kuźnica Bobrowska	-	12	czworak ob. dom	zespół folwarczny	po 1900 r.
335	Kuźnica Bobrowska	-	13	dom mieszkalny	-	k. XIX w.
336	Kuźnica Bobrowska	-	14	dom mieszkalny	-	ok. 1900 r.
337	Kuźnica Bobrowska	-	15	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
338	Kuźnica Bobrowska	-	17	dom mieszkalny	-	ok. 1900 r.
339	Kuźnica Bobrowska	-	21	dom mieszkalny	zespół zagrody nr 21	ok. 1900 r.
340	Kuźnica Bobrowska	-	21	obora ob. magazyn	zespół zagrody nr 21	ok. 1900 r.
341	Kuźnica Bobrowska	-	24	budynek szkoły ob. dom mieszkalny	zespół szkoły	k. XIX w.
342	Kuźnica Bobrowska	-	24	budynek gospodarczy i ogrodzenie	zespół szkoły	pocz. XX w.
343	Kuźnica Bobrowska	-	27	dom mieszkalny	-	1931 r.
344	Kuźnica Bobrowska	-		budynek ochotniczej straży pożarnej	-	po 1900 r.
345	Marczykowskie	-		kaplica przydrożna z rzeźbą św. Jana Nepomucena	-	k. XVIII/ k. XIX w.
346	Marczykowskie	-	50	dom mieszkalny	zespół zagrody nr 50	II poł. XIX w.
347	Marszałki	-	13	dom mieszkalny	-	1904 r.
348	Marszałki	-	18	dom mieszkalny	-	po 1900 r.
349	Marszałki	-	19	dom mieszkalny	-	I. 30-te XX w.
350	Marszałki	-	38	dom mieszkalny	-	I ćw. XX w.
351	Marszałki	-	15 a	willa, ob. plebania	zespół dworsko - folwarczny	po 1900 r.
352	Marszałki	-	15 a	kościół parafialny pw. Chrystusa Króla	zespół dworsko - folwarczny i sakralny	1933 r.
353	Marszałki	-		park dworski	zespół dworsko - folwarczny	II poł. XIX w.
354	Marszałki	-		ogrodzenie zespołu dworsko - folwarchnego	zespół dworsko - folwarczny	pocz. XX w.
355	Marszałki	-		sierociniec, ob. Dom Pomocy Społecznej	zespół dworsko - folwarczny	1914 r.
356	Marszałki	-		czworak nr 1, ob. budynek gospodarczy i mieszkalny	zespół folwarczny	pocz. XX w.
357	Marszałki	-		czworak nr 2, ob. budynek gospodarczy i mieszkalny	zespół folwarczny	pocz. XX w.
358	Marszałki	-		budynek gospodarczy	zespół dworsko - folwarczny	po 1900 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
359	Marszałki	-		kostnica	zespół dworsko - folwarczny	I ćw. XX w.
360	Marszałki	-		budynek mieszkalny i gospodarczy	zespół folwarczny	pocz. XX w.
361	Marszałki	-		spichlerz i wozownia, ob. budynek gospodarczy	zespół dworsko - folwarczny	pocz. XX w.
362	Marszałki	-		stajnie, ob. budynek mieszkalny	zespół dworsko - folwarczny	pocz. XX w.
363	Marszałki	-		budynek gospodarczy (silozy)	zespół dworsko - folwarczny	pocz. XX w.
364	Marszałki	-		zbiornik wodny	zespół dworsko - folwarczny	pocz. XX w.
365	Marszałki	-		cmentarz parafialny	zespół cmentarza parafialnego pw. Chrystusa Króla	po 1945 r.
366	Palaty	Kasztanowa	8	dom mieszkalny		XIX/ XX w.
367	Skrzynki		62	dom mieszkalny		k. XIX w.
368	Smolniki	-	16	młyn zamiejski, ob. budynek mieszkalny	zespół młyna	II poł. XIX w.
369	Zawady	-	10	dom mieszkalny		k. XIX w.
370	Zawady	-	15	dom mieszkalny		I ćw. XX w.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy.

Wśród obiektów o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy, najbardziej charakterystycznych dla dziedzictwa kulturowego omawianego obszaru, należy wymienić:

1. Obiekty architektury sakralnej:

- zespół kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja w Grabowie z kościołem, plebanią, krzyżem przydrożnym i ogrodzeniem [w rejestrze zabytków],
- zespół pofranciszkański z kościołem zakonnym, ob. filialnym pw. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej, klasztorem i budynkiem gospodarczym Grabowie, ul. Klasztorna 12-14 [w rejestrze zabytków],
- kościół poewangelicki w Grabowie przy ul. Kaliskiej 31 z ogrodzeniem [w rejestrze zabytków],
- synagoga z 1857 r., ob. sala spotkań Świadków Jehowy w Grabowie przy ul. Kępińskiej,
- zespół kościoła filialnego w Bobrownikach z kościołem i dzwonnica [w rejestrze zabytków],
- zespół kościoła parafialnego w Bukownicy z kościołem, domem katechetycznym, grotą MB, ogrodzeniem i plebanią [w rejestrze zabytków],

- zespół kościoła parafialnego w Chlewie z kościołem, plebanią, ogrodzeniem [w rejestrze zabytków],
- zespół kościoła parafialnego w Giżycach z kościołem, dzwonnica, ogrodzeniem [w rejestrze zabytków],
- kościół parafialny w Marszałkach [w rejestrze zabytków].

2. Obiekty architektury rezydencjonalnej:

- zespół parkowo-dworski i folwarczny w Grabowie z dworem (ob. UMiG), parkiem i rzadcówką,
- zespół dworsko-folwarczny Kolebki w Bobrownikach z dworem, ob. domem, oborą, ob. magazynem, stodołą z oborą i czworakiem,
- zespół dworski w Chlewie z oficyną, figurą MB i parkiem,
- zespół parkowo-dworski i folwarczny w Kuźnicy Bobrowskiej z dworem, ob. domem, oborą, ob. magazynem, parkiem, ogrodzeniem, stodołą,
- zespół dworsko-folwarczny w Marszałkach z dworem, ob. plebanią, dwoma budynkami gospodarczymi, parkiem, stajniami, ob. domem,
- zespół parkowo-dworski w Giżycach, z dworem i parkiem.

3. Obiekty architektury użyteczności publicznej:

- zespół budynków strażnicy granicznej w Bobrownikach, ze strażnicą, budynkiem gospodarczym i graniczną komorą celną, ob. pełniącymi funkcje mieszkalne i gospodarcze,
- strażnica graniczna, ob. dom w Grabowie, ul. Grodzka 10,
- budynki poczty w Grabowie, ul. Kolejowa i Sienkiewicza,
- budynek szkoły ewangelickiej w Grabowie, ob. zespół szkół rolniczych,
- zespół szkoły w Chlewie,
- szkoła w Bukownicy,
- szkoła w Bobrownikach,
- szkoła w Giżycach.

4. Obiekty architektury mieszkalnej – ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

5. Obiekty architektury gospodarczej – ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

6. Zabytki techniki:

- zespół zagrody młyńskiej w Grabowie z budynkiem dla maszyny parowej, ob. magazynem, budynkiem turbiny, domem młynarza,
- zespół zagrody młyńskiej w Kuźnicy Bobrowskiej z domem młynarza i młynem,
- młyn w Bukownicy,
- młyn w Smolnikach,
- zespół mleczarni w Grabowie przy ul. Kaliskiej 5,
- zespół kolejowy w Grabowie ul. Kolejowa, z budynkiem stacji, ob. domem mieszkalnym, domem pracowników kolei, budynkiem gospodarczym z rampą,
- zespół stacji linii kolejowej Ostrzeszów – Namysłaki w Bukownicy z budynkiem stacji i budynkiem gospodarczym.

7. Historyczne parki krajobrazowe:

- Park dworski w Grabowie,
- Park dworski w Chlewie,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- Park dworski w Kuźnicy,
- Park dworski w Marszałkach.

8. Historyczne cmentarze:

- cmentarz parafialny w Grabowie przy ul. Ostrowskiej,
- cmentarz ewangelicki w Grabowie przy ul. Ostrowskiej,
- cmentarz parafialny w Bukownicy,
- cmentarz parafialny w Chlewie,
- cmentarz parafialny w Marszałkach,
- cmentarz parafialny w Giżycach,
- tzw. Stary cmentarz w Giżycach,
- tzw. Stary cmentarz w Chlewie.

9. Stanowiska archeologiczne [w rejestrze zabytków]:

- grodzisko w Chlewie,
- grodzisko w Bukownicy,
- cmentarzysko w Smolnikach.

5.6. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych.

Na terenie gminy Grabów nad Prosną w rejestrze zabytków ujęty jest jeden zespół mobiliów stanowiący wyposażenie zabytku architektury sakralnej oraz jeden zabytek ludowej rzeźby przydrożnej.

ZESPOŁY ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NA TERENIE MIASTA I GMINY GRABÓW ⁷					
Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Ilość obiektów	Własność
Bobrowniki	wyposażenie kościoła filialnego p.w. św. Barbary	184/B*	03.03.1997 r.	8	parafia rzymskokatolicka w Doruchowie
Grabów	krzyż przydrożny	152/B**	14.06.1995	1 krzyż z 10 figurami	Parafia Niepokalanego Poczęcia NMP w Grabowie

* numer rejestru w księdze dawnego woj. kaliskiego (w l. 1975-98)

** numer rejestru w księdze dawnego woj. poznańskiego (przed 1975 r.)

1. Z wyposażenia drewnianego kościoła filialnego p.w. św. Barbary w Bobrownikach, należącego do parafii p.w. św. Stanisława Kostki w Doruchowie, wpisano do rejestru zabytków pod nr 184/B (PSOZ-Kal-30/7/97) z 03.03.1997 r. osiem obiektów, wśród których znajdują się zabytki barokowej rzeźby i malarstwa.
2. Pod nr 152/B (PSOZ-Kal-30/14/95) decyzją z 14.06.1995 r. do rejestru zabytków wpisano ludowy wielofigurowy krzyż przydrożny z 1858 r. z Ukrzyżowaniem i

⁷ Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu, stan z dn. 29.10.2015 r.

figurami świętych **wielkopolskiego rzeźbiarza ludowego Pawła Brylińskiego** (1814-1890), autora kilkudziesięciu słupów i krzyży przydrożnych w południowej Wielkopolsce. Krzyż przeniesiono w 1984 r. z grabowskiego cmentarza parafialnego i ustawiono w sąsiedztwie kościoła par. pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja w Grabowie – obecnie figury przechowywane są we wnętrzu kościoła (por. rozdział 6.2).

Ponadto w kościołach znajdujących się na obszarze gminy zgromadzone są również cenne, a ujęte tylko w ewidencji zespoły zabytków ruchomych. Należą do nich:

- wyposażenie kościoła pofranciszkańskiego pw. NMP Niepokalanie Poczętej w Grabowie, pochodzące w większości z ok. poł. XVIII w.;
- wyposażenie kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny i św. Mikołaja w Grabowie,
- zabytki ruchome w drewnianym kościele par. pw. św. Marcina w Chlewicy;
- wyposażenie kościoła par. pw. śś. Filipa i Jakuba w Bukownicy;
- wyposażenie kościoła par. pw. Przemienienia Pańskiego w Giźcach.

5.7. Zasoby muzealne.

Jedyną placówką na terenie gminy Grabów nad Prosną, gromadzącą w zorganizowanej formie zasoby o charakterze muzealnym, jest Izba Pamiątek podlegająca Centrum Kultury w Grabowie nad Prosną, założona przez Jana Osieckiego i Dominika Świdierskiego na przełomie 1966 i 1967 r., w związku z obchodami 550-lecia miasta. Patronami Izby Pamiątek są dwaj uczeni urodzeni w Grabowie nad Prosną: doktor Władysław Biegański, lekarz, logik i filozof, jeden z pierwszych metodologów medycyny oraz Teofil Ciesielski, profesor botaniki na Uniwersytecie Lwowskim, wybitny specjalista w dziedzinie pszczelarstwa, redaktor "Bartnika Postępowego". W dwóch salach ekspozycyjnych, mieszczących się w dawnym klasztorze franciszkańskim przy ul. Klasztornej 12, zgromadzono unikalne w skali kraju zbiory związane z pszczelarstwem (przede wszystkim ule), rolnictwem, przedmioty codziennego użytku, dokumenty związane z historią regionu (m.in. miejscowym rzemiosłem), a także materiały biograficzne, fotografie, artykuły i książki związane z patronami Izby.

Przewidywane jest dalsze poszerzanie zbiorów, ukierunkowanych przede wszystkim na dokumentowanie kultury duchowej i materialnej regionu, a także ich naukowe opracowanie oraz wydanie informatora o zbiorach i publikacji popularyzujących zbiory. Wstępem do tych działań było utworzenie Wirtualnej Izby Pamięci (dostępnej na stronie: www.grabownadproсна.com) – projektu zrealizowanego w ramach Konkursu Grantowego „Aktywna Biblioteka” przez Centrum Kultury w Grabowie nad Prosną, a także opracowanie przewodnika po tejże Wirtualnej Izbie Pamięci, dostępnego w tradycyjnej, papierowej wersji w Bibliotece Publicznej i Izbie Pamiątek, a także wystawa fotograficzna prezentująca najciekawsze ujęcia eksponatów izby.

5.8. Zabytki archeologiczne.

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem w myśl art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące oraz skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 1996 nr 120 poz.564 ze zmianami) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

5.8.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Grabów.

Na terenie miasta i gminy Grabów występują 3 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków oraz nawarstwienia kulturowe miasta:

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	FUNKCJA	NR REJESTRU
Chlewo, stan. 1	72-38/29	grodzisko	694/A z dnia 07.04.1994 r. Nr rejestru województwa wielkopolskiego: 353/Wlkp/C z dnia 25.01.2010 r.
Bukownica, stan. 1	72-40/76	cmentarzysko ciałopalne	470/A z dnia 06.03.1985 r. Nr rejestru województwa wielkopolskiego: 352/Wlkp/C z dnia 28.08.2008 r.
Smolniki, stan. 1	72-39/7	Grodzisko (dawny zamek starostów Grabowskich)	462/A z dnia 05.02.1985 r.
Grabów nad Prosną		Relikty archeologiczne (nawarstwienia kulturowe) od czasów starożytnych po okres nowożytny starego miasta Grabowa	702/A z dnia 14.03.1995 r.

5.8.2. Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.

Na terenie gminy Grabów zarejestrowano 2 stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej:

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	FUNKCJA	NR REJESTRU
Chlewo, stan. 1	72-38/29	grodzisko	694/A z dnia 07.04.1994 r. Nr rejestru województwa wielkopolskiego: 353/Wlkp/C z dnia 25.01.2010 r.
Smolniki, stan. 1	72-39/7	grodzisko (dawny zamek starostów Grabowskich)	462/A z dnia 05.02.1985 r.

5.8.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Wyniki badań AZP są bazą wyjściową do określenia lokalizacji stanowiska, jego obszaru, funkcji i chronologii. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie miasta i gminy Grabów:

Miasto i Gmina Grabów				
Kategorie faktów osadniczych w obrębie stanowisk				
Grodziska	Cmentarzyska	Osady	Ilość faktów osadniczych	Ogólna ilość stanowisk archeologicznych
2	7	324	536	333

*dane z archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Według podziału fizyczno-geograficznego J. Kondrackiego obszar miasta i gminy Grabów nad Prosną leży w podprowincji Niziny Środkowopolskiej, w makroregionie Niziny Południowowielkopolskiej, w mezoregionie Kotliny Grabowskiej i Wysoczyzny Wieruszowskiej. Nizinę Środkowopolską rozczłonkują doliny rzeczne, w których występują kotlinowate rozszerzenia, a pomiędzy nimi rozciągają się dosyć płaskie, bezjeziorne wysoczyzny z ostańcami form glacialnych.

Przez miasto Grabów przepływa rzeka Proсна wraz z jej trzema lewymi dopływami: Strugą Torzeniecką, Strugą spod Zalesia i Młynówką. Z prawej strony rzeki brak dopływów. W tej części na płaskich, częściowo zwydmionych terenach występują obszary podmokłe. Proсна posiada koryto 2-3 m, które silnie meandruje w płaskiej i miejscami podmokłej dolinie. Dna dolin rzek i cieków oraz obniżen terenowych wypełniają mady, gleby mułowotorfowe, murszowe, gleby brunatne i czarne ziemie.

Stanowiska pradziejowe położone są głównie przy krawędziach doliny rzeki Proсны, na krawędziach małych dolin rzecznych oraz na terenach bagnistych i podmokłych łąkach. Na wysoczyznach występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin.

Na terenie gminy Grabów zlokalizowano 333 stanowiska datowane od neolitu po okres nowożytny. Dotychczasowe badania powierzchniowe przeprowadzone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski oraz archeologiczne badania wykopaliskowe świadczą o ciągłości osadniczej tego terenu.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie miasta i gminy zarejestrowano z młodszej epoki kamienia – neolitu. Punkty osadnicze z neolitu występujące w rozproszeniu i wskazujące na osadnictwo o charakterze sezonowym odkryto m.in. w rejonie miejscowości Chlewo -Huby Wielkie, Książnice, Giżyce oraz Dębicze.

Odnotowano również pozostałości kultury trzcinieckiej ze starszej epoki brązu m.in. w Bobrownikach, stan. 21, ob. AZP 73-39/39.

Liczne pozostałości po osadnictwie kultury łużyckiej, której zasięg występowania wyznaczają małe stanowiska rozsiane na głębokim niekiedy zapleczu progów dolinnych zarejestrować można w rejonie wsi Kuźnicy Bobrowskiej oraz Bobrowniki, po zachodniej stronie Proсны. Warto tu również wspomnieć o osadach kultury łużyckiej, posiadających dużą wartość naukowo-badawczą, odkryte w takich miejscowościach jak: Smolniki, stan. 6, 7, ob. AZP 72-39/4, Kuźnica Bobrowska, stan. 10, ob. AZP 62-39/8, Bobrowniki, stan. 26, ob. AZP 73-39/44, Giżyce, stan. 1, 2, ob. AZP 71-39/26, Palaty, stan. 3, ob. AZP 72-39/71, Siekierzyn, stan. 3, ob. AZP 72-39/36 oraz o cmentarzysku w Bukownicy, Stan. 2, ob. AZP 73-38/2. Ponadto zarejestrowano również osady wielokulturowe oraz cmentarzyska kultury łużyckiej, po wschodniej stronie Proсны m.in. w Giżycach, stan.5, ob. AZP 71-39/30 oraz Raclawicach, stan. 6, ob. AZP 71-39/65.

Ponadto na uwagę zasługują również liczne osady kultury przeworskiej, odkryte m.in. w rejonie miejscowości Bobrowniki, stan. 3, 9, ob. AZP 73-39/21,27, Giżyce, stan. 1, 2, ob. AZP Giżyce 71-39/26, 27, Dębicze, stan. 2, 5, ob. AZP 73-39/16, 19, Marszałki, stan. 2, ob. AZP 73-38/14 oraz cmentarzysko kultury przeworskiej w m. Dębicze, stan. 1, ob. AZP 73-39/15.

W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W X-XIII wieku powstają osady służebne m.in. Smolniki, Bobrowniki, w których zamieszkiwała ludność danej specjalności rzemieślniczej. Najczęściej nazwa wsi służebnej wykazywała, czym zajmowali się mieszkańcy świadczący

wyspecjalizowane świadczenia lub usługi na rzecz właściciela np. grodu. Najprawdopodobniej Grabów rozwinął się w okresie wczesnego średniowiecza jako gród z podgrodziem na lewym brzegu Proсны. Zachowały się bowiem relikty po siedzibie obronnej, na lewym brzegu Proсны, przy ujściu do niej potoku Smolnicy, na południowy wschód od dzisiejszego miasta. Grodzisko w Grabowie należy do grodzisk pierścieniowatych, o formie charakterystycznej dla młodszych faz wczesnego średniowiecza.

W miejscu grodziska w późniejszym czasie stanął zamek. Weryfikacyjne badania archeologiczne potwierdziły, że do końca XIV w. było to założenie drewniano-ziemne, a dopiero w następnym wieku wykonane z cegieł. Założenie miało około 1500 m² oraz posiadało cztery domy, usytuowane wzdłuż muru obwodowego. Zamek otaczała fosa.

Badania wykopaliskowe prowadzone na tym terenie dostarczyły niezwykle istotnych informacji na temat początków Grabowa nad Prosną i jego średniowiecznej rozbudowy. Badania prowadzono na terenie miasta i zamku w Grabowie nad Prosną jak również na grodzisku w Chlewie, stan. 1, ob. AZP 72-38/29. Jednakże stanowiska te wymagają podjęcia kolejnych badań, które poszerzą wiedzę na temat ich lokalizacji, historii i znaczenia.

Potwierdzone badaniami archeologicznymi pozostałości osadnictwa wcześniejszego stanowiły w przeszłości punkt wyjściowy do wykształcenia na tym terenie wczesno- i późnośredniowiecznego osadnictwa. W późniejszym czasie kształtuje się obecny układ urbanistyczny miasta Grabowa nad Prosną, którego średniowieczne i nowożytne nawarstwienia kulturowe wyznaczają jego najstarszą metrykę.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie miasta i gminy.

1. **Kościół par. pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny i św. Mikołaja w Grabowie** – obiekt w dobrym stanie technicznym, po gruntownych pracach remontowych, które objęły naprawę elewacji, więźby i pokrycia dachu, a także pracach odwodnieniowych i osuszeniu murów obwodowych. W 2008 r. wymieniona została posadzka w kościele, a w 2015 r. przeprowadzono we wnętrzu świątyni badania sondażowe na obecność zabytkowych polichromii.
2. **Kościół pofranciszkański, ob. filialny pw. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej oraz klasztor pofranciszkański w Grabowie** – zespół utrzymany w dobrym stanie zachowania. W 2014 r. przeprowadzono zachowawczą naprawę (flekowanie) drewnianych podłóg w kościele. W związku z przeniesieniem się biblioteki do nowej siedziby część pomieszczeń klasztoru w kondygnacji parteru nieużytkowana. Część pomieszczeń piętrowa wykorzystywana na cele mieszkalne.
3. **Kościół ewangelicki w Grabowie** – w złym stanie, z nieszczelnym pokryciem dachowym i wieżyczką uszkodzoną w 2015 r. przez piorun. Obiekt dzierżawi kaliski artysta plastyk, Wojciech Krenz, który urządził tu swoją pracownię i okazjonalnie organizuje wystawy prac. Dzierżawca uszczelnił braki w oszkleniu okien, uporządkował wnętrze i nieco otoczenie. W 2015 r. został wydany nakaz dla właściciela obiektu

(Starostwa Powiatowego w Ostrzeszowie) na prowizoryczne zabezpieczenie nieszczelności dachu.

4. **Zespół dworsko-parkowy w Grabowie, złożony z dworu, rządcówki i parku** – w bardzo dobrym stanie technicznym; budynek dworu, stanowiący siedzibę UMiG w Grabowie, systematycznie poddawany pracom remontowym – w 2015 r. przeprowadzono naprawę więźby dachowej i pokrycia dachu. Część folwarczna mieści zakład przetwórstwa spożywczego. Oficyna po gruntownym remoncie i adaptacji. Park utrzymywany na bieżąco w stanie dobrym, po rewaloryzacji przeprowadzonej w latach 2007-2008 i 2014 r.
5. **Dom mieszkalny przy Rynku nr 10 w Grabowie** – obiekt w zadowalającym stanie technicznym, wskutek gruntownych przekształceń, samowolnie przeprowadzonych w 3. i 4. ćw. XX w. (m.in. wtórnymi tynkami elewacyjnymi, nowszą stolarką okienną i drzwiową, przebudowanymi otworami okiennymi), zatracił cechy stylistyczne.
6. **Kościół filialny pw. św. Barbary w Bobrownikach** – obiekt utrzymywany na bieżąco w dobrym stanie technicznym. W 2014 r., w ramach systematycznie powtarzanych prac, jego szalunek i gontowe pokrycie dachu ponownie zaimpregnowano. W 2015 r. uporządkowano otoczenie kościoła i dzwonnicy, której elewacje ostatnio odmalowano w 2009 r.
7. **Kościół parafialny pw. św. Filipa i Jakuba Apostołów w Bukownicy** – obiekt utrzymywany na bieżąco w dobrym stanie technicznym. W 2014 r. naprawiono ogrodzenie terenu kościelnego.
8. **Kościół parafialny p.w. św. Marcina w Chlewie** – obiekt w zadowalającym stanie zachowania. W latach 2013-2014 częściowo uzupełniono pokrycie gontowe i zaimpregnowano cały dach. Docelowo konserwacji i miejscowej wymiany wymagają elementy więźby dachowej.
9. **Kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego w Giźycach** – obiekt utrzymany w dobrym stanie technicznym, po remoncie, który objął wymianę tynków elewacyjnych, naprawę więźby dachowej i wymianę pokrycia dachowego. W 2015 r. wymieniono drewnianą podłogę świątyni na posadzkę z wapienia morawickiego (tzw. marmur „Morawica”).
10. **Drewniany dwór w Giźycach** – obiekt w złym stanie technicznym, o silnie zawilgoconych podwalinach i ścianach oraz nieszczelnym pokryciu dachowym. W 2003 r. sporządzono ekspertyzę jego stanu zachowania. Prywatny właściciel nie jest zainteresowany remontowaniem obiektu, nie wyraża też zgody na przeniesienie go np. do skansenu. W l. 2014-2015 uporządkował wnętrze i otoczenie dworu, m.in. rosnące blisko ścian samosiewy, a uzyskawszy zgodę służb konserwatorskich, przeprowadził rozbiórkę zawałonej dobudówki.
11. **Zespół sierocińca w Marszałkach** – w sierocińcu mieści się Dom Pomocy Społecznej, a dawna willa pełni funkcję plebanii. Główne budynki zespołu po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich, prowadzonych pod nadzorem odpowiednich służb. Realizowane na bieżąco naprawy pozwalają na utrzymanie dobrego stanu zachowania. Od 2014 r. w Domu Pomocy Społecznej sukcesywnie odtwarzana jest stolarka okienna, wymieniona też została część pokrycia dachowego; przeprowadzono prace rewaloryzacyjne w parku. Remontu wymaga pokrycie dachowe dawnej willi będącej obecnie własnością miejscowej parafii (dawniej Księży Salezjan).

6.2. Stan zachowania zabytków ruchomych na terenie miasta i gminy.

- 1. Elementy wyposażenia drewnianego kościoła filialnego pw. św. Barbary w Bobrownikach** zachowane są na miejscu i znajdują się w stanie zadowalającym. Docelowo, ze względów estetycznych wskazane byłoby przywrócenie pierwotnej kolorystyki przemalowanemu i wtórnie przełożonemu ołtarzowi głównemu oraz rzeźbom figuralnym.
- 2. Rzeźby z ludowego krzyża przydrożnego autorstwa Pawła Brylińskiego**, ustawionego w sąsiedztwie kościoła par. pw. Niepokalanego Serca NMP i św. Mikołaja w Grabowie, (ostatnio konserwowanego w 2003 r.), ze względu na gwałtownie postępujące zniszczenia i ubytki polichromii, spowodowane przez czynniki atmosferyczne, przeniesione zostały do wnętrza kościoła. Należy rozważyć możliwość poddania figur konserwacji zachowawczej i stałego ekspozowania ich we wnętrzu kościoła lub Izbie Pamiątek oraz ewentualnego umieszczenia na krzyżu kopii figur.

Ujęte tylko w ewidencji zespoły zabytków ruchomych, stanowiące:

- wyposażenie kościołów: pofranciszkańskiego pw. NMP Niepokalanie Poczętej i parafialnego w Grabowie,
- zabytki ruchome w drewnianym kościele par. p.w. św. Marcina w Chlewie,
- wyposażenie kościoła par. pw. śś. Filipa i Jakuba w Bukownicy,
- wyposażenie kościele par. pw. Przemienienia Pańskiego w Giżycach,

zachowane są w stanie zadowalającym. Składające się na nie mobilia wymagają docelowo podjęcia prac konserwatorskich, głównie ze względów estetycznych, ponieważ pokryte są w większości wtórnymi powłokami malarskimi i takimiż złoconiami, często nieszlachetnymi. Docelowo interwencji konserwatorskiej wymagają też wybrane obrazy ołtarzowe z w/w kościołów.

6.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Wśród wszystkich zabytków kultury zabytki archeologiczne są tą kategorią zabytków najbardziej narażoną na zagrożenia. Są to głównie zagrożenia związane z nieustanną eksploracją stanowisk archeologicznych, czyli takich miejsc, na obszarze których występują zabytki archeologiczne właściwe dla określonej formacji kulturowej oraz określonej chronologii. Dziedzictwo archeologiczne to bardzo obszerny i jednocześnie zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka, jednakże zabytki archeologiczne nie podlegają wartościowaniu, bowiem w myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 tj. poz. 1446 z dnia 24.10.2014 r.) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

PROGRAM OPIĘKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe oraz rozwój gospodarczy związany z użyciem ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miasta, budowa dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Zabytkowy układ urbanistyczny miasta Grabów, wpisany do rejestru zabytków, nakazuje ponadto szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, zabudowa mieszkaniowa, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych, założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Wydzielane są działki pod zabudowę lotniskową, często na obszarze zniwelowanych grodzisk czy cmentarzysk. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej, umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Grabów przedstawia się następująco:

1. **Grodzisko w Chlewie** – stan oceniany jako dostateczny, obiekt zagrożony jest przez tzw. głęboką orkę, wymaga zmiany zagospodarowania terenu.
2. **Cmentarzysko płaskie w Bukownicy** – stan oceniany jako zadowalający, obiekt zagrożony jest eksploatacją piasku i żwiru, wymaga podjęcia badań ratowniczych.
3. **Grodzisko w Smolnikach** – stan zadowalający, obiekt zagrożony przez nielegalne poszukiwania z użyciem wykrywaczy metali i innych urządzeń detekcyjnych, wymaga zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie terenu, a także badań sondażowych.

Ponadto układ urbanistyczny miasta Grabowa nad Prosną z kulturowymi nawarstwieniami archeologicznymi - zachowany ze zmienionym w niewielkim stopniu rozplanowaniem placów, ulic i dróg oraz historyczną zabudową zachowaną w ok. 25 %.

6.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych.

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie miasta i gminy Grabów nad Prosną są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, a wymagające prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Należą do nich planowane na najbliższe lata:

- budowa nowej i modernizacji istniejącej sieci oświetlenia ulicznego na terenie miasta Grabowa,
- rewitalizacja Rynku, placów, obiektów zabytkowych i zagospodarowanie terenów zielonych,
- budowa drogi obwodowej dla miasta Grabowa – II etap,
- budowa kąpieliska na terenie miasta Grabowa,
- budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenie miejscowości Bobrowniki,
- budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Bukownica i Marszałki,
- budowa chodników i ścieżek rowerowych na terenie miejscowości Bukownica,
- wymiana nawierzchni na drogach gminnych i powiatowych oraz budowa nowych dróg w miejscowości Dębicze,
- budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenie miejscowości Dębicze,
- budowa ciągu pieszo-rowerowego przy drodze wojewódzkiej nr 449 na odcinku od Giżyc do Pałat,
- budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Książnice,
- budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenie miejscowości Pałaty,
- budowa drogi gminnej nr 836541(13) Karolew – Marszałki i drogi gminnej nr 836540 Smolniki – Marszałki.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wytycznych konserwatorskich zawartych w decyzjach i opiniach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6.5. Najistotniejsze zagrożenia środowiska kulturowego gminy.

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabów nad Prosną* określono najistotniejsze zagrożenia dla środowiska kulturowego gminy Grabów nad Prosną. Należą do nich:

- zagrożenia zabytkowego zespołu miejskiego:
 - brak rozwiązań komunikacyjnych w skali regionu, zwłaszcza w zakresie transportu ciężkiego oraz tranzytu;
 - poszerzanie ulic i odsuwanie zabudowy w głąb działek – powoduje to zmianę tradycyjnych układów w skali miasta;
 - lokalizowanie budynków niezharmonizowanych gabarytami i formą z otaczającą zabudową;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- lokalizowanie niewłaściwej w danym otoczeniu funkcji, co powoduje degradację tego otoczenia.
- zagrożenia zabytkowych zespołów podworskich:
 - skomplikowane stosunki własnościowo-prawne, skutkujące brakiem gospodarza lub niemożnością zbycia obiektu;
 - właściciel lub użytkownik, który nie jest przygotowany lub zainteresowany utrzymaniem obiektu zabytkowego;
 - istnienie kilku właścicieli lub użytkowników, którzy nie posiadają spójnego programu zagospodarowania obiektu – powoduje to wprowadzanie wtórnych podziałów;
 - brak realnego programu dla zbyt dużych obiektów;
 - dzielenie jednorodnych pierwotnie obiektów.
- zagrożenia krajobrazu kulturowego:
 - lokalizacja dużych obiektów bez próby dostosowania formy architektonicznej do miejscowej, historycznej zabudowy;
 - lokalizowanie nowej zabudowy niezgodnie z tradycją (zanikanie zabudowy zagrodowej);
 - stosowanie w wiejskiej zabudowie form niezgodnych z tradycyjną zabudową danego regionu (kształt i pokrycie dachu, detale, stolarka okienna i drzwiowa, proporcje elementów);
 - stosowanie katalogowych domów typowych, nie uwzględniających cech regionalnych miejscowego budownictwa;
 - brak prawnych możliwości egzekwowania realizacji obiektów budowlanych o architekturze uwzględniającej cechy regionalne;
 - stosowanie materiałów budowlanych lub okładzin obcych miejscowej tradycji (np. *siding*, okna i drzwi z PVC).
- zagrożenia parków:
 - użytkowanie parków jako terenów leśnych: niewłaściwe zalesianie, pozyskiwanie drewna z zabytkowego drzewostanu, brak pielęgnacji roślinności parkowej;
 - brak dozoru i prowadzenie rabunkowej wycinki drzew przez miejscową ludność;
 - zaburzenia stosunków gruntowo-wodnych, zmieniające warunki wegetacji roślinności parkowej.
- zagrożenia cmentarzy:
 - akty wandalizmu;
 - brak programu użytkowego dla takich obiektów, zwłaszcza dla cmentarzy nieczynnych.
- zagrożenia dla układu dróg:
 - niszczenie historycznych nawierzchni;
 - niewłaściwe wykonywanie urządzeń podziemnych;
 - brak rozwiązań komunikacyjnych w skali regionu.
- zagrożenia pojedynczych budowli:
 - niewłaściwa ocena zagrożeń i potrzeb;
 - brak lub niewłaściwa dokumentacja techniczna;
 - brak dokumentacji historyczno-konserwatorskiej;

- niewłaściwi, niefachowi wykonawcy.
- zagrożenia ogólne:
 - brak dostatecznych funduszy,
 - niedocenywanie walorów zabytkowych,
 - brak świadomości walorów zabytkowych wielu obiektów ujętych np. w ewidencji gminnej.

7. Założenia programowe, priorytety, kierunki działań i zadania Programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Grabów nad Prosną.

Przedstawiona wyżej analiza stanu dziedzictwa kulturowego w gminie, a także założenia wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak również przytoczone powyżej opracowania strategiczne dla gminy, wyznaczające kierunki jej polityki przestrzennej, obligują do sformułowania następujących priorytetów:

- **Priorytet I:** Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;
- **Priorytet II:** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;
- **Priorytet III:** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości.

W ramach priorytetów przewidziano następujące działania i zadania:

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunki działań	Zadania
1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.	1. Bieżąca realizacja ustaleń zawartych w <i>Wytocznych konserwatorskich</i> aut. mgr inż. Katarzyny Maciejowskiej-Bujak i mgr inż. arch. Jadwigi Maciejowskiej (stanowiących integralną część <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabów nad Prosną</i>) w trakcie zagospodarowania przestrzennego miasta i poszczególnych miejscowości gminy. 2. Prowadzenie dalszych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta i gminy – m.in. systematyczne utrzymywanie w dobrym stanie, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi zabytkowego budynku Urzędu Miasta i Gminy w Grabowie. 3. Dążenie do opracowania długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych, uwzględniającego kompleksowość działań. 4. Systematyczne podejmowanie starań o pozyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków stanowiących własność miasta i gminy, ze szczególnym uwzględnieniem parków (np. w Chlewie) oraz czynnych i nieczynnych cmentarzy (w Chlewie, Bukownicy, Marszałkach). 5. Dążenie do zmiany sposobu użytkowania lub adaptacji

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

	<p>nieużytkowanych obiektów zabytkowych nie będących własnością miasta i gminy: budynków kolejowych w Grabowie i Bukownicy (PKP S.A.); rozważenie kwestii zmiany ich właściciela lub użytkownika i adaptacji do celów infrastruktury turystycznej, ewentualnie ich komunalizacji i adaptacji j.w.</p> <p>6. Podjęcie działań (we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Ostrzeszowie i w porozumieniu z WKZ) mających na celu doprowadzenie do kompleksowego remontu i konserwacji kościoła poewangelickiego w Grabowie i zapewnienie mu stałego użytkownika (obecnie obiekt użytkowany przez dzierżawcę).</p> <p>7. Podjęcie rewaloryzacji zespołów zabytkowej zieleni: gminnych parków (w Chlewie), czynnych i nieczynnych cmentarzy w Chlewie, Bukownicy, Marszałkach.</p> <p>8. Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach, które nie są własnością gminy poprzez realizację stosownej uchwały na dotacje na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>9. Prowadzenie współpracy z parafiami położonymi na terenie miasta i gminy w celu zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą poprzez montaż instalacji przeciwpożarowej, alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych – w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi (dwa kościoły w Grabowie i kościoły w Bobrownikach, Chlewie, Bukownicy, Giżycach i Marszałkach).</p> <p>10. Sporządzenie i realizacja planu systematycznych kontroli stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych – w porozumieniu i z udziałem służb konserwatorskich.</p> <p>11. Kontynuacja działań na rzecz ograniczenia ruchu kołowego w strefie pełnej ochrony konserwatorskiej miasta Grabowa – II etap budowy obwodnicy miasta, docelowo całkowicie wyłączającej ruch tranzytowy z centrum miasta.</p>
<p>2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.</p>	<p>1. Przystąpienie do działań służących określeniu przez gminę zasad umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w Grabowie nad Prosną, zlokalizowanych w poszczególnych strefach ochrony zabytków, ujętych w rejestrze zabytków lub w ewidencji oraz dążenie do ich wdrożenia.</p> <p>2. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, czynnych i nieczynnych cmentarzach, dawnych parkach dworskich (Chlewo, Grabów).</p> <p>3. Dążenie do opracowania projektu rewaloryzacji nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie zabytkowego śródmieścia Grabowa nad Prosną oraz realizacja tegoż projektu.</p> <p>4. Kontynuacja działań mających na celu podświetlenie najcenniejszych zabytków miasta i gminy, wytypowanych w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi (por.: pkt zabytki najcenniejsze dla miasta i gminy).</p> <p>5. Wykonanie i montaż tablic z informacją o zabytkach na terenie Miasta i Gminy Grabów nad Prosną.</p>
<p>3. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc</p>	<p>1. Współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną, zwłaszcza na terenie starych cmentarzy.</p>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

pracy związanych z opieką nad zabytkami.	<ol style="list-style-type: none"> 2. Dążenie do nawiązania współpracy z Wydziałem Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu UAM im. A. Mickiewicza w Poznaniu w celu pozyskania do UMiG odpowiednio przygotowanej kadry spośród absolwentów kierunku „ochrona dóbr kultury”. 3. W porozumieniu z powiatowym urzędem pracy szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną. 4. Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów. 5. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych zlokalizowanych w zabytkowych obiektach budownictwa technicznego (np. dawny młyn, mleczarnia, budynki kolejowe), oferujących wypoczynek, rozrywkę i gastronomię opartą na regionalnych potrawach i wykorzystujących miejscowe tradycje, (m. in. pszczelarstwo). 6. Kontynuacja działań służących dalszemu rozwojowi Izby Pamiątek w Grabowie. Publikacja i promocja informatora o zbiorach.
--	--

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta i gminy	
Kierunki działań	Zadania
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podejmowanie systematycznych działań zmierzających do opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza dla obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi i aktualizacja starszych planów, połączona z weryfikacją zagadnień związanych z ochroną zabytków, a także objęcie tymi opracowaniami obszarów wskazanych w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy 2. Wprowadzenie a następnie wdrażanie zapisów o rewitalizacji, studiach widokowo-krajobrazowych, studiach historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji. 4. Zwalczanie samowoli budowlanych, zwłaszcza w granicach stref ochrony konserwatorskiej miasta Grabowa (wymiana stolarki i witryn na PVC, malowanie przyziemi, agresywne szyldy i tablice szpecące elewacje). 5. Realizacja planów inwestycyjnych zawartych w LPR dla miasta Grabowa oraz w poszczególnych Planach Odnowy Miejscowości, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodno-ściekowej, rewitalizacji zabytkowych parków, cmentarzy oraz zagospodarowania terenów zielonych i sąsiadujących z Prosną. 6. Budowa ścieżek pieszo- rowerowych na terenie miasta i gminy. 7. Zagospodarowanie terenu wokół rzeki Prosną w Grabowie nad Prosną. 8. Budowa tras turystyczno-edukacyjnych na terenie miasta i gminy. 9. Utworzenie szlaku kajakowego na rzece Prośnie wraz z infrastrukturą towarzyszącą.
2. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyjęcie przez Radę Gminy <i>Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Grabów nad Prosną na lata 2016-2019</i> oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. 2. Coroczne wydzielanie w budżecie miasta i gminy środków finansowych na realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.	zabytkami, objętych <i>Programem Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2016-2019</i> . 3. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych. 4. Stała współpraca samorządu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 5. Dążenie do aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta Grabowa. 6. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomych warunków nakładających obowiązek przeprowadzenia niezbędnych prac remontowych i konserwatorskich.
3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta i gminy.	1. Uzupełnianie na bieżąco – w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – istniejącej gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także aktualizowanie ich o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych. 2. Wystąpienie do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, układów urbanistycznych, ruralistycznych i obiektów zabytkowych, co zapewni tym obszarom i obiektom pełną ochronę prawną: <ul style="list-style-type: none"> ▪ układu urbanistycznego miasta Grabowa w granicach dawnego miasta lokacyjnego (w zakresie rozszerzonym w stosunku do uchylonego wpisu nr 677/A z 15.06.1993 r.) ▪ szkoły w Bukownicy ▪ parku podworskiego i pozostałości zespołu dworskiego w Chlewie ▪ układów ruralistycznych w Dębiczach i ewentualnie w Bukownicy, Chlewie, Skrzynkach 3. Sporządzenie wykazu zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych <ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w sprawie wpisania do rejestru zabytków archeologicznych województwa wielkopolskiego stanowisk archeologicznych wytypowanych przez WWKZ, reprezentujących duże walory naukowe i stanowiących ważne miejsce w krajobrazie kulturowym miasta i gminy.
4. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.	1. Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ▪ ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych, funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy ▪ wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk zgodnie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy, ▪ dążenie do opracowania planów miejscowych wsi Dębicze, Bukownica, Chlewo, Skrzynki i Marszałki oraz wyznaczenia w planach nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości	
Kierunki działań	Zadania
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Systematyczne zamieszczanie na stronie internetowej miasta i gminy informacji dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego. 2. Udostępnienie i systematyczna aktualizacja na stronie internetowej miasta i gminy wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. 3. Dążenie do utworzenia gminnego systemu informacji (bazy danych) i promocji środowiska kulturowego oraz utworzenia punktu informacji turystycznej w centrum miasta Grabowa nad Prosną. 4. Systematyczne uaktualnianie utworzonej mapy dziedzictwa kulturowego gminy, a także dążenie do zbudowania interaktywnej mapy na stronie miasta i gminy.
2. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udzielanie dotacji z budżetu miasta i gminy uprawnionym podmiotom na podstawie uchwały Rady Gminy, określającej tryb i zasady, postępowania, udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowiących własności gminy. 2. Dążenie do wprowadzenia ulg podatkowych z tytułu przeprowadzanych remontów i restauracji zabytków ważnych dla dziedzictwa gminy. 3. Wdrożenie polityki informacyjnej, ułatwiającej społeczny dostęp do aktualnych o ogłaszanych terminach naboru wniosków przez gminę, WWKZ, UMWW, Programach Operacyjnych, programach MKiDN i innych możliwościach pozyskania środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich i rewitalizację obiektów zabytkowych. 4. Wspieranie wszelkich inicjatyw lokalnych niosących ze sobą wzrost nakładów finansowych na opiekę nad zabytkami. 5. W miarę możliwości organizacyjnych UMiG, prowadzenie doradztwa oraz udzielanie przez wyznaczonych pracowników UMiG, pomocy merytorycznej właścicielom i zarządcom obiektów zabytkowych, przy wypełnianiu wniosków w celu pozyskania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na prace remontowe i konserwatorskie obiektów zabytkowych.
3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego miasta i gminy i udział w nich m. in. pracowników UMiG w Grabowie. 2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym gminy i regionu, np. konkursów historycznych, plastycznych i fotograficznych, adresowych do dzieci i młodzieży oraz dorosłych. 3. Inicjowanie i organizowanie we współpracy z Terenowym Oddziałem w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa, obchodów kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa w gminie. 4. Wydawanie i wspieranie publikacji – w tym folderów promocyjnych, przewodników, poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, a także wydawnictw popularyzujących postacie sławnych mieszkańców gminy: prof. Teofila Ciesielskiego, dr. Władysława Biegańskiego, ks. Jana Kompałty, pallotyna Franciszka Cegiełki i działacza społecznego Waclawa Cegiełki. 5. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, dobrych praktyk projektowych przy zabytkach

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

	<p>i zagospodarowaniu obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo – zamieszczanie informacji o nich na stronie miasta i gminy i współpraca w tym zakresie z mediami.</p> <p>6. Podjęcie działań w celu wyróżniania osób i podmiotów w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej i niematerialnej gminy.</p> <p>7. Dążenie do nawiązania współpracy z kadrą naukową Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu UAM im. A Mickiewicza w Poznaniu i innymi uczelniami w celu opracowywania, w ramach prac licencjackich i magisterskich, zabytkowych obiektów z terenu miasta i gminy.</p> <p>8. Dążenie do opracowania cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym, skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskania funduszy na ten cel, a także umiejętnego zarządzania nimi.</p> <p>9. Realizacja programu obchodów 600-lecia (1416-2016) Miasta Grabowa nad Prosną.</p>
<p>4. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związane z przygotowaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym.</p>	<p>1. W porozumieniu z WWKZ prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków z zastosowaniem komputerowej bazy danych,</p> <p>2. Wykonanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego) dla obiektów własnych,</p> <p>3. Wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych będących własnością gminy,</p> <p>4. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych do końca 2016 r. w formie kart adresowych zabytku archeologicznego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661); ▪ uzupełnianie i weryfikowanie wykonanej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP na podstawie na podstawie informacji uzyskiwanych przez WKZ. <p>5. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów wymogów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych określonych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p>
<p>5. Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji</p>	<p>1. Dążenie do opracowanie planu promocji turystycznej miasta i gminy.</p> <p>2. Wspieranie działalności lokalnego stowarzyszenia na rzecz rozwoju turystyki w gminie Grabów poprzez możliwość udziału w konkursie ofert pożytku publicznego.</p>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

produktów turystyki kulturowej.	<p>3. Kontynuacja opracowania tras i oznakowanie szlaków turystycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego: pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych, a także tematycznych, uwzględniających specyfikę gminy – pszczelarstwo, kolej Ostrzeszów – Namysłaki, zabytkowe młyny, strażnice graniczne (np. szlak dawnej granicy na Prośnie).</p> <p>4. Modernizacja oraz tworzenie nowych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej – rewaloryzacja lokalnej kolei, tzw. grabowskiej toczy, w tym dalsze bieżące utrzymanie torowiska oraz wspieranie w działaniach publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. Składają się na nie:</p>
---------------------------------	--

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działaniach umocowanych w realiach finansów publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. Składają się na nie:

- **Instrumenty prawne**, wynikające z przepisów ustawowych. Należą do nich między innymi:
 - dokumenty wydane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, wynikające z przepisów ustawowych;
 - zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
 - wnioskowanie o wpisy do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, m. in. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - dokumenty wynikające z przepisów ustawy o podatkach i opłatach lokalnych;
 - dokumenty wynikające z programów określających politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- **Instrumenty finansowe**, wśród których największe znaczenie posiadają:
 - dofinansowanie i finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach będących własnością gminy;
 - dotacje;
 - subwencje;
 - nagrody;
 - zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych (np. wprowadzenie ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań w kierunku ich zabezpieczenia lub rewitalizacji);
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- programy operacyjne;
- zbiórki publiczne.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków planuje się korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz.849) art. 7, ust. 1, pkt 10, zwalniającej z opodatkowania budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków (z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej), pod warunkiem ich właściwego użytkowania zgodnego z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- **Instrumenty koordynacji**, do których należą przede wszystkim:
 - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, gminnych i powiatowych strategiach, w tym:
 - *Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2014-2022*,
 - w *Planie Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Grabów nad Prosną*,
 - *Planach Odnowy Miejscowości*.
 - programy prac konserwatorskich dla poszczególnych obiektów lub zespołów;
 - studia, analizy i koncepcje j.w.;
 - umowy i porozumienia;
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
 - współpraca z Diecezją Kaliską oraz innymi związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Zakłada się stałą współpracę władz samorządowych miasta i gminy Grabów nad Prosną z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu – Delegaturą w Kaliszu w odniesieniu do wszelkich działań podejmowanych przez samorząd gminny, a związanych z dziedzictwem kulturowym występującym na obszarze miasta i gminy.

Docelowo w Urzędzie Miasta i Gminy Grabów nad Prosną powołany zostanie zespół koordynujący zadania zawarte w gminnym programie opieki nad zabytkami.

- **Instrumenty społeczne**, wśród których należy wymienić:
 - edukację kulturową;
 - promocję;
 - informację;
 - współpracę;
 - współdziałanie z podmiotami życia społecznego, w tym z organizacjami pozarządowymi i związkami wyznaniowymi;
 - wzbogaconą ofertę miejsc pracy i innych działań prowadzących do przeciwdziałania bezrobociu.
- **Instrumenty kontrolne**, do których należą między innymi:
 - stała aktualizacja bazy danych geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej (w tym komunikacji), stanu zagospodarowania przestrzennego miasta, stanu zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków), poziomu bezrobocia,
 - monitoring stanu środowiska kulturowego.

Wprowadzenie w życie poszczególnych rodzajów instrumentów zobowiązuje zarówno władze miasta i gminy, jak i społeczność lokalną do wzmożenia inicjatyw i podjęcia konkretnych działań w różnych sferach, takich jak:

- pozyskanie społecznej akceptacji dla działań związanych z ochroną środowiska kulturowego;
- wykorzystanie wszelkich, dopuszczonych prawem i polityką państwa przepisów, dla efektywnego przygotowania polityki i programów ochrony środowiska kulturowego w mieście;
- kontynuowanie współpracy z sąsiednimi samorządami w celu dalszego tworzenia wspólnej subregionalnej polityki ochrony środowiska kulturowego;
- sporządzenie analiz i ocen skutków wpływu planowanych działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe miasta;
- wykorzystanie regionalnych programów dotyczących ochrony środowiska kulturowego województwa wielkopolskiego dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami;
- tworzenie opracowań planistycznych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb środowiska kulturowego;
- pozyskiwanie z wszelkich dostępnych źródeł środków finansowych dla realizacji programu;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i opieką nad zabytkami;
- tworzenie platform współpracy pomiędzy gminami o podobnych problemach związanych z ochroną środowiska kulturowego w celu zwiększenia skuteczności podejmowanych wspólnie inicjatyw;
- prowadzenie marketingu terytorialnego;
- koordynacja działań prowadzonych w stosunku do środowiska kulturowego;
- prowadzenie systematycznego monitoringu zmian w stanie środowiska kulturowego;
- efektywne zarządzanie gminnym programem opieki nad zabytkami.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Proces realizacji zadań określonych w gminnym programie opieki nad zabytkami będzie monitorowany przez merytoryczne komórki Urzędu Miasta i Gminy w Grabowie lub zespół koordynujący (por. rozdz. 8, instrumenty koordynacji), poprzez prowadzenie stałej obserwacji i analizę stopnia ich zaawansowania. Będzie ona obejmowała:

- bieżący monitoring (przynajmniej raz do roku) gminnej ewidencji zabytków, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją i rewitalizacją obiektów zabytkowych;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- ocenę realizacji programu wykorzystywania zasobów zabytków i obszarów dla rozwoju produktów turystycznych, tworzenia tras turystycznych i szlaków dydaktycznych;
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego;
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Ocena realizacji programu będzie prowadzona w oparciu o następujące kryteria:

- ocenę (w %) poziomu wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wykazanie wartości finansowej zrealizowanych programów rewitalizacji i rewitalizacji oraz liczbę obiektów zabytkowych poddanych rewitalizacji w ramach tych programów;
- określenie wartości finansowej wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczbę obiektów poddanych ww. pracom;
- podanie zakresu współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- określenie (w %) poziomu objęcia terenu miasta i gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- określenie liczby wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- podanie liczby wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii;
- wskazanie liczby opracowanych prac studialnych (studiów historyczno-urbanistycznych, studiów krajobrazowych, katalogów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- określenie liczby zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie miasta i gminy;
- podanie liczby utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- wskazanie liczby opracowanych i wydanych publikacji – folderów promocyjnych, przewodników, informatorów;
- podanie liczby utworzonych lub zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- określenie liczby osób zwiedzających Izbę Pamiątek w Grabowie;
- podanie liczby szkoleń i liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Miasta i Gminy Grabów po upływie 2 lat funkcjonowania *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Grabów nad Prosną* i zakończona zostanie sprawozdaniem przedkładanym Radzie Miasta i Gminy. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację tego sposobu oceny. Po 4 latach *Program* zostanie zaktualizowany i ponownie przedłożony Radzie Miasta i Gminy.

10. Niektóre źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych, spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego lub trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 71-83.

Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Obwieszczenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 października 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2014 r. poz. 399).

Celem programu operacyjnego pn. „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe” realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie: <http://mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (WWKZ), zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie: <http://poznan.wuoz.gov.pl/>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego.

W ramach corocznego otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, ogłaszany jest konkurs na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego.

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie: <http://www.bip.umww.pl/>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Celem głównym Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 (PROW 2014 – 2020) jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. W ramach PROW 2014-2020 będzie realizowanych łącznie 15 działań.

W celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich kontynuowane będą działania przyczyniające się do rozwoju przedsiębiorczości, odnowy i rozwoju wsi, w tym w zakresie infrastruktury technicznej, które będą realizowane zarówno w ramach odrębnych działań, jak również poprzez działanie Leader. Kontynuacja wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju (Leader) wzmocni realizację oddolnych inicjatyw społeczności lokalnych.

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie : <http://www.minrol.gov.pl/>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Przeznaczony jest on na finansowanie zadań związanych z ochroną i kształtowaniem przyrody. Szczegółowe i aktualne informacje na stronie: <http://www.wfosgw.poznan.pl/>

FUNDUSZE UNIJNE

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020).

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono Oś Priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, Priorytet Inwestycyjny 6.3 Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego, którego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń.

W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji. Z przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. Promowane będą działania zawierające komponenty w zakresie poprawy dostępności obiektów dla osób niepełnosprawnych.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie : <https://www.pois.gov.pl/>

WIELKOPOLSKI REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY NA LATA 2014-2020.

Celem strategicznym *Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020* (WRPO 2014+) jest: **poprawa konkurencyjności i spójności województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.**

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki,
- poprawę atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków miejskich i usprawnienie powiązań między nimi,
- zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej oraz przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym.

W ramach WRPO 2014+ wyróżniamy beneficjentów, którymi są: osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Działania w ramach *Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020* są komplementarne w stosunku do działań realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020 zawiera następujące priorytety:

- Priorytet 1. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka
- Priorytet 2. Społeczeństwo informacyjne
- Priorytet 3. Energia
- Priorytet 4. Środowisko**
- Priorytet 5. Transport
- Priorytet 6. Rynek Pracy.
- Priorytet 7. Włączenie społeczne
- Priorytet 8. Edukacja
- Priorytet 9. Infrastruktura dla kapitału społecznego
- Priorytet 10. Pomoc techniczna

O środki na projekty z zakresu ochrony dóbr kultury można starać się w ramach następujących priorytetów *Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020*:

- ▮ Priorytet 4. Środowisko
 - **Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.**
 - Poddziałanie 4.4.1 Inwestycje w obszarze rozwój dziedzictwa kulturowego regionu,
 - Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne i historyczne,
 - Poddziałanie 4.4.3. zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego regionu w ramach ZIT i OSI.

Celem **Priorytetu 4.** i ujętego w jego ramach Działania 4.4. jest zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan. W ramach poddziałania 4.4.1 realizowane będą projekty związane z:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY GRABÓW NAD PROSNĄ NA LATA 2016-2019

- rewitalizacją, rewaloryzacją, konserwacją, renowacją, restauracją, zachowaniem, a także adaptacją na cele kulturalne obiektów oraz obszarów zabytkowych;
- rozbudową, przebudową instytucji kultury oraz wyposażeniem instytucji kultury,
- rewitalizacją, rewaloryzacją, konserwacją, renowacją, restauracją, zachowaniem, a także adaptacją na cele kulturalne obiektów przemysłowych i powojennych o wartościach historycznych,
- ochroną, zachowaniem i zabezpieczeniem obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych,
- konserwacją, renowacją, przebudową, odbudową, a także adaptacją na cele kulturalne miejsc martyrologii,
- zakupem trwałego wyposażenia oraz konserwacją i zabezpieczeniem muzealiów, archiwaliów, starodruków i innych zabytków ruchomych jako integralnych elementów szerszego projektu infrastrukturalnego,
- zabezpieczeniem zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem,
- zagospodarowaniem otoczenia obiektów o charakterze kulturalnym (wyłącznie jako element szerszego projektu inwestycyjnego),
- tworzeniem i rozwojem systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo (wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego),
- działaniami związanymi z wykorzystaniem i rozwojem aplikacji i usług teleinformatycznych, jak również rozwojem kultury i turystyki związanej z treściami cyfrowymi (wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego).

W ramach poddziałania 4.4.2 realizowane będą projekty związane z wsparciem organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym wnoszących trwały wkład do zachowania dziedzictwa kulturowego regionu, w tym wsparcie niezbędnej infrastruktury.

W ramach poddziałania 4.4.2 dokładny zakres stosowania wymiaru terytorialnego określony zostanie po zakończeniu negocjacji Strategii ZIT oraz uzyskaniu rozstrzygnięć w zakresie pozostałych instrumentów terytorialnych założonych w WRPO 2014+ (w tym regulowanych przez właściwe Wytyczne MIR).

Szczegółowe i aktualne informacje na stronie: <http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

11. Wybrana bibliografia.

1. E. Callier, *Powiat ostrzeszowski w XVI stuleciu*, Poznań 1888.
2. *Dzieje Wielkopolski*, t. 1. *Do 1793 roku*, red. J. Topolski, Poznań 1969.
3. P. Fabisz, *Kronika powiatu ostrzeszowskiego*, Oleśnica 1859.
4. S. Karwowski, *Grabów w dawnej ziemi wieluńskiej*, Poznań 1890.
5. J. Kohte, *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*, Bd. III, Berlin 1896.
6. J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2002.
7. S. Nawrocki, *Powiat ostrzeszowski dawniej i dziś*, Poznań 1967.
8. E. Nawrot, *Dekanat ostrzeszowski 1821-1945*, Poznań 2001.
9. *Z dziejów Grabowa nad Prosną*, red. B. Polak, M. Rezler, Kalisz 1990.

Przewodnicząca Rady Miejskiej

Genowefa Poręba